

GEREDE TWIJFEL

Het maagdenvlies als bewijs

Peter J. van Koppen
Fokke Fernhout
Saskia van Bergen

Tegenstrijdige verklaringen
in twee incestzaken

Bju

Boom Juridische uitgevers

Het maagdenvlies als bewijs

In de reeks *Gerede Twijfel* verschenen de volgende delen:

- Marcella de Maaré & Peter J. van Koppen, *Dissidente chercheurs in Enschede. Tegenspraak in de opsporing* (2006)
- Han Israëls, *Moord in Wamel. Bewijs met liegende getuigen* (2006)
- Hans Crombag & Mirthe den Hartog, *Kindermisbruik. Het probleem van escalerende beschuldigingen* (2007)
- Eline Havinga, Suus Hopmans, Petra Melis, Judith Vastenburger, Mara Zeeman, Hans Nelen & Peter J. van Koppen, *De dood in het Chinese restaurant. Een moord met vele verhalen* (2008)
- Hans Crombag & Han Israëls, *Moord in Anjum. Te veel niet gestelde vragen* (2008)
- Peter J. van Koppen & M. Vere van Koppen. *De Appelschase baby moord. Een misdrijf met slechts één verdachte* (2008)
- Peter J. van Koppen, Fokke Fernhout & Saskia van Bergen. *Het maagden-vlies als bewijs. Tegenstrijdige verklaringen in twee incestzaken* (2009)

Het maagdenvlies als bewijs

Tegenstrijdige verklaringen in twee
incestzaken

Peter J. van Koppen
Fokke Fernhout
Saskia van Bergen

Boom Juridische uitgevers
Den Haag
2009

© 2009 P.J. van Koppen, F. Fernhout & S. van Bergen / Boom Juridische uitgevers

Behalve de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische veelevoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) van deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission of the publisher.

ISBN 978 90 8974 091 5
NUR 824

www.bju.nl

VOORWOORD

Aan de Universiteit Maastricht functioneert onder leiding van Han Israëls en mij het Project Gereede Twijfel. Veroordeelden, hun familie, hun advocaat of andere betrokkenen kunnen een zaak aanmelden als zij ervan overtuigd zijn dat een rechterlijke dwaling heeft plaatsgevonden. Er zijn wat meer eisen dan dat. Die staan op www.geredetwijfel.nl. Als wij de zaak aannemen na de voorselectie wordt hij minutieus onderzocht, meestal door een groep studenten onder leiding van medewerkers van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid en de Faculteit der Psychologie.

In dit boek worden twee zedenzaken beschreven die op het eerste gezicht sterk op elkaar lijken. In beide gevallen deed een volwassen of bijna volwassen vrouw aangifte van langdurig seksueel misbruik, van de vroege jeugd tot ver in de puberteit. En de verdachten ontkennen. In beide gevallen constateerde een arts dat het maagdevlies van beide dames op 16- of 17-jarige leeftijd nog intact was. De discussie gaat er in beide gevallen dus ook over wat zo'n constatering van een arts zou kunnen betekenen. De zaken hebben nog meer gemeenschappelijke kenmerken. Beide spelen zich af op de Zuid-Hollandse eilanden en eigenlijk vlak bij elkaar: de ene in Zwartewaal, de andere in Rozenburg. En zelfs de belangrijkste rechercheur en de officier van justitie zijn in beide gevallen dezelfde.

Maar er zijn ook verschillen. In de Zwartewaalse incestzaak is de stiefvader van de aangeefster de verdachte. Hij wordt door haar ervan beschuldigd dat hij haar van haar 4^e jaar tot haar 16^e jaar stelselmatig heeft verkracht en op andere manieren seksueel heeft misbruikt. Hij zegt dat hij absoluut onschuldig is. En zo staan in veel van dergelijke zaken de aantijgingen lijnrecht en vaak onoplosbaar tegenover de ontkenning van de verdachte. In dit boekje wordt verslag gedaan van het ontwarren van die knoop.

Een wellicht nog ingewikkelder knoop doet zich voor in de Rozenburgse incestzaak. Daar doet de aangeefster klacht tegen maar liefst drie personen: haar broer, haar vader en haar opa. Broer en vader bekennen aanvankelijk, maar later ontkennen zij weer; opa heeft van meet af aan

ontkend. Broer doet nog wat: hij beschuldigt ook vader ervan dat hij hem misbruikte.

Aan het onderzoek in de Zwartewaalse incestzaak werkten mee: Timo Giesbrecht, Maarten Peters, beiden medewerkers van de Faculteit der Psychologie, en de studenten Franca Tonnaer, Esmee Jongedijk en Saartje Kortleven. Wij danken Han Israëls voor zijn zoektocht naar boeken over seksueel misbruik in een aantal openbare bibliotheken in de buurt van Zwartewaal. Wij danken hem, Robert Horselenberg en Bauke Stelma voor hun commentaar op een eerdere versie. Onze dank gaat ook uit naar John Coster van Voorhout en Hjalmar van Marle voor hun commentaar. De laatste twee zijn leden van de Raad van Toezicht van het Project Gerede Twijfel.

Het onderzoek in de Rozenburgse incestzaak is mede verricht door de studenten Ine Beaulen, Luc Bien, Celine van Golde, Kimberly Kipigroch, Wanda Senden, Nienke Smeets, Kirsten Valkeneers en Liberte Veenstra. Wij danken de twee leden van de Raad van Toezicht van het Project Gerede Twijfel Gerard Mols en Gery Velthuis voor hun commentaar op een eerdere versie van de beschrijving van de Rozenburgse incestzaak.

Zoals het hoort, werd aan de veroordeelden het laatste woord gelaten en kregen zij de gelegenheid om een nawoord te schrijven. De veroordeelde in de Zwartewaalse incestzaak maakte daarvan geen gebruik. De veroordeelden in de Rozenburgse incestzaak evenmin.

Namen van personen zijn geanonimiseerd, voor zover zij geen formele functie hadden in de strafzaken.

Peter van Koppen
Maastricht, januari 2009

INHOUD

1 De Zwartewaalse incestzaak	9
PETER J. VAN KOPPEN	9
Inleiding	9
De aangifte	9
Vier jaar: in de badkamer op de wasmachine	11
De huisarts en het maagdenvlies	13
In Alexandra's slaapkamer I	19
Moeder over de verdwenen onderbroeken	20
In Alexandra's slaapkamer II: pogingen tot anale verkrachting	21
Zeven jaar: in de ouderslaapkamer	22
Het gezin op zondagochtend	24
Twaalf jaar: het stapelbed	29
Het pijpen	30
Ariana over het stapelbed	32
Dertien jaar: misbruik rond werktijden	33
Na de scheiding	34
Het verhaal van Pieter	35
Houdt het verhaal van Alexandra stand?	36
Het gezin waarin Alexandra opgroeide	37
De kerk	40
De medische en psychische historie van Alexandra	41
De causale relatie tussen misbruik en psychische problemen	44
Eerdere aangiftes door Alexandra	47
Aangiftegeschiedenis	51
De rechtbank: misbruik en verkrachting	57
Het Hof: misbruik	59
Eén getuige is geen getuige	60
Cassatieberoep verworpen	61
Het schuldige scenario	63
Het onschuldige scenario	64
Conclusies	65

Nawoord	68
Bijlage 1: Lijst met personen	73
2 De Rozenburgse incestzaak	75
FOKKE FERNHOUT EN SASKIA VAN BERGEN	75
Inleiding	75
Het huwelijk van Liane en Theo en wat daaruit voortkwam	77
Jennifer doet aangifte	79
Anton wordt aangehouden	90
Anton doet aangifte tegen vader en opa	94
De strafzaak van vader Theo	97
De beslissingen van de rechtbank	106
Redenen om te twijfelen nader beschouwd	111
Het opa-argument	111
Het inconsistentie-argument	117
Het onwaarschijnlijkheidsargument	121
Het verankeringsargument	126
Het moederargument	127
Het 'I miss you'-argument	128
Magisch maagdenvlies	131
Tot slot	135
Bijlage 1: Lijst met personen	137
Literatuur	139

DE ZWARTEWAALSE INCESTZAAK

Peter J. van Koppen

Inleiding

Op 19 november 1998, de 52^e verjaardag van Pieter Kleysen, doet zijn stiefdochter Alexandra Pijnacker aangifte tegen hem. Zelf is Alexandra ten tijde van de aangifte 27 jaar oud. Zij vertelt dat hij haar vanaf haar vierde jaar stelselmatig seksueel heeft misbruikt en verkracht. In twee sessies doet zij gedetailleerd verslag van wat Pieter allemaal met haar heeft gedaan. Op 19 juli 1999, precies acht maanden na de aangifte, wordt Pieter Kleysen 's ochtends vroeg van zijn bed gelicht. Hij ontkent dat hij Alexandra ooit heeft misbruikt. Hij wordt veroordeeld, zowel door de rechtbank als door het Hof. Rechtbank en Hof zijn het echter niet met elkaar eens. De rechtbank veroordeelt Pieter zowel voor misbruik als voor verkrachting, het Hof veroordeelt alleen voor misbruik.

Zoals vaker het geval is in seksueel-misbruikzaken staat het verhaal van de aangeefster tegenover de ontkenning door de verdachte en is er buiten de aangifte niet veel bewijs. Valt in een dergelijke situatie vast te stellen wat er werkelijk moet zijn gebeurd? Dat is de opdracht van mijn tekst.

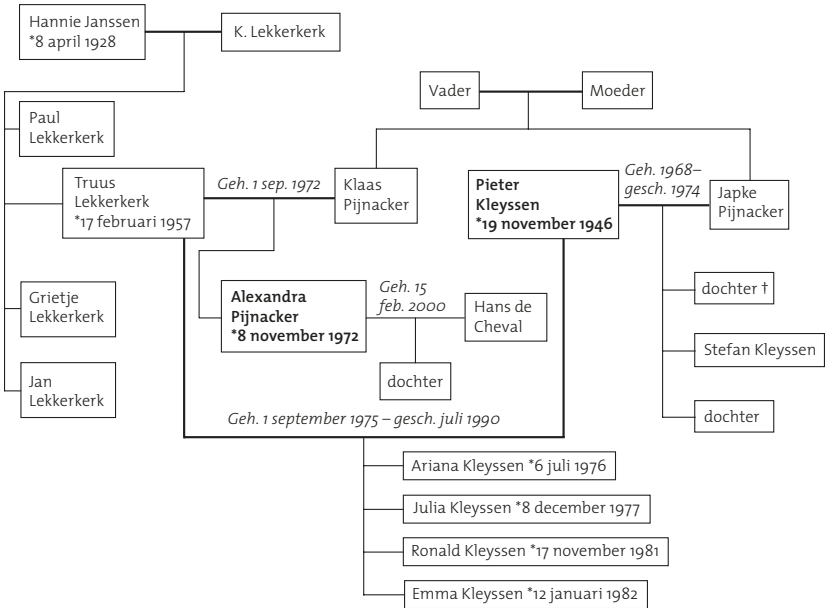
De aangifte

Pieter is niet de echte vader van Alexandra. Dat is Klaas Pijnacker. Alexandra vertelt dat haar echte vader nog twee andere kinderen heeft, een dochter van 18 jaar en een zoon van 16 jaar. Zij kent beiden niet. Moeder Truus is al snel na Alexandra's geboorte bij Klaas weggegaan, met Pieter gaan samenwonen en met hem getrouwd. Alexandra noemt Pieter dan ook 'vader'.

Alexandra doet haar verhaal bij de politie in twee sessies, op 19 november 1998 en drie weken later, op 10 december 1998. Helemaal zeker is het niet dat Alexandra dat deed in twee sessies, want het proces-verbaal van

de eerste sessie op 19 november begint met de merkwaardige woorden ‘vervolg verklaring’. Een eerdere verklaring zit echter niet in het dossier.

Een paar jaar voor de aangifte tegen Pieter had Alexandra ook al eens aangifte gedaan van seksueel misbruik, zij het niet door haar stiefvader. Zij was mee met haar halfzussen Ariana en Julia die op het politiebureau aangifte kwamen doen van misbruik door Stefan Kleysen, de zoon van Pieter. Het zal menig lezer inmiddels duizelen wie al die mensen zijn. Daarom is een lijst met namen in bijlage 1 opgenomen en in figuur 1 een schema van de familie.

Figuur 1

In ieder geval: stiefbroer Stefan zou de zussen hebben misbruikt. De zaak tegen Stefan was echter geseponeerd. De zaak mag dan wel geseponeerd zijn, maar niemand in de familie spreekt het misbruik door Stefan tegen. We mogen dus aannemen dat het misbruik door Stefan vermoedelijk heeft plaatsgevonden.

De zussen Ariana en Julia kwamen bij de politie voor een evaluatie-gesprek. Alexandra kwam mee en bij het einde van het gesprek vertelde zij dat zij was verkracht; niet door Stefan Kleysen, maar elf jaar eerder door

een zwemleraar en recenter door een vriend van haar. Beide zaken komen hieronder nog aan de orde. Deze aangiftes speelden zich af in 1995.

In 1998 doet Alexandra dan aangifte tegen stiefvader Pieter. In de aangifte door Alexandra tegen Pieter kan een aantal periodes worden onderscheiden. In elke periode vond het misbruik op een andere plek plaats. Soms betrof het misbruik andere handelingen. De eerste keer gebeurde het in de badkamer. Toen was Alexandra vier jaar oud. De jaren daarna werd Alexandra misbruikt in haar slaapkamer. Tegen de tijd dat zij zeven was, misbruikte Pieter haar op de zondagochtenden in de ouderlijke slaapkamer. Dat misbruik is een tijdje gestopt, maar het begon weer toen Alexandra een jaar of 12, 13 was. Het misbruik vond toen plaats in het stapelbed waarin zij samen met halfzus Ariana sliep. Een jaar later vond het misbruik plaats direct voor en na het werk van Pieter. Tot slot werd Alexandra weer misbruikt toen Pieter en haar moeder uit elkaar waren en zij bij Pieter op bezoek ging. Toen was ze inmiddels 16 of 17 jaar oud.

Het verhaal van Alexandra omvat dus veel misbruik en zij heeft dan ook veel te vertellen. Het vertellen gaat haar echter niet altijd even gemakkelijk af. Soms heeft zij daarmee veel moeite, schrijven de verbalisanten in het proces-verbaal van de aangifte:

‘Noot verbalisanten: Wij verbalisanten zagen dat de aangeefster heel veel moeite deed om te omschrijven en te benoemen wat haar vader bij haar had gedaan. Er vallen voordurend lange stiltes, van soms enkele minuten.’

Alexandra geeft als reden op waarom zij zo moeilijk hierover kan praten dat seks van huis uit een taboe is. Zij schaamt zich ervoor. Gezien de hoeveelheid misbruik en de lange duur daarvan en de moeite die Alexandra heeft met het vertellen van haar verhaal, is het niet verwonderlijk dat dit in twee sessies gebeurde. Alexandra vertelde samengevat het volgende verhaal.

Vier jaar: in de badkamer op de wasmachine

De eerste keer dat Pieter haar misbruikte, was Alexandra vier jaar oud. De navolgende citaten komen uit de processen-verbaal van de aangifte door Alexandra. Het zal opvallen dat in die processen-verbaal steeds nogal formeel taalgebruik wordt gehanteerd. Er staat namelijk niet letterlijk wat Alexandra heeft gezegd, maar het is een samenvatting in de woorden van de verbalisanten, de politiemensen die haar verhoorden. Dergelijke proces-

sen-verbaal wemelen meestal, en ook hier, van taalfouten, die ik in de citaten steeds heb verbeterd.

‘Ik werd toen door mijn vader op de wasmachine in de badkamer gezet. Ik stond toen op de wasmachine. Mijn vader bleef voor de wasmachine staan. Ik kan me herinneren dat ik het koud had en dat ik naakt was. Mijn vader was toen aangekleed. Mijn vader stond vlak voor mij. Mijn vader hield mij toen vast aan beide polsen. Ik stond toen te janken. Ik wilde van die wasmachine af. Mijn vader verhief zijn stem en zei dat ik stil moest zijn en naar hem moest luisteren. Toen was hij plotseling met zijn blote handen overal over mijn lichaam. Hij raakte mij met zijn blote handen pats boem aan, aan mijn.... Ik kan niet benoemen wat mijn vader toen aanraakte. Ik heb hier heel erg moeite mee. Ik weet dat ik dit moet benoemen om duidelijk te maken wat er is gebeurd, maar ik kan het niet.’

Pieter ging veel verder dan alleen aanraken: hij verkrachtte Alexandra. Hij liet zijn broek en onderbroek zakken. Alexandra had hem nog nooit naakt gezien. Hoewel het 22 jaar geleden is, weet Alexandra toch een gedetailleerde beschrijving te geven van de gebeurtenis. Zij weet nog dat zijn onderbroek blauw was, maar ook precies welke handelingen Pieter verrichtte:

‘Mijn vader pakte mij toen vast en legde mij op mijn rug. Mijn vader gaf mij toen nog een kus op mijn voorhoofd. Ik lag toen met mijn rug op de wasmachine. Ik stribbelde toen niet tegen. Ik had het nog steeds koud. Ik zag toen dat mijn vader zich over mij heen boog. Ik voelde toen pijn in mijn buik. Ik voelde dat er iets in mijn blote vagina werd gedrukt. Pas later begreep ik dat dat de stijve, blote penis van mijn vader was. Op datzelfde moment voelde ik dat mijn vader mijn beide knieën met zijn beide handen uit elkaar duwde. Mijn vader bleef mijn knieën vasthouden. Mijn vader keek niet naar mij, maar naar de muur. Mijn vader zei niets. Ik weet niet hoelang dit duurde. Ik voelde wel dat mijn vader met zijn penis bewegingen in mijn blote vagina maakte. Ik dacht toen nog dat mijn vader heel raar deed. Ik weet niet of mijn vader toen klaar is gekomen. Plotseling voelde ik dat mijn vader zijn blote penis uit mijn blote vagina haalde. Ik kwam op dat moment omhoog. Daarna werd ik door mijn vader in het bad gezet. Volgens mij was het bad toen al gevuld met warm water.’

Alexandra wordt door vader in bad gezet omdat zij behoorlijk bloedt. Het badwater wordt rood en er ligt een rood spoor van wasmachine naar bad. Vader ruimt dat op met wc-papier. Alexandra moet het over een andere gebeurtenis hebben als zij later zegt: 'De eerste keer dan mijn vader in mijn blote vagina klaar kwam, wist ik niet wat er gebeurde. Ik dacht na de eerste keer dat het spul uit mijn lichaam kwam. Ik zag toen in de badkamer het sperma van mijn vader uit mijn vagina lopen. Ik vond dit allemaal heel vreemd.' Als Alexandra het over dezelfde gebeurtenis heeft, vertelt zij twee verhalen die niet beide waar kunnen zijn. Als Alexandra bloedde, moet ook het sperma rood gekleurd zijn geweest en kan zij het verschil niet hebben waargenomen. Als zij wel sperma waarnam, kan zij niet hebben gebloed, maar dat is weer erg onwaarschijnlijk als vader haar op die leeftijd heeft gepenetreerd met zijn penis. Alexandra vervolgt:

'Toen ik uit bad kwam, heeft mijn vader waarschijnlijk mij mijn luiertje omgedaan. Ik was toen nog niet zindelijk. Ik kan me echter niet meer herinneren of ik nog bloedde toen ik in bed werd gelegd. Ik moest voor het slapen gaan, zoals altijd, een gebedje opzeggen. Ik moest altijd op mijn knieën voor het bed zitten en bidden. Ik werd daarbij gedwongen. Ik kan mij herinneren dat ik toen al zoiets had, dat wat er met mij gebeurde niet klopte en daarom wilde ik ook niet bidden, omdat ik niet begreep dat God dit goed vond. Daarom bad ik altijd met mijn ogen open. Ik ging er vanuit dat het gebedje dan niet hielp.'

Kort samengevat vertelt Alexandra de politie dat Pieter haar heeft verkracht, dat zij zo hevig bloedde dat een spoor daarvan op de vloer achterbleef en het badwater rood kleurde en dat het op haar vierde jaar gebeurde.

De huisarts en het maagdenvlies¹

De vorm van verkrachting die Alexandra beschrijft, komt voor. De vraag is of Pieter dit met Alexandra heeft gedaan. Pieter ontkent het. Dat kan betekenen dat hij onschuldig is, maar zoveel zegt zo'n ontkenning nu ook weer

1. Ik dank de geconsulteerde artsen voor hun bereidheid om informatie over dit lastige probleem met mij te delen. Empirisch onderzoek dat relevant en bruikbaar is voor de beantwoording van vragen over het maagdenvlies in deze zaak – het mag verbazen – ontbreekt geheel.

niet, want men kan ook van de schuldige dader verwachten dat hij deze grove vorm van misbruik niet zal willen toegeven.

De omschrijving die Alexandra geeft van het eerste misbruik impliceert echter dat zij inwendig was beschadigd, althans dat haar maagdenvlies is gescheurd. Na deze eerste verkrachting zouden er nog vele volgen. In dit verband is de verklaring van de huisarts van de familie van belang.

In 1989, als Alexandra 16, bijna 17 jaar oud is, gaat zij naar de huisarts omdat zij niet ongesteld wordt. Huisarts Mark van Weel constateert dan dat haar maagdenvlies nog intact is. Dat is een verrassende gebeurtenis die in schril contrast lijkt te staan met de bewering van Alexandra dat zij vele malen is verkracht. De meest voor de hand liggende reactie is dan dat het verhaal van Alexandra wel onzin zal zijn. Die eenvoudige conclusie laat het maagdenvlies van Alexandra, althans het ontbreken daarvan, echter niet toe. Het probleem valt in drieën uiteen: (1) wat is een maagdenvlies, (2) wat kan aan het maagdenvlies worden geconstateerd en (3) wat kan een huisarts zien aan een maagdenvlies?

Elke vrouw krijgt in de ontwikkeling in de baarmoeder, dus prenataal, een vlies of membraan over de vagina. Die sluit de vagina af, maar degenereert al terwijl de baby nog in moeders baarmoeder zit. Er zijn grote verschillen in de mate waarin dat membraan gedegeneerd is voordat het meisje wordt geboren. Heel soms is het membraan in het geheel niet gedegeneerd en heeft de geboren baby een nog werkelijk intact maagdenvlies dat de vagina geheel afsluit. Dan is een kleine operatie nodig om de vagina toegankelijk te maken. Heel soms is van het membraan niets meer over als het meisje wordt geboren en spreken wij over iemand zonder een maagdenvlies. In de meeste gevallen blijft wel een rest over van het oorspronkelijke membraan. Die rest kan bestaan uit een vlies met een gat erin; die rest kan ook bestaan uit een randje. Bij vrijwel elke vrouw zijn er dus min of meer duidelijke resten van het oorspronkelijke membraan te vinden. De zinsnede 'een intact maagdenvlies' is dus fout. Het maagdenvlies of hymen is dus bijna altijd slechts een restant. Een duidelijk waarneembaar restant van het maagdenvlies wordt in de volksmond dan een intact maagdenvlies genoemd.

Het verdwijnen van het membraan gaat voor een deel spontaan door, maar kan ook bespoedigd worden door het inbrengen van voorwerpen in de vagina: penissen, vingers, tampons. Als eenmaal een voorwerp in de vagina wordt gebracht, kan het hymen daardoor beschadigen. Een beschadiging kan zich herstellen, maar ook blijvend zichtbaar blijven. De regel is echter dat een beschadiging slechts een beperkte periode zichtbaar is. Een

enkele manipulatie in de vagina kan ook het hymen oprekken zonder sporen na te laten. Een gebrek aan sporen kan ook veroorzaakt worden doordat slechts een bijzonder klein voorwerp in de vagina is ingebracht.

Als vaak en vele malen achter elkaar de vagina wordt gepenetreerd, dan zullen daardoor de restanten van het hymen steeds meer oprekken. Niet alleen blijft van het hymen steeds minder zichtbaar, maar de kans op verwondingen neemt ook af.

Ik keer terug naar de huisarts van Alexandra. Hij ziet bij haar een intact maagdenvlies als zij bijna 17 jaar oud is. Ik heb net uitgelegd dat zulks niet kan. Wat hij dan wel ziet, zal ik weldra bespreken. Laten we even voor het argument aannemen dat de huisarts constateert wat in de volksmond een intact maagdenvlies heet. Het gaat daarbij niet om een huisarts die *en passant* een intact hymen vaststelt. Hij verwachtte namelijk iets anders, omdat hij al langer vermoedde dat Alexandra seksueel werd misbruikt. Hij zegt daarover in zijn verhoor door de politie:

‘De omstandigheden waardoor ik vermoedens had van seksueel misbruik bij Alexandra betroffen:

- Meneer Kleysen is niet de vader van Alexandra.
- Er waren problemen in de gezinssituatie al voordat het gezin in Zwartewaal kwam wonen. De moeder van Alexandra heeft hierover in het verleden verteld.
- Alexandra had vage buikklachten, waarvan de oorzaak niet achterhaald kon worden.’

Het is dus redelijk om aan te nemen dat hier sprake is van een omgekeerd verwachtingseffect:² de huisarts verwachtte géén maagdenvlies, toch constateert hij er een. Dat deed hij als volgt:

‘U vraagt mij hoe ik in 1989 geconstateerd heb dat het hymen van Alexandra nog intact was. Alexandra kwam toen bij mij, omdat ze nog niet ongesteld was geweest. Ik heb haar toen vaginaal onderzocht om te achterhalen waarom ze nog niet ongesteld was geweest. Ik denk dat ik uitdrukkelijk in mijn medisch dossier heb gezet dat het hymen van Alexandra intact was, in verband met mijn vermoeden van seksueel misbruik.’

2. Vergelijk Merckelbach, Crombag & Van Koppen (2003).

Over de betekenis daarvan is in de strafzaak tegen Pieter geworsteld. Huisarts Van Weel wordt ter terechtzitting bij de rechtbank als getuigendeskundige gehoord. Het is niet verstandig om een behandelend arts tevens als getuigendeskundige te verhoren. Van Weel zit in deze zaak met twee petten op en die kunnen elkaar danig in de weg zitten.³ Van Weel zegt niettemin in zijn rol als deskundige:

‘Ik kan me niet meer precies herinneren waarom bij het slachtoffer onderzocht is of het hymen nog intact was, aangezien het ging om menstruatieklachten. Het is wel gebruikelijk om zoiets op te schrijven wanneer dat bij het onderzoek wordt geconstateerd. Er wordt overigens alleen vaginaal onderzoek gedaan als daarvoor stringente redenen zijn. Het is mogelijk dat het vlies nog intact is terwijl men geen maagd meer is. Er zijn verschillende soorten vliezen. Als deze nog intact zijn, houdt dat niet automatisch in dat de persoon nog maagd is. Een gynaecoloog kan dat overigens beter verklaren. Het is wel een uitzondering als de vliezen na seksueel contact nog intact zijn. Het is waarschijnlijker dat de vliezen niet intact zijn als een vrouw van jongs af aan seksueel contact met penetraties heeft ondergaan, maar dat valt niet met 100% zekerheid te zeggen.’

Ook aan de inhoud van de verklaring van Van Weel kunnen wij zien dat hij beter niet als deskundige had kunnen worden verhoord. Als Alexandra zo vaak is gepenetreerd door Pieter als hierboven en hieronder nog wordt besproken, is het namelijk uitgesloten dat zij nog een hymen heeft dat min of meer intact is, zo zullen we weldra zien.

Er werden geen andere getuigendeskundigen gehoord. De officier van Justitie, mevrouw mr. M.J.C. Spoormaker, heeft ook zo haar eigen oordeel over maagdenvliezen. Zij zegt ter terechtzitting bij de rechtbank:

‘In de medische wereld worden geen conclusies verbonden aan het nog intact zijn van het maagdenvlies. Het is een rafelig randje dat meerekt en geen schot dat afsluit. Algemeen bekend is ook dat bij vrouwen die paardrijden of op ballet zitten het maagdenvlies niet meer intact was. Er zijn zelfs gevallen bekend dat bij vrouwen na de bevalling het maagdenvlies nog intact is. Derhalve kunnen geen

3. Zie hierover Van Koppen (2004a) en voor dramatische voorbeelden Van Koppen (2007).

conclusies worden verbonden aan het intact zijn van het maagden-
vlies, nu dit niets zegt over de seksuele activiteit van een persoon.’

De bronnen van kennis van de officier van Justitie houdt zij verborgen. Zij heeft gelijk als zij zegt dat het geen schot is dat afsluit. Hoe zij erbij komt dat Alexandra een rafelig randje heeft dat meerekt, weet ik niet. Dergelijke hymens komen voor, maar er is zoals gezegd een grote variatie tussen vrouwen.

Dat er in het geheel geen conclusies kunnen worden verbonden aan het maagdenvlies is een onjuiste mededeling van de officier van Justitie, ware het niet dat die conclusies geen eenvoudige zaak zijn. Van de mededeling van de officier van Justitie dat er vrouwen zijn met een intact maagden-
vlies na een bevalling heb ik getracht de bron te vinden. Daarin ben ik niet geslaagd.

De officier van Justitie gooit een aantal vraagstellingen door elkaar. Zij geeft voorbeelden van vrouwen die door paardrijden of ballet hun hymen zijn kwijtgeraakt. Dat is hier niet aan de orde; de vraag is niet of Alexandra geen hymen had en wat dat zou kunnen hebben veroorzaakt. De vraag is wat de *aanwezigheid* van een hymen op de leeftijd van 16 zegt over eerdere penetraties.

Maar ook die laatste vraag moet goed geformuleerd worden. Het komt inderdaad voor dat een hymen na een seksueel contact weer aangroeit.⁴ Dat kan als voorzichtig of met een klein voorwerp is gepenetreerd. Dat is niet wat Alexandra beweert. Alexandra zegt dat zij tussen de leeftijd van 4 jaar en 16 jaar een groot aantal malen met vingers en penis is gepenetreerd. Kan na zoveel penetraties nog een hymen worden verwacht dat min of meer intact is, dat is de vraag. De kans daarop kan verwaarloosbaar klein geacht worden, meldde ons dr. Rob Bilo, forensisch arts:

‘De kans hierop is verwaarloosbaar. Regelmatige penetraties vanaf de leeftijd van 4 jaar leiden zeker in het begin tot regelmatig optredend letsel met hoogst waarschijnlijk blijvende afwijkingen aan het maagdenvlies, omdat het hymen geen kans heeft te herstellen. Met name penetratie met penis (grotere omvang) leidt tot meer kans op schade.’⁵

4. Bilo & Bosschaart (1996).

5. Persoonlijke e-mail d.d. 17 december 2004.

Veel penetratie leidt tot blijvende schade aan het hymen, leert Bilo ons, waarbij wij aannemen dat de kwalificatie dat dit 'hoogstwaarschijnlijk' zo is, voortkomt uit zijn wetenschappelijke voorzichtigheid. Elders schreef Bilo samen met zijn collega Bosschaart over de effecten van penetratie bij zeer jonge kinderen:

'Een gaaf hymen sluit een seksueel contact of seksueel misbruik niet uit. Op de eerste plaats hoeft bij misbruik geen sprake te zijn van penetratie met penis of vingers. Daarnaast wordt soms door plegers gebruik gemaakt van voorwerpen, die zo klein zijn dat ze geen schade veroorzaken. Op de tweede plaats kan penetratie hebben plaatsgevonden, maar was de hymenrand zo elastisch dat er geen schade is ontstaan. Dat geldt met name voor oudere meisjes. Bij kinderen jonger dan ongeveer 6 jaar zal bij penetratie altijd schade aan het hymen, maar vaak ook aan de labia minora en het perineum optreden.'⁶

Als het verhaal van Alexandra waar is, dan zou die schade er moeten zijn. Sterker: zij beschrijft de gevolgen van dergelijke schade zelf. Zij zegt in haar aangifte:

'Ik voelde dat mijn vagina rauw was en dat dit in het badwater pijn deed. Ik zag dat het water in het bad rood werd. Ik zag dat er bloed uit mijn vagina op de grond was gekomen toen mijn vader mij in bad zette. Dit was een heel rood spoor over de grond. Ik zag dat het water ook rood werd van het bloed uit mijn vagina. Ik zag dat mijn vader mij waste en dat hij het bloed in de badkamer schoon maakte. Ik zag dat mijn vader met wc-papier dit bloed opruimde en schoon maakte.'

In de zaak van Alexandra komen vele elementen samen die met grote zekerheid ervoor gezorgd moeten hebben dat de restanten van het oorspronkelijke membraan voor haar vagina geheel of vrijwel is verdwenen of blijvend is beschadigd: zij is vanaf zeer jonge leeftijd vaak, met grote regelmaat en met verschillende voorwerpen gepenetreerd.

Ik keer terug naar de huisarts, want met deze laatste constatering is het probleem van het maagdenvlies van Alexandra nog niet beslecht. De

6. Bilo & Bosschaart (1996), p. 205.

stellige uitspraken van Bilo refereren namelijk niet alleen aan de toestand in de vagina, maar ook aan de manier waarop dat kan worden geconstateerd. De artsen die ik raadpleegde, zijn allen van oordeel dat veel van hun collega's niet in staat zijn om een hymen en beschadigingen daarvan goed te beoordelen. Artsen die daarin niet zijn gespecialiseerd ontbreekt het veelal aan de nodige kennis, routine en ervaring. Dat zou ook kunnen gelden voor de huisarts van Alexandra. Weet hij hoe hij een hymen precies moet beoordelen? Ik weet het niet. Maar dat is wel van belang. Ook dit ondersteunt Rob Bilo in de zojuist geciteerde e-mail:

‘Indien een huisarts voldoende ervaring heeft met het beoordelen van het hymen, de normale anatomische variaties van het hymen en inzicht in de invloed van oestrogeen op de configuratie van het hymen, kan hij een betrouwbaar oordeel [over het hymen] vormen. Het is echter de vraag of een huisarts deze kennis en ervaring heeft. Bovendien is bij een meisje van deze leeftijd vaak sprake van een ruim “geplooid” hymen, waarbij een litteken in een plooi kan “wegvallen”. Het zou beter geweest zijn als een (forensisch) ervaren arts (forensisch geneeskundig, gynaecoloog, kinderarts) het onderzoek zou hebben verricht. De interpretatie kan [ook] worden beïnvloed door de relatie die tussen onderzoekend arts en patiënt bestaat.’

Er zit echter nog een ander aspect aan de constatering door huisarts Van Weel. Hij verwachtte een afwezig hymen en vond er toch een. Dat was voor hem een verrassende constatering. Op die grond kunnen we er vrijwel zeker van zijn dat hij goed zal hebben gekeken. Op die grond kunnen we ook de conclusie trekken dat er bewijs is dat Alexandra niet in de mate is verkracht als zij zelf in haar aangiftes vertelt. Hoe sterk dat bewijs is, weten we niet, want wij weten niet hoe goed huisarts Van Weel in dit werk is.

In Alexandra's slaapkamer I

De eerste keer, toen zij vier jaar oud was, kan Alexandra zich nog precies herinneren, zegt zij. Dat is minder het geval voor de latere keren. Dat is niet verwonderlijk, ook als het misbruik werkelijk heeft plaatsgevonden. Het is immers lastig om precies elke van vele soortgelijke gebeurtenissen uit elkaar te houden en zich apart te herinneren. Het is ook niet verwonderlijk als Alexandra niet is misbruikt, want het is lastig om veel verschillende ge-

beurtenissen *en detail* bij elkaar te fantaseren. Alexandra vertelt dat na die eerste keer het misbruik vele malen plaatsvond. Zij geeft als voorbeeld:

‘Ik kan mij herinneren toen ik vier of vijf jaar oud was dat ik soms als straf, omdat ik mijn bord niet leeg at, naar mijn bed werd gestuurd. Mijn vader kwam dan soms bij mij in bed. Mijn vader kwam dan bij mij onder de dekens. Ik kan mij herinneren dat hij eerst met zijn vingers ging rotzooien. Ik voelde dan dat hij een vinger in mijn blote vagina stopte. Ik droeg dan altijd een nachtpon, die tot mijn enkels reikte. Ik kan mij herinneren dat ik niet protesteerde. Ik liet mijn vader maar gaan, want dan was hij het snelste weer weg. Mijn vader duwde mijn nachtpon dan altijd omhoog. Daarna ging hij dan met zijn vingers aan mijn vagina zitten, daarna stopte hij een vinger in mijn blote vagina. Soms gebeurde er ook meer en dan deed hij mijn onderbroekje uit. Ik stribbelde toen in bed niet meer tegen. Ik voelde altijd al aan dat er meer ging gebeuren. Ik bedoel daarmee dat ik werd verkracht door mijn vader. Mijn vader deed dan zijn blote stijve penis in mijn blote vagina. [...] Ik bloedde soms na een verkrachting. Ik kreeg dan ook wel eens bloed in mijn onderbroek. Ik kan mij herinneren dat ik dan mijn onderbroeken weg gooide. Ik kreeg dan weer op mijn kop van mijn moeder omdat mijn onderbroeken weg waren.’

Kort gezegd, vertelt Alexandra dat haar vader haar in haar bed verkrachtte met vinger of penis. Hoe vaak dat precies is gebeurd, vertelt zij niet. Wel zegt zij dat zij soms bloedde na de verkrachting. Als een onderbroek bebloed was, gooide zij die weg. Haar moeder gaf haar dan op de kop. Dat is een belangrijke mededeling, want dat scheidt de mogelijkheid om Alexandra's verhaal te verifiëren. Het probleem met seksueel misbruik is dat vaak het verhaal van de aangeefster staat tegenover de ontkenning van de verdachte, zoals ook in deze zaak de ontkenning van Pieter staat tegenover het verhaal van Alexandra. Elke mogelijkheid om in ieder geval een deel van de aangifte of van de ontkenning te controleren moet dan worden aangegrepen.

Moeder over de verdwenen onderbroeken

Moeder Truus werd boos omdat zij onderbroeken van Alexandra miste, vertelt Alexandra. Moeder bevestigt dit verhaal echter niet. Maar hier wreekt zich op een belangrijk punt in dit dossier de gebrekkige werkwijze van de politie, zoals ons dat ook later zal opbreken. Moeder is namelijk slechts een-

maal verhoord, op 6 januari 1999. Moeder zegt over de verdwenen onderbroeken niets, maar dat zou ook kunnen omdat het haar niet is gevraagd. Dat probleem komen wij in dit dossier vaker tegen: personen die ondervraagd hadden moeten worden, zijn dat niet en aan personen die wel zijn ondervraagd, zijn niet de goede vragen gesteld.

Moeder Truus vertelt wel (en dat bevestigt de verdachte ook) dat Alexandra

‘abnormaal vaak [ging] douchen. Ze douchte wel drie of vier keer op een dag en ze verschoonde wel 4 of 5 keer haar onderbroekje. Op de lagere school begon Alexandra al met het vele wassen en douchen. Dit is alleen maar erger geworden. Ze was heel erg schoon op zichzelf. Ik zei daar dan wat van, want ik had vijf kinderen, en dat kostte teveel. Alexandra deed dit echt elke dag. Op een gegeven moment waste Alexandra haar eigen onderbroeken en de rest van haar kleding en streek ze die ook.’

Kortom: de verklaring van moeder impliceert dat het verhaal van Alexandra over de verdwenen onderbroeken waar zou kunnen zijn. We kunnen niet uitsluiten dat Alexandra haar onderbroeken weggooide zonder dat moeder dat merkte, want Alexandra waste haar eigen spullen. We kunnen ook niet uitsluiten dat moeder het wel merkte en haar op de kop gaf, zoals Alexandra het vertelde, maar wij krijgen geen bevestiging omdat de verbalisanten het moeder Truus niet vroegen. Een kans op controle van de aangifte heeft de politie laten lopen.

Wij vervolgen Alexandra's aangifte.

In Alexandra's slaapkamer II: pogingen tot anale verkrachting

Vader zou Alexandra niet alleen vaginaal hebben verkracht. Hij zou in de periode dat het misbruik in haar slaapkamer plaatsvond, ook geprobeerd hebben om Alexandra anaal te penetreren. Alexandra vertelt:

‘Op de kleuterschool kreeg ik een keer een schop van de juffrouw. Ik was toen ongeveer 4 jaar. Enkele dagen daarvoor heeft mijn vader bij mij in bed, op de zolderkamer, geprobeerd om zijn stijve penis in mijn blote anus te duwen. Hij probeerde mij anaal te nemen. Ik ging toen heel erg gillen, omdat het erg veel pijn deed. Toen is mijn vader gestopt. Hij duwde toen wel mijn hoofd in mijn kussen, zodat

anderen mij niet zouden horen. Ik stikte toen bijna. Ik vond dit toen heel erg. Ik vond dit vernederend. Ik was toen erg bang voor mijn vader. Mijn vader bleef het echter proberen, maar het is toen niet gelukt. Ik bleef maar bewegen, om te voorkomen dat hij mij anaal zou nemen. Toen mijn vader was gestopt, merkte ik dat ik bloedde. Ik zag en voelde dat ik bloedde uit mijn anus. Ik bloedde erg. Ik heb nadat dit bloeden was gestopt, mijn onderbroek weggegooid. Mijn vader was toen erg boos. Hij schold en sloeg mij toen.'

Vader heeft vaker geprobeerd Alexandra anaal te verkrachten, ook bijvoorbeeld toen zij ongeveer 10 of 11 jaar oud was. Dat gebeurde vlak voordat zij met de lagere school op kamp ging. Althans, dat vertelt Alexandra. Enige externe bevestiging van de anale verkrachtingen bevindt zich niet in het dossier. Alexandra gilte, vertelt zij. Dat zouden misschien huisgenoten gehoord hebben, maar hier wreekt zich opnieuw het gebrekkige opsporingsonderzoek: geen van de huisgenoten is ernaar gevraagd, als wij het dossier mogen geloven. Vader heeft niet de anus van Alexandra gepenetreerd, vertelt zij. Toch bloedde zij, hetgeen betekent dat zij wellicht anaal is beschadigd. Of dat het geval is, weten we niet, want enig forensisch fysiek onderzoek aan Alexandra ontbreekt in het dossier.

Zeven jaar: in de ouderslaapkamer

Toen Alexandra 7 jaar oud was, kwam vader niet zo vaak meer naar haar bed toe. Het misbruik en de verkrachtingen hielden echter niet op. Alexandra werd vanaf die leeftijd steeds op zondagochtend in het bed van haar ouders misbruikt en verkracht. Uit de woordkeus in het proces-verbaal wordt aanvankelijk niet helemaal duidelijk of zij hier een eenmalige gebeurtenis beschrijft of iets dat vele malen voorkwam. Uit het vervolg blijkt echter dat Pieter haar vrijwel elke zondagochtend misbruikte. Alexandra vertelt:

'Het begon toen mijn vader mij riep als mijn moeder op zondagochtend koffie ging zetten. Mijn vader riep dan en ik kwam dan naar de slaapkamer. Mijn vader lag dan nog in bed. Het was dan tussen 07:30 uur en 08:00 uur in die zondagochtend. Mijn moeder was dan altijd beneden in de woning bezig met het maken van de koffie en het ontbijt. Ik ging dan bij mijn vader in zijn bed liggen. Ik ging soms op hem liggen. Mijn vader pakte mij dan eerst vast. Hij ging dan een beetje met mij kroelen. Op een gegeven moment was het dan altijd

zo dat ik onder hem lag. Ik lag dan met mijn rug op de matras en mijn vader lag dan op mij. Mijn vader lag dan meestal naakt in bed. Ik droeg dan mijn nachtpon. Ik droeg daaronder altijd een onderbroek. Mijn vader ging dan met zijn vingers aan mij zitten.

Ik voelde dan dat hij met zijn vingers aan mijn vagina zat. Bijna gelijk stak hij dan een vinger van zijn hand in mijn blote vagina. Soms deed hij daarvoor mijn onderbroek uit, of hij deed mijn onderbroek opzij. Als hij mijn onderbroek uit deed, wist ik dat er meer ging gebeuren. Vaak was het zo dat ik dan niet door mijn vader werd verkracht omdat de andere kinderen dan ook wakker waren en over de gang liepen.'

Alexandra beschrijft dezelfde handelingen die Pieter eerder in haar eigen bed met haar pleegde. De plaats van handeling is nu echter verplaatst naar de ouderslaapkamer en het tijdstip van de nacht naar de zondagochtend. Pieter lijkt een groot risico te lopen op ontdekking door op die zondagochtenden voor de kerk in zijn slaapkamer Alexandra te misbruiken. Toch deed hij dat volgens Alexandra. Zij vervolgt:

'Toch ging het soms ook dan wel verder. Mijn vader ging dan niet alleen met zijn vinger in mijn vagina, maar ging dan ook met zijn stijve blote penis in mijn blote vagina. Dit deed altijd pijn als hij bij mij binnen drong. Ik denk dat dit ongeveer één keer in de maand gebeurde. Het aanraken bij mijn vagina met zijn vingers en het binnendringen met zijn vinger in mijn blote vagina gebeurde bijna iedere zondagochtend. Het gebeurde in ieder geval iedere keer als ik met mijn vader in zijn bed lag. Soms zorgde ik ervoor dat ik niet bij hem in bed kwam. Ik ging dan bijvoorbeeld voor mijn moeder de koffie al zetten of ik verzette de wekker, zodat we ons versliepen.'

Het misbruik vond vrijwel iedere zondagochtend plaats, terwijl eenmaal per maand Pieter ook met zijn penis Alexandra penetreerde, zo schat Alexandra dus. Het heeft enige jaren geduurd. Alexandra schat dat het begon toen zij 7 jaar oud was en stopte toen zij 12 of 13 was. Het misbruik ging daarna wel door, maar op een andere manier.

Op de zondagochtenden moest Alexandra eveneens Pieter aftrekken:

'Ook legde mijn vader mijn hand op zijn blote penis. Mijn vader hield dan mijn hand met zijn hand vast en hij bewoog dan mijn hand om

zijn penis heen en weer. Ik voelde dan dat zijn blote penis stijf was. Hij kreeg dan wel eens een zaadlozing. Als mijn vader bijna klaar kwam, duwde hij mijn hand weg en maakte hij het zelf af. Ik bedoel hiermee dat hij dan met zijn eigen hand onder de dekens zich verder aftrok tot hij klaarkwam.'

Het mag wrang klinken, maar het misbruik had voor Alexandra ook z'n voordelen. Het maakte haar speciaal ten opzichte van de andere kinderen:

'Ik voelde mij dan, als ik naar de slaapkamer van mijn vader mocht komen, ook wel vaak speciaal, omdat ik wel bij mijn vader mocht komen, terwijl de andere kinderen dan niet mochten komen. Ik voelde mij dan zijn lieveling en dat voelde goed.'

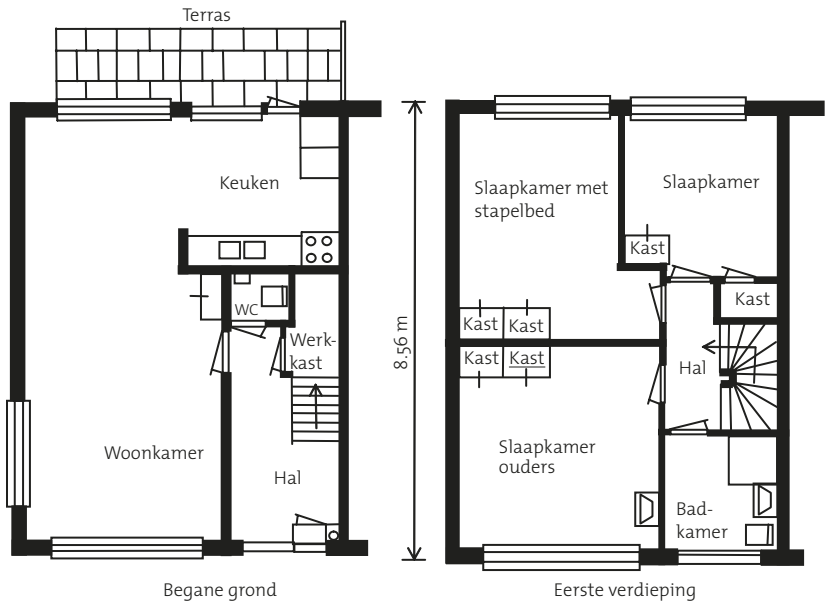
Het gezin op zondagochtend

Alexandra beschrijft dat het misbruik tussen haar zevende en haar dertiende elke zondagochtend plaatsvond: iedere zondagochtend penetratie met de vinger en ongeveer eens in de maand met de penis. Dat zou dus, als wij haar verhaal letterlijk nemen, zo'n 300 keer moeten zijn gebeurd. Zij zegt echter ook in één van de verhoren dat het een- of tweemaal per maand gebeurde. In dat geval moet het misbruik ten minste 60 keer hebben plaatsgevonden. Zelfs als wij dat laatste aantal aanhouden, nam Pieter nogal een risico op ontdekking als hij op de door Alexandra beschreven manier haar op zondagochtend misbruikte en verkrachtte. Het huis waarin zij woonden was niet erg groot (zie figuur 2); het mat zo'n 8,5 m van voortot achtergevel, een standaard doorzonwoning.⁷ En niet alleen kon moeder ieder moment met de koffie naar boven komen, maar ook de andere kinderen liepen rond. Alexandra vertelt daarover:

'Ik deed dan de deur dicht van de slaapkamer van mijn ouders. Mijn broers liepen ook over de gang, dus daarom deed ik de deur dicht. Ik deed dit omdat ik wist dat er iets ging gebeuren dat zij niet moesten zien. Mijn vader zei niet dat ik dit moest doen. Ik deed dit uit automatisme.'

7. Met dank aan Betty van Viegen, burgemeester van de gemeente Brielle, voor bemiddeling bij het verkrijgen van de bouwtekening van de woning. De figuur is een nagetekende versie daarvan.

Het is dus van belang om te weten wat de andere gezinsleden te vertellen hebben over die zondagochtenden. De andere gezinsleden waren, naast moeder Truus, halfzusjes Ariana, Julia en Emma en halfbroer Ronald. Alexandra was de oudste van de vijf kinderen in huis. Merk op dat het slechts om één broertje gaat en niet, zoals het citaat zojuist suggereert, om meerdere broertjes. De broertjes die op de gang liepen, moeten dus gelezen worden als broertje en zusjes. Ariana is 4 jaar jonger dan Alexandra, Julia 5 jaar, Ronald 9 jaar en Emma 10 jaar.

Figuur 2

Het dossier bevat een verklaring van halfzus Ariana. Er zijn geen verklaringen van de andere halfzusjes en het halfbroertje. Ariana zegt volgens het proces-verbaal over de zondagochtenden alleen maar:

‘Op zondagochtend gingen we 9 uur op, want we gingen elke zondagochtend naar de kerk. Wij deden altijd heel erg stil op zondagochtend, want we wilden nooit naar de kerk.’

Andere verklaringen van gezinsleden over de zondagochtenden zitten niet in het dossier. Uit de afwezigheid van verklaringen hierover kan worden afgeleid dat niemand iets heeft gemerkt van dit misbruik op zondagochtend. Want stel dat de andere kinderen wel iets zouden hebben gemerkt, dan zijn er twee mogelijkheden: (1) zij zouden dat direct hebben gezegd tegen moeder Truus of tegen vader Pieter of er in het gezin over hebben gesproken, en (2) zij zouden daarover pas hebben gesproken nadat door Alexandra aangifte was gedaan. Die laatste versie is niet vreemd voor een gezin waar, zo beweert Alexandra, de preutsheid hoogtij viert. In beide versies kan het niet anders zijn dan dat Alexandra of moeder Truus aan de politie zouden hebben verteld dat ook de andere gezinsleden verhoord moesten worden, want zij konden het misbruik dan bevestigen. De afwezigheid van enige verklaring van de andere gezinsleden wijst dus op één feit dat als vaststaand kan worden aangenomen: geen van hen heeft ooit het misbruik op zondagochtend gemerkt of iets van enig ander misbruik van Alexandra. Op dat laatste is een uitzondering, namelijk de droomverklaring van Ariana, maar een droom is een nogal onzinnig bewijsmiddel. Ik bespreek die droom zo.

De afwezigheid van verhoren van de overige gezinsleden wijst nog op iets anders. Als de rechercheurs de aangifte van Alexandra kritisch hadden benaderd, zoals hen dat is geleerd op de recherschool, hadden zij twee soorten informatie gezocht: informatie die het geheel of delen van de aangifte van Alexandra bevestigt *en* informatie die het geheel of delen van de aangifte van Alexandra ontkracht, of in formelere termen: men moet de aangifte zowel trachten te verifiëren als te falsifiëren.⁸ Het zoeken naar de eerste soort informatie ligt voor de hand: informatie die de verklaringen van Alexandra bevestigt, steunt de aangifte. Het zoeken naar falsificatie lijkt minder voor de hand te liggen, maar dat is het niet. Ten eerste staat in deze zaak, zoals in zovele misbruikzaken, de aangifte van het vermeende slachtoffer tegenover de ontkenning van de verdachte. De politieambtenaar die tracht de waarheid te vinden, is dan gehouden om ook op zoek te gaan naar informatie die de aangifte zou kunnen ontkrachten. Maar de zoektocht naar de laatste soort informatie dient nog een tweede doel. Als men serieus op zoek gaat naar ontkrachtende informatie en die wordt niet gevonden, dan wordt ook daarmee de aangifte ondersteund. Als die infor-

8. Zie daarover uitgebreid De Maaré & Van Koppen (2006).

matie wel gevonden wordt, zou dat een ander licht – van welke aard dan ook – op de aangifte kunnen werpen.

Als wij het dossier mogen geloven, heeft de recherche behalve moeder Truus en halfzus Ariana niemand anders van de gezinsleden verhoord. Ook hebben zij in de verhoren van moeder en Ariana niet gevraagd naar de zondagochtenden; hoe die verliepen, of moeder inderdaad altijd koffie ging zetten, wat Ariana dan deed, enzovoort. Voor het achterwege blijven van die vragen zijn slechts twee verklaringen mogelijk. Of de verbalisanten vonden het stellen van die vragen niet nodig, omdat zij al wisten hoe de zaak in elkaar stak. De aangifte van Alexandra was in hun ogen waar. Of de antwoorden op hun vragen ondersteunden de aangifte van Alexandra niet en zijn vervolgens als irrelevant achterwege gelaten. Dat is wellicht ook de reden waarom wij geen verklaringen van de andere gezinsleden in het dossier terugvinden. Ik wil niet geloven dat die gezinsleden niet zijn verhoord, want dan moeten de rechercheurs wel bijzonder incompetent zijn geweest. De enige verklaringen die overblijven, zijn dat die gezinsleden zijn verhoord, aan de rechercheurs vertelden dat zij niets gemerkt hebben en hun verklaringen vervolgens als niet relevant terzijde zijn gehouden en dat de rechercheurs op gezag van moeder Truus of van Alexandra de gezinsleden niet verhoorden omdat ze toch niets te vertellen hadden. De rechercheurs hebben zich daarmee blind getoond voor een belangrijk deel van hun werk: waarheidsvinding. Zij waren slechts op zoek naar bevestiging van wat zij al wisten: Pieter heeft Alexandra misbruikt. Alles wat daarmee in strijd is, wordt dan irrelevant gevonden.

Zo zeker had de recherche echter niet moeten zijn van de schuld van Pieter. Het misbruik op de zondagochtenden leverde voor Pieter in een standaard doorzonwoning met zo veel gezinsleden een grote kans op ontdekking op. Pieter moest ook redelijk snel zijn misbruik plegen, want hij moest klaar zijn als vrouw Truus met de koffie boven kwam. Alexandra zegt daarover ter terechtzitting bij de rechtbank:

‘Mijn moeder ging dan als eerste uit bed en ging beneden koffie zetten. Tot ze weer terugkwam, zat hij in mijn onderbroek, met zijn vingers in mijn vagina. Als er tijd was, deed hij mijn onderbroek uit en soms ging hij met zijn penis in mijn vagina.’

Dat is een vreemde verklaring, want de tekst ‘Als er tijd was [...]’ betekent het volgende. Ten eerste impliceert deze verklaring dat de tijd dat moeder

Truus beneden bezig was met het bereiden van de koffie de ene keer langer was dan de andere keer: soms was er immers tijd, soms was er geen tijd. De verklaring van Alexandra impliceert ook dat Pieter op enige manier wist wanneer er meer tijd zou zijn. Hoe hij dat zou moeten weten, komen wij uit het proces-verbaal van de zitting bij de rechtbank niet te weten. Het is Alexandra door de rechters niet gevraagd. Lieten zij dit achterwege omdat zij ook al wisten hoe de zaak in elkaar stak?

Dat is geen verstandige keuze, want er is veel voor te zeggen dat het misbruik op de zondagochtenden niet heeft plaatsgevonden. Daar is een aantal redenen voor. Ten eerste beschrijft Alexandra ook daarbij dat zij is verkracht, hetgeen wordt tegengesproken door de verklaring van de huisarts. Het misbruik op zondagochtend kan ook worden uitgesloten omdat niemand van de huisgenoten dit heeft gemerkt of zelfs maar heeft vermoed. Bij het Hof op 9 oktober 2001 zegt Alexandra daar zelf over:

‘Mijn moeder was wel altijd thuis als het gebeurde. Toen ik klein was, was mijn moeder altijd thuis. Ze is gaan werken toen het jongste kind 5 of 6 jaar oud was. Ik was toen 14 of 15 jaar. [...] Mijn moeder zegt dat ze nooit iets geweten heeft. Ik heb me daarbij neergelegd, hoewel ik het niet snap.’

Moeder Truus zegt iets soortgelijks:

‘Als ik nu terugkijk, vraag ik me af wanneer Pieter de kans heeft gehad om Alexandra te misbruiken. Ik ben best momenten boodschappen wezen doen. Ik weet niet meer of ik gemerkt heb dat Pieter uit bed was. Ik heb ook bij mensen wel eens een ochtendje schoongemaakt. Ik moest ook naar school, toen ik op de volwassenen-MAVO zat. Ook was het huis groot genoeg. Als iemand op de zolder was, dan hoorde je niet wat er beneden gebeurde en andersom.’

Er is natuurlijk nog een andere verklaring mogelijk voor dit alles: de huisgenoten wisten wel degelijk wat er gebeurde tussen Pieter en Alexandra, maar negeerden dit. Er waren anderen die vermoedden dat Alexandra werd misbruikt. Ik noemde al huisarts Van Weel. Ook een vriendin van moeder Truus, Mary Onderdendam, vertelt dat zij altijd al vermoedde dat Alexandra werd misbruikt. Haar verhaal komt hieronder nog aan de orde.

Het collectief negeren door de huisgenoten wordt ook door Alexandra zelf gesuggereerd op 9 oktober 2001 bij het Hof:

‘Ik kan me niet herinneren dat er ooit iemand aan de deur heeft geklopt, als mijn vader met mij bezig was. Als de deur dicht was, deed niemand hem open. Op zondagochtend was de deur van mijn vaders slaapkamer open. Ik ging dan naar binnen en deed de deur dicht. [...] Het leek alsof iedereen ervan afwist, of ze het hoorden. Iedereen bleef op zijn kamer of zat voor de televisie. Om een of andere reden kwam iedereen pas de slaapkamer in als mijn moeder er weer was met de koffie.’

Twaalf jaar: het stapelbed

Als Alexandra een jaar of 12 is, verplaatst het misbruik zich naar haar slaapkamer. Zij slaapt daar echter niet alleen. Zij deelt een stapelbed met haar halfzus Ariana. Alexandra vertelt in de aangifte:

‘Ik heb toen ik ongeveer 12 jaar was, ook een poos in een stapelbed in de slaapkamer naast mijn ouders geslapen. Mijn zus Ariana sliep dan altijd op het bovenste bed en ik sliep in het onderste bed van dat stapelbed. In die periode had Ariana veel nachtmerries; dat mijn vader mij wat aan zou doen. Ik heb toen verteld wat er met mij gebeurde en dat mijn vader mij seksueel misbruikte. Ariana heeft dus waarschijnlijk niet gedroomd, maar heeft dit werkelijk gezien.⁹ In dat stapelbed ben ik ook door mijn vader seksueel misbruikt. Mijn vader kwam dan naast mij in dat onderste bed liggen. Dit was dan laat op de avond als mijn zus al sliep. Als er toevallig een ander bij mij in bed lag, dan stuurde mijn vader die naar zijn of haar eigen bed. [...] Mijn vader ging mij dan alleen betasten en ook stak hij dan wel eens een vinger in mijn vagina. Mijn vader betastte mij altijd op en rond mijn vagina en nooit op andere plaatsen van mijn lichaam. Mijn vader betastte mij altijd onder de kleding en onder mijn onderbroek.’

In het stapelbed wordt Alexandra niet meer door haar vader met de penis gepenetreerd. De verkrachting gebeurt met de vinger of vader beperkt zich

9. Over het verhaal van Ariana kom ik weldra te spreken.

tot betasten. In dit deel van de aangifte staat een vreemde zin. Alexandra zegt: 'Ik heb toen verteld wat er met mij gebeurde en dat mijn vader mij seksueel misbruikte.' Betekent deze zin dat Alexandra toentertijd op de leeftijd van ongeveer 12 jaar, dus ongeveer in 1985 al aan Ariana heeft verteld dat Pieter haar misbruikte? Dat komt nergens terug in het dossier en dus houd ik het er maar even op dat de verbalisanten hier iets ongelukkig hebben geformuleerd: bedoeld moet zijn dat Alexandra het *in de dromen* vertelde.

Er is nog iets vreemds met dit deel van de aangifte. Eerst vertelt Alexandra:

'Toen ik 10, 11 en 12 jaar was, sliep ik volgens mij nog in een stapelbed, samen met mijn zus Ariana. In het begin moesten Ariana en ik om de 2 weken wisselen, later heeft mijn vader besloten dat ik altijd beneden moest blijven slapen en Ariana boven in dat stapelbed.'

Later, in het tweede deel van haar aangifte, vertelt Alexandra hierover iets anders:

'Ik sliep dan met Ariana in een stapelbed. Ik sliep beneden, want Ariana wilde altijd boven liggen. Voor mij was dat ook met het oog op haar een veiliger gevoel dat zij boven lag.'

Dat is een inconsistentie in de verklaringen van Alexandra. Uit die inconsistentie kan echter niet worden afgeleid dat het verhaal van Alexandra 'dus' niet waar is. Mensen maken met dit soort informatie na zo'n lange tijd nu eenmaal fouten.

Het pijpen

In het tweede deel van de aangifte, drie weken na het eerste deel, vertelt Alexandra verder over het misbruik in het stapelbed. Zij kreeg met Ariana de oude babykamer. Soms kwam haar vader dan bij haar, soms moest zij met vader meelopen naar de ouderlijke slaapkamer. Zij beschrijft een scène in de slaapkamer van haar ouders:

'Mijn vader ging dan voor mij staan en de eerste keer wist ik niet wat er ging gebeuren, maar mijn vader stond dan met zijn stijve, blote penis voor mij en ik wist dan wat hij bedoelde. Mijn vader heeft toen niet gevraagd of ik hem wilde pijpen, maar ik kon ook niets

anders. Hij stond dan met zijn stijve, blote penis op een afstand van enkele centimeters van mijn gezicht. Hij stond dan met zijn benen tussen mijn benen, tegen de rand van het bed. Mijn vader pakte de eerste keer mijn hoofd vast en bracht mijn hoofd en mijn mond in de richting van zijn blote penis. Ik moest hem dan pijpen of ik stikte. Hij duwde dan zijn blote, stijve penis in mijn mond. Ik wilde op dat moment het liefst dood. Ik vond dit echter erger dan als mijn vader mij verkrachtte. Voor mijn gevoel duurde dit heel erg lang. Die eerste keer kwam mijn vader niet klaar. Later is mijn vader wel een keer klaargekomen in mijn mond. Ik ben toen meteen misselijk geworden en heb overgegeven.'

Over het pijpen is Alexandra niet helemaal consistent in haar verklaringen. Dit is wel een inconsistentie die relevant is voor het waarderen van het waarheidsgehalte van Alexandra's verklaring. In haar eerste verklaring vertelt zij namelijk:

'Mijn vader wilde regelmatig dat ik hem ging pijpen. Ik wilde echter nooit zijn blote, stijve penis in mijn mond nemen. Toch deed ik dit dan wel, maar ik stopte altijd weer snel. Mijn vader is nooit in mijn mond klaargekomen.'

Dat zijn twee verschillende verklaringen die niet beide juist kunnen zijn. De ervaring wordt door Alexandra ook dermate pregnant omschreven, dat een vergissing uitgesloten lijkt. Alexandra beschrijft de gebeurtenis ook heel precies:

'Ik weet niet hoe vaak het is gebeurd, maar ik weet wel dat ik het heel erg vond. Hij is nooit klaargekomen in mijn mond; wel een keer bijna. Mijn vader maakte het af boven de wastafel in de slaapkamer; dan zat ik nog op het randje van het bed.'

Het verhaal van Alexandra over het pijpen door haar vader is op een dermate belangrijk punt inconsistent, dat wij moeten aannemen dat dit pijpen niet heeft plaatsgevonden.

Ariana over het stapelbed

Ook met het misbruik in het stapelbed moet Pieter een groot risico hebben genomen, omdat halfzus Ariana daar steeds vlak boven lag. Ariana heeft nooit iets gemerkt, volgens het enige verhoor van haar, dat plaatsvond op 19 januari 1999. Zij zegt dan:

‘Met mijn vader heb ik geen contact meer sinds ik van Alexandra heb gehoord dat zij seksueel misbruikt is door mijn vader. Ik heb me solidair opgesteld ten opzichte van Alexandra.’

Ariana heeft over het misbruik van Alexandra pas gehoord in 1995 of 1996, drie jaar voordat Alexandra aangifte ging doen. Er lijkt geen aanleiding dat zij hierover jukt, want Ariana is ook geen grote fan van haar vader. Zij vertelt dat hij een koppige autoritaire man was die uit de vorige eeuw stamde. Zij is echter niet ongenueanceerd over vader. Zij vertelt dat als zij op vakantie waren, hij eigenlijk wel gezellig was. Hij bracht ook de kinderen naar bed. Dat deed hij ook om te kijken of de kinderen hun gebedjes wel opzegden. Maar: ‘Nu ik erop terugkijk ga ik twijfelen aan de reden voor mijn vader om ons naar bed te brengen’, vindt Ariana.

Ariana kan zich de periode in het stapelbed niet heel precies herinneren, zo lijkt het. Zij is ook vier jaar jonger dan haar halfzus Alexandra. Zij was dus 8 of 9 jaar oud toen het misbruik in het stapelbed volgens Alexandra begon. Ariana vertelt:

‘Volgens mij vanaf ongeveer mijn zesde tot en met ongeveer mijn negende heb ik het stapelbed gedeeld met Alexandra. Ik weet mijn leeftijd niet helemaal zeker. Ik heb ieder geval een periode met Alexandra in het stapelbed geslapen. Alexandra sliep altijd beneden en ik sliep altijd boven op het stapelbed.’

Zou zij toch iets gemerkt hebben van het misbruik? Ariana vertelt namelijk een droom, een nachtmerrie, aan de politie:

‘Ik had totdat mijn ouders gingen scheiden altijd eenzelfde nachtmerrie. Ik droomde dan dat er een man – zijn gezicht kon ik niet zien – vanaf de zolder kwam en dat die man Alexandra prikte. Ik weet dat die man Alexandra pijn deed. Alexandra ging dan huilen, maar dat mocht niet want ze moest stil zijn. Ik heb het idee dat ik,

toen ik zo jong was, getuige ben geweest van het seksueel misbruik bij Alexandra door mijn vader. Ik had die droom zeker een keer in de week. Mijn vader moest altijd lachen om mijn droom. Ik was dan echt heel erg bang als ik die nachtmerrie had.'

Alexandra interpreteert deze nachtmerries van Ariana ook als waarnemingen van het misbruik. Alexandra zegt daarover: 'Ariana heeft toen nachtmerries gehad en ik denk dat kwam omdat zij bepaalde dingen had gezien of wist.' Deze dromen zijn uiteraard irrelevant. Dromen zeggen niets over de werkelijkheid.

Dertien jaar: misbruik rond werktijden

In de vierde fase van het seksuele misbruik door Pieter verandert er opnieuw iets. Alexandra vertelt dat rond haar 13^e jaar het misbruik minder werd. Zij kreeg toen een eigen kamer waar zij, naar haar zeggen, nooit is misbruikt. Dat mag vreemd heten: in het stapelbed waar zij met Ariana sliep, gebeurt het wel, maar als Pieter met minder kans op ontdekking en storing het in haar kamer zou kunnen doen, gebeurt het niet meer. Merk overigens op dat een dergelijk vreemd verloop gezien kan worden als een indicatie dat het verhaal van Alexandra waar is. In een verzonnen verhaal plegen namelijk dit soort vreemde dingen te ontbreken.

Volgens Alexandra stopt het misbruik echter niet helemaal:

'Sinds die tijd misbruikte mijn vader mij ongeveer eenmaal in de twee maanden. Het gebeurde dan altijd op de slaapkamer van mijn ouders. Het gebeurde dan echter wel anders. Voor die tijd gebeurde dit misbruik altijd op zondagochtend. Nu gebeurde dit seksueel misbruik voor zijn werk of in de avonduren. Mijn vader vroeg mij dan om met hem op de rand van mijn¹⁰ bed te zitten. Mijn vader ging dan zielig doen, dat hij het vervelend vond om naar zijn werk te gaan, of andere dingen.'

Dit misbruik zou hebben plaatsgevonden direct voor of na het werk van Pieter. Er is in de verklaring van Alexandra over het misbruik rond werk-

10. Ik kan dit niet anders zien dan een verschrijving van de verbalisant. Twee zinnen eerder vertelt Alexandra dat dit misbruik gebeurde in de ouderlijke slaapkamer. Het kan dus niet over 'mijn' bed gaan.

tijden geen enkel aanknopingspunt dat kan worden gebruikt om haar verklaring te verifiëren of falsifiëren, buiten het volgens de huisarts intacte maagdenvlies.

Na de scheiding

Na de scheiding van moeder Truus en Pieter bleef de laatste in het huis wonen, terwijl Truus met de kinderen verhuisde naar een huis verderop in dezelfde straat. Alexandra ging een aantal malen bij Pieter op bezoek. Zij vond het 'wel zielig dat hij zo alleen was'. Zij moet toen 17 zijn geweest. De scheiding van Truus en Pieter was namelijk in juli 1990.

Pieter was echter niet zo alleen als Alexandra zegt, zo zal weldra blijken. Alexandra is bij de bezoeken aan de gescheiden Pieter, maximaal zes keer in totaal zegt zij, eveneens misbruikt:

'Mijn vader was altijd heel blij mij te zien. Ik denk dat ik maximaal zes keer bij mijn vader geweest ben. Al die keren heeft hij mij seksueel misbruikt, behalve één keer, want toen had hij visite. Het misbruik gebeurde in de slaapkamer. In die kamer lag een matras op de grond. Eerst kreeg ik altijd een kopje koffie. Dan ging hij in de tussendeur van de woning staan, net of hij wilde zeggen "kom je nog". Ik ging dan met hem mee naar de slaapkamer op de eerste etage. Op die slaapkamer betastte hij mij bij mijn blote vagina. Mijn vader deed mijn broek en onderbroek uit. De rest van mijn kleren mocht ik aanhouden. Ook deed mijn vader dan een vinger in mijn blote vagina. Ik lag dan op zijn bed, of op die matras op de grond. Ik ging daar dan zelf zo liggen.'

In de tweede aangifte vertelt Alexandra een iets ander verhaal over de bezoeken aan haar alleen wonende vader:

'Ik heb in mijn eerste verklaring verteld over hoe het eraan toe ging, toen ik mijn vader ging bezoeken na de scheiding. Toen ik de woning binnenkwam, kwam de schoonmaakster van mijn vader net de woning uit. Zij heet Marjan Vlaar. Haar moeder is de huidige vriendin van mijn vader, Mara Vlaar. [...] De eerste keer, dat mijn vader na de scheiding mij seksueel misbruikte, deed mijn vader mijn broek en onderbroek uit. Mijn schoenen had ik al uit gedaan, toen ik de woning in kwam. Dat was gebruikelijk. Mijn vader ging

op het matras liggen en was toen helemaal naakt. Ik kan me niet herinneren dat mijn vader zijn kleding heeft uitgetrokken. Mijn vader zei niets. [...]

Ik zal nu proberen te vertellen wat er gebeurde in de slaapkamer bij mijn vader. Eigenlijk hadden mijn vader en ik gewoon seks met elkaar. Ik schaam me daar verschrikkelijk voor, want ik was wel 17 of 18 jaar oud. Ik weet wel dat mijn vader mij zo gemaakt heeft, door wat hij in de loop der jaren met mij heeft gedaan en dat mijn vader zich zou moeten schamen.'

Bij Pieter liep met enige regelmaat Marjan Vlaar rond als werkster en Pieter is op een bepaald moment gehuwd met haar moeder Mara Vlaar. Die personen hadden gehoord kunnen worden over de bezoeken van Alexandra aan haar vader. Dat is – het wordt eentonig in dit dossier – niet gebeurd of het is wel gebeurd, maar buiten het dossier gehouden.

Het verhaal van Alexandra had op nog een andere manier onderzocht kunnen worden. Alexandra zegt zelf dat zij na de scheiding altijd alleen naar haar vader ging. Verdachte Pieter zegt echter ter terechtzitting bij de rechtbank: 'Alexandra kwam na de scheiding nog wel eens bij mij, maar zij kwam nooit alleen.' Niemand vraagt hem dan wie Alexandra meenam, niemand vraagt het Alexandra, niemand heeft dat vermeende gezelschap van Alexandra ondervraagd. Of: ook dit is gebeurd en niet aan de rechter verteld.

Het verhaal van Pieter

Over het verhaal van Pieter over het misbruik kan ik kort zijn. Vanaf zijn aanhouding heeft Pieter Kleysen het misbruik categorisch ontkend. Hij is vijf keer gehoord, maar die verhoren zijn niet uitgebreid op papier gekomen; de processen-verbaal omvatten meestal niet meer dan een enkele pagina.

'Ik kan u zeggen dat ik hier zit vanwege leugens. Ik heb mijn aangenomen dochter Alexandra niet seksueel misbruikt. Ik had eigenlijk verwacht dat mijn ex-vrouw Truus Lekkerkerk 7 of 8 jaar geleden aangifte zou doen. Truus zei toen dat ze dat niet deed omdat ze nog alimentatie van mij nodig had. Ik begrijp nu dat Alexandra aangifte heeft gedaan.'

Op het moment van zijn aanhouding ziet Pieter zijn kinderen al een jaar of 6, 7 niet meer door de verhalen van Alexandra.

Houdt het verhaal van Alexandra stand?

Alexandra beschrijft uitgebreid seksueel misbruik, waarvan wij nu weten dat in ieder geval de penetraties die zij beschrijft niet erg waarschijnlijk zijn, want de huisarts constateerde op haar 16^e nog een intact hymen. Maar, zoals gezegd, sluit dat niet geheel uit dat ze wel is verkracht en sluit het zeker niet uit dat zij op een andere manier seksueel is misbruikt.

Of dat andere seksuele misbruik heeft plaatsgevonden, moet getoetst worden. Soms is het mogelijk om het verhaal van de aangeefster te toetsen aan wat zij zou moeten weten als zij seksueel is misbruikt. Zo'n toets vormt bijvoorbeeld in de regel de vraag of zij de omgeving kan beschrijven waarin het misbruik heeft plaatsgevonden. Dat gaat natuurlijk alleen maar op als de aangeefster niet bij een andere gelegenheid in die omgeving is geweest. Deze toets is voor het verhaal van Alexandra dus niet mogelijk, want zij woonde in het huis van het vermeende misbruik. Er is echter een belangrijk element waaraan wel getoetst kan worden. Alexandra beschrijft een relatief preuts gezin, waarin zij haar vader nooit naakt zag. Zij zegt bij het Hof ter terechtzitting op 9 oktober 2001:

‘Ik heb mijn vader naast de hiervoor omschreven gebeurtenissen nooit naakt gezien; dat was trouwens taboe. Ik kan geen bijzondere kenmerken aan het lichaam van mijn vader noemen. Daar heb ik nooit op gelet.’

Pieter heeft echter wel een belangrijk kenmerk dat Alexandra niet ontgaan kan zijn, zegt hij. De advocaat van Pieter vertelt in zijn cassatieschriftuur, het stuk waarmee hij beroep aantekende bij de Hoge Raad:

‘Daarnaast is in het proces-verbaal van de terechtzitting [van het Hof] ten onrechte niet vermeld dat rekwirant [Pieter dus] het aanzienlijke litteken, hetwelk hij over heeft gehouden van een blinde-darmoperatie het Hof heeft getoond, zulks terwijl de aangeefster in haar ter terechtzitting afgelegde verklaring doodleuk verklaart nooit een bijzonder kenmerk aan het lichaam van rekwirant te hebben waargenomen.’

Het is niet verstandig om voor mijn analyse advocaat Baumgardt op dit punt zonder meer te geloven, ook al ken ik hem als een betrouwbare man. Ik vroeg hem daarop om aan zijn cliënt te vragen een foto te maken van het litteken, zodanig dat hij er herkenbaar op staat. Die foto heb ik nooit gekregen. Mij werd als reden opgegeven dat de foto slecht gelukt was, mede omdat het litteken inmiddels al een fors stuk kleiner was geworden. Dit kan vreemd genoemd worden. Advocaat Baumgardt meldde dit litteken noch in zijn pleidooi voor de rechtbank, noch in zijn pleidooi voor het Hof. Zijn cliënt is er dus pas op de zitting van het Hof mee gekomen en is nu niet in staat om het litteken te tonen. We moeten dus het bestaan van het litteken in het midden laten.

Ik kan nu een kleine tussenbalans opmaken. (1) Alexandra kan niet zo vaak en zo langdurig verkracht zijn, want zij heeft nog een intact maagdenvlies. Dat weten we echter alleen als we aannemen dat huisarts Van Weel goed in staat is om hymens te beoordelen. (2) Het is buitengewoon onwaarschijnlijk dat het misbruik en de verkrachtingen hebben plaatsgevonden in een standaard doorzonwoning op de manier en in de mate waarin Alexandra dat heeft beschreven. Als er al misbruik is geweest, dan moet dat minder ernstig zijn geweest (geen verkrachting) en ook veel minder frequent, want anders zou haar omgeving wel iets hebben gemerkt. Is het mogelijk dat er wel degelijk veel minder ernstig en minder frequent misbruik is geweest? Voor een antwoord op die vraag moeten we kijken naar het gezin waarin Alexandra opgroeide. (3) Alexandra kan Pieter nooit naakt gezien hebben, want zij kan diens prominente litteken niet beschrijven. Dat weten we echter alleen als we aannemen dat de griffier van het Hof een fout maakte in het proces-verbaal van de zitting en we aannemen dat Pieter een goede reden had om ons geen foto van zijn litteken te zenden en een goede reden had om pas met het litteken te komen op de zitting van het Hof.

Het gezin waarin Alexandra opgroeide

Laten we na mijn bespreking van de aangifte een stapje terugdoen en onderzoeken in welke omgeving Alexandra eigenlijk opgroeide. Dat was een ingewikkeld gezin, maar daarin was wel een constante: de kerk.

Moeder Truus werd in 1971 op veertienjarige leeftijd verliefd op haar buurjongen, Klaas Pijnacker (zie voor de familieverhoudingen ook figuur 1). Omdat ze op haar vijftiende van hem zwanger was, is ze met hem getrouwd. Het was inmiddels te laat voor een abortus. Voor het huwelijk in september

1972 had zij, vanwege haar leeftijd, speciale toestemming nodig. Uit het huwelijk werd op 8 november 1972 Alexandra geboren. Klaas was echter overspelig, waarop het huwelijk al na anderhalf jaar strandde.

Truus, inmiddels 17 jaar oud, vond toen troost bij Pieter. Hij had ondertussen een huwelijk achter de rug met de zus van Klaas Pijnacker, Japke. Pieter had met Japke drie kinderen. De oudste, een dochter, was overleden. Daarna kreeg hij nog een zoon en een dochter. Zoon Stefan zullen wij nog tegenkomen in dit dossier.

Truus en Pieter gaan met elkaar samenwonen, nadat zij een tijdje bij elkaar troost hebben gezocht. Omdat de kerkenraad ongehuwd samenwonen niet goedkeurt, trouwen ze in 1975. Zij krijgen samen vier kinderen. Als eerste wordt Ariana geboren (1976). Vrij snel na haar geboorte verhuist het gezin naar Zwartewaal. Daarna worden nog geboren: Julia (1977), Ronald (1981) en Emma (1982). Ten tijde van het misbruik van Alexandra wonen alle vier de kinderen en Alexandra in het huis bij Truus en Pieter.

Tijdens het huwelijk met Pieter werkt Truus bij verschillende mensen in het huishouden. Op een gegeven moment wil ze echter carrière maken, omdat ze meer wenst te zijn dan een gewone huishoudster. Ze gaat daarom de volwassenen-MAVO volgen, waar ze begint te beseffen dat niet iedereen zich zo laat kleineren en koeioneren door een echtgenoot als zij door Pieter. Zij wordt ongelukkig in haar huwelijk; zo ongelukkig dat zij hulp zoekt bij de Riagg. De hulp van de Riagg geeft haar voldoende moed om Pieter te verlaten. Na hun scheiding gaat Truus in een patatzaak werken.

Truus had moeite met Pieters seksuele behoeftes, vertelt zij. Truus wordt door haar vriendin Mary Onderdendam omschreven als preuts; zo preuts dat zij alleen in het donker seks wilde hebben. Truus heeft zich nooit naakt aan Pieter getoond, vertelt zij ook zelf. Truus vond Pieter oversekst.

Pieter is geen gemakkelijke man. Zijn dochter Ariana zegt bijvoorbeeld over hem:

‘Mijn vader is een koppige, autoritaire, uit de vorige eeuw stammende man. Hij is de baas in huis en vrouwen hebben een ondergeschikte rol. Hij was ook een heel bezitterige man ten opzichte van mijn moeder. Ik weet nog dat een overbuurman op visite kwam en die gaf mijn moeder ter begroeting drie zoenen op haar wang. Mijn vader is toen helemaal uit zijn dak gegaan dat die overbuurman met zijn fikken van mijn moeder af moest blijven.

Mijn vader was ook altijd heel erg streng. Hij had altijd een grote mond en ik had niet echt contact met hem. Hij deed tijdens het huwelijk met mijn moeder nooit wat met ons.'

Ook anderen omschrijven Pieter in soortgelijke termen. Oma Hannie Jansen, de moeder van Truus, zegt bijvoorbeeld dat Pieter in het gezin 'echt de baas' was. Hij had echter ook positieve kanten, vertelt Alexandra:

'Hij ging alleen elke zomer en soms in de herfst op vakantie met ons. Dan gedroeg mijn vader zich gezellig. Ik kan me herinneren dat mijn vader na de scheiding zich wel gedroeg als vader. Toen ging hij pas activiteiten met ons doen, zoals naar de dierentuin, een rondje met ons fietsen en andere dingen.'

Moeder Truus heeft een vriendin en tevens moederfiguur, Mary Onderdendam, die ook weldra een rol zal spelen bij de aangiftegeschiedenis van Alexandra. Mary Onderdendam omschrijft Pieter op dezelfde manier als diens gezin:

'Later begreep ik dat Pieter een autoriteit in het gezin was. Truus is van Pieter gescheiden, omdat ze niet meer met Pieter samen kon leven. Truus kon niet meer leven met de seksuele terreur van Pieter. Ook kon Pieter niets van de kinderen hebben. Pieter bepaalde hoe de kinderen moesten leven en hij was absoluut de baas in huis. Pieter bepaalde bijvoorbeeld wat er op televisie bekeken zou worden. Ook dat kon Truus moeilijk verkroppen.'

Pieter werkt als *operator* in de Rotterdamse haven. Begin 1999 heeft hij overigens vier maanden in de ziektewet gezeten, naar zijn zeggen omdat hij 'verschijnselen van ADHD' had. Pieter is 'meelevend lid van de Christelijk Gereformeerde Kerk te Rozenburg'. Mij is verteld dat een meelevend lid iemand is die niet is gedoopt, maar wel lid is van de kerk, meestal omdat hij met een wél gedoopt lid is gehuwd. Pieter is lid geworden na zijn huwelijk met Truus.

Volgens Truus is Pieter grof tegen de kinderen en wordt hij steeds grover. Dat is hij vooral tegen Alexandra. Alexandra heeft, aldus Truus, wel de zorg voor Pieter overgenomen toen zij een jaar of 12 was. Alexandra liep

‘als de koningin door het huis’, zegt Truus. Dat duurde totdat Truus van Pieter is gescheiden in juli 1990.

Ten tijde van de behandeling bij het Hof was Alexandra inmiddels gehuwd en zwanger. Over haar situatie vandaag de dag is mij niets bekend.

De kerk

In het leven van het gezin speelt de kerk een grote rol. Men gaat elke zondag met het gehele gezin ter kerke. Bij belangrijke gebeurtenissen wordt de dominee of de kerkenraad geraadpleegd en hun adviezen worden als relatief bindend beschouwd. Zo bevestigen Truus en Pieter hun concubinaat met een huwelijk op aandrang van de kerkenraad. Ook Alexandra laat haar leven beïnvloeden door de kerk. Alexandra vertelt bijvoorbeeld:

‘In februari 1998 heb ik contact opgenomen met de dominee van de Christelijk Gereformeerde Kerk te Rozenburg. Op dat moment was ik nog niet in staat om aangifte te doen tegen mijn vader. Maar ik wilde mijn vader ook niet zomaar door laten gaan met zijn leventje, terwijl hij mijn leven kapotgemaakt heeft. Mijn vader zit daar in de kerk vroom te wezen, terwijl hij mij veel heeft aangedaan. Ik ben met een vriendin gaan praten met de dominee. Ik heb die dominee verteld dat ik seksueel misbruikt ben door mijn vader. Ik heb toen die dominee gevraagd of hij er wat van gemerkt had. [...] De dominee zei dat hij nooit iets gemerkt had, maar hij vond wel dat ik naar buiten moest treden met mijn verhaal. Ik was in eerste instantie dat niet van plan. De dominee heeft voorgesteld dat ik het in de kerkenraad zou bespreken, maar daar heb ik op een gegeven moment niet in toegestemd. Ik heb nog wel een afspraak gemaakt met de dominee, maar die afspraak heb ik afgebeeld. De dominee heeft toen wel gevraagd of ik hem op de hoogte wilde houden, wanneer ik aangifte zou gaan doen, maar ik heb hem dat niet verteld.’

De dominee is niet ondervraagd over zijn gesprekken met Alexandra, althans daarvan zit niet een proces-verbaal in het dossier. En de vriendin samen met wie Alexandra met de dominee zou hebben gepraat, is kennelijk ook niet verhoord.

De kerk speelt nog op een geheel andere manier een rol. Alexandra vertelt herhaaldelijk dat haar vader bij het misbruik zei dat het bedoeld was om

haar te reinigen, zodat zij hierdoor in de hemel zou komen. Op die manier zorgde vader ervoor dat zij vond dat het misbruik 'heel normaal' was.

De medische en psychische historie van Alexandra

Alexandra is geen hoogvlieger. Na de basisschool volgt zij het Lager Huis-houd- en Nijverheidsonderwijs (LHNO). Hierna besluit ze de verzorging in te gaan waarvoor ze drie jaar de VZ-opleiding volgt (opleiding voor gezins-, bejaarden-, gehandicapten- en kraamverzorgende).

Alexandra is een kind met problemen, zowel psychisch als fysiek. Als kind was ze erg mager. Vanaf haar vierde had ze last van obstipatie en at ze weinig tot niets. Ze is haar hele leven een moeilijke eter gebleven. In 1996, toen zij 23 jaar oud was, werd een eetstoornis bij haar vastgesteld. Wat laat, zou je zo zeggen. Alexandra heeft van jongs af aan ook ernstige astma met een allergische component en krijgt vanaf haar vroege jeugd daarvoor sterke medicijnen.

Daarnaast heeft Alexandra ook psychische problemen. Door haar familie wordt zij omschreven als een kind dat obsessief schoonmaakt, doucht en poetst. Dit begon al op de lagere school en is daarna alleen maar erger geworden.

Toen ze ongeveer twaalf jaar oud was, gedroeg ze zich volgens haar moeder als de koningin van het huis. Ze nam de zorg voor haar vader over. Bovendien was Truus, net voordat Alexandra op zichzelf ging wonen, bang dat Alexandra wraak op haar zou nemen. Dat is een vreemde mededeling van moeder, temeer omdat zij niet uitlegt waarvoor wraak genomen zou kunnen worden. En, zoals bij deze politiemensen te verwachten was, is het moeder ook niet gevraagd wat zij hiermee bedoelde.

Oma, de moeder van Truus, en halfzus Ariana bevestigen beiden de problematische geschiedenis van Alexandra. Zij beschrijven een lange gang vanaf een spontaan kind op haar 4^e jaar naar haar latere problemen. Die gang ging langs constipatie, gedragsveranderingen, schoonmaakdwang, extreme zorgzaamheid, ernstige astma, het lang uitblijven van de eerste menstruatie en velerlei artsen en therapeuten.

Alexandra kan inmiddels het beste omschreven worden als een nuk-kige, niet spontane meid met een laag zelfbeeld. Ze offert zich altijd op voor anderen en uit omschrijvingen van haar omgeving blijkt dat ze zichzelf raar vindt. Bovendien heeft ze haar hele leven vreemde relaties met mensen. Ze is bevriend met mensen met wie ze niet echt bevriend wil zijn en correspondeert zelfs met een zware crimineel in de gevangenis, terwijl

ze zelf zegt dat ze dit niet echt wil. Alexandra is op vele manieren lastig geweest. Alexandra wilde helemaal niets. 'Ze wilde niet eten, ze wilde niet bidden, ze wilde niet naar school, ze wilde niet naar de wc, ze wilde echt helemaal niets', zegt moeder Truus.

Alexandra heeft een tijd in een bejaardentehuis gewerkt.¹¹ Dat was heel moeilijk voor haar, omdat ze bejaarde mannen moest wassen. In die periode at ze zo slecht, dat ze van de directrice van het bejaardentehuis iedere morgen verplicht een bord havermoutpap moest eten. Zij ried haar ook aan hulp te zoeken voor haar problemen.

De politiearts heeft de medische gegevens van Alexandra verzameld en voor een deel in een tabel gezet. De onderstaande tabel is daarop gebaseerd. Ik voegde daaraan een aantal chronologische elementen toe.¹²

<i>Datum</i>	<i>Leeftijd</i>	
	<i>Alexandra</i>	<i>Inhoud</i>
9 november 1972		Geboorte Alexandra.
21 februari 1977	4	Eerste keer poli kindergeneeskunde voor obstipatieklachten; strenge zindelijkheidstraining.
	4	Eerste misbruik van Alexandra in badkamer.
Vanaf 1980-1984 of 1985	7-12 of 13	Misbruik in ouderslaapkamer.
Vanaf 1981	8	Astma met sterk allergische component.
15 september 1981	8	Onderzoek in Sofia Kinderziekenhuis. Erg mager meisje: 24,9 kg (onder percentiel 10).
13 september 1983	11	Voor astma eenmalige opname in ziekenhuis. Conflict arts met moeder. Moeder vindt dat medicatie niet helpt en geeft deze dan soms niet.
30 september 1983	11	Notitie huisarts: moeilijk therapeutisch te behandelen astma, vanwege problemen met accepteren astma en mogelijk mede door psychosociale problemen.
1985-1986	12 of 13	Misbruik in het stapelbed.
Vanaf 1986	13	Misbruik rond werktijden van Pieter.
1987	14	'Krijgt poes, ondanks ernstige allergie!', noteert huisarts.

11. Waar en wanneer dit precies was, is niet duidelijk.

12. In de hulpverleningswereld staat de afkorting T.S. voor tentamen suïcide, dus voor een poging tot zelfmoord. Dit komt weldra nog aan de orde bij de bespreking van de aangifte tegen Jaap Bosker.

<i>Datum</i>	<i>Leeftijd Alexandra</i>	<i>Inhoud</i>
25 september 1989	16	Tot op dat moment niet ongesteld. Bij onderzoek huisarts: normaal beharingpatroon, normale secundaire geslachtskenmerken, maagdenvlies intact (!); regelmatig melding dat Alexandra erg mager is.
Juli 1990	17	Scheiding Truus en Pieter.
In 1990	17 of 18	Misbruik na de scheiding van Truus en Pieter.
	18	Loopt bij Riagg
1 mei 1992	19	Notitie huisarts: regulaire menstruatie, wil pil gaan gebruiken.
1 december 1992	20	T.S. vriend. ¹²
22 april 1993	20	Hiv-test, negatief.
23 mei 1995	22	Alexandra doet aangifte tegen vriend Jaap Bosker.
30 mei 1995	22	Alexandra doet aangifte tegen Bob Wester.
10 augustus 1995	22	Met huisarts gesprek over incest. Opname Duinhuis, kliniek in Oostvoorne. Reactieve depressie na beëindiging van relatie. Bekend met incestverleden. Huisarts noteert op die datum: 'Reactieve depressie bij incest verleden'.
11 augustus 1995	22	Op eigen verzoek tegen advies in weg uit Duinhuis in Oostvoorne. Begin therapie bij Bavo in Rotterdam-Zevenkamp.
Van 1996 tot februari 1998	23-25	Geen menstruatie. Sinds februari 1998 dagelijks veel bloedverlies en pijn. December [onduidelijk in welk jaar] onderzoek via gynaecoloog: echo en inwendig onderzoek toonden (nog) geen afwijkingen.
5 december 1996	24	Alexandra vertelt bij intake Ursula-Kliniek in Wassenaar dat zij seksueel is misbruikt.
24 maart 1997	24	Ernstige eetstoornis, klinische behandeling. Diagnose borderlinepersoonlijkheidsstoornis.
7 april 1997	24	Misbruik laxeertabletten.
19 november 1998	26	Aangifte tegen Pieter.
10 december 1998	26	Aanvullende aangifte tegen Pieter.
15 december 1998	26	Riagg: in jeugd getraumatiseerde vrouw, met angst-, dwang- en eetproblemen, waarvoor individuele behandeling op gedragstherapeutische basis.
19 juli 1999	26	Aanhouding Pieter om 6:10 uur.
4 april 2000	27	Eerste terechtzitting rechtbank.

<i>Datum</i>	<i>Leeftijd</i>	
	<i>Alexandra</i>	<i>Inhoud</i>
16 mei 2000	27	Tweede terechtzitting rechtbank.
30 mei 2000	27	Vonnis rechtbank.
9 oktober 2001	28	Terechtzitting Hof.
23 oktober 2001	28	Arrest Hof.
24 december 2002	30	Arrest Hoge Raad.
17 januari 2003	30	Gratieverzoek Pieter.
11 juni 2003	31	Afwijzing gratieverzoek.

De causale relatie tussen misbruik en psychische problemen

Oma zegt dat zij in februari 1995 is begonnen met een soort dagboekje over Alexandra. In november 1995 werd bekend dat Alexandra seksueel was misbruikt door Pieter. Oma zegt daarover:

‘Toen ik dit hoorde, was het voor mij het gevoel dat er allemaal puzzelstukjes op hun plek vielen. Alle twijfels over wat er aan de hand was met Alexandra werden voor mij werkelijkheid. Alexandra heeft alleen verteld dat zij seksueel misbruikt is, maar ze durft geen details te vertellen. Ze is bang dat ze het niet aan kan als ze details vertelt over het seksuele misbruik.’

Oma zegt in feite dat toen bekend werd dat Alexandra was misbruikt, zij direct al haar problemen kon verklaren. De puzzelstukjes vielen op hun plek. Dat roept de belangrijke vraag op of wij uit de psychische problemen van Alexandra kunnen afleiden dat het misbruik inderdaad heeft plaatsgevonden. Al veel eerder leverde het gedrag van Alexandra twijfels op. Moeder Truus vertelt bijvoorbeeld dat men ook al wantrouwend was in het Sophia Kinderziekenhuis, toen zij daar met de 4- of 5-jarige Alexandra kwam. De arts vroeg ‘aan mij of thuis alles goed ging, want hij vond dat Alexandra vreemd gedrag vertoonde’.

Roos Landgraaf van de Bavo in Rotterdam-Zevenkamp krijgt Alexandra in november 1995 in therapie. Alexandra komt in haar groep, een speciale groep met negen cliënten die problemen hebben als gevolg van seksueel misbruik. Alexandra blijft twee jaar in therapie bij Landgraaf, maar niet in de groep, want die moet zij snel verlaten. Door de eetstoornissen moet

zij individueel therapie krijgen. Landgraaf zegt over het seksuele misbruik van Alexandra:

‘Ze gaf aan dat het seksuele misbruik door haar stiefvader op haar vierde jaar begon. Verder dacht Alexandra dat ze hierdoor haar zusjes beschermde tegen seksueel misbruik. Maar het heetste hangijzer wat het seksuele misbruik deed voortduren, benevens de “verlangde aandacht” verkrijgen, was het enorme loyaliteitsconflict waarin zij was beland. Zij is door dit misbruik ook min of meer een concurrente van haar moeder geworden, met name wat betreft de “moederrol” inclusief.’¹³

De therapeut van de aangeefster is natuurlijk niet een bron van kennis die zonder problemen is, want ook haar bron is slechts Alexandra. Daar is in de therapeutische omgeving meestal niets op tegen. De therapeut moet de beleving van de cliënt als uitgangspunt nemen voor de therapie en het is dan niet van direct belang of die beleving nu op de werkelijkheid is gebaseerd of niet.

Dat zien wij ook bij Alexandra gebeuren. Beatrix Bakker van de Ursula-Kliniek in Wassenaar doet op 5 december 1996 een intake met Alexandra. Tijdens de intake vertelt Alexandra dat zij seksueel is misbruikt. Het is dan niet anders dan logisch dat de therapie daar vervolgens op wordt gericht. Tijdens die therapie – die door de wachtlijst pas begint op 13 augustus 1997 – vertelt Alexandra dat Pieter de dader is. Zij heeft het misbruik toegelaten om haar zusje¹⁴ te beschermen. De therapie bij de Ursula-Kliniek duurde ten tijde van de aangifte nog steeds voort.

Ook het verhaal van deze therapeut kan niet als validatie worden gebruikt voor het misbruik van Alexandra. Ook Beatrix Bakker weet dat Alexandra is misbruikt omdat Alexandra dat zegt. Dat lost het causale probleem nog niet op: doet Alexandra nu aangifte omdat, of mede omdat, zij psychische problemen heeft of heeft Alexandra psychische problemen omdat zij langdurig is misbruikt? Een variant van het eerste is dat zij psychische problemen had, daarom in therapie ging en vervolgens tijdens

-
13. Ik vermoed dat met dit woord ‘inclusief’ wordt bedoeld dat zij de moederrol op zich neemt, inclusief een seksuele relatie.
 14. In het proces-verbaal staat ook zusje in het enkelvoud, zonder dat wordt gespecificeerd welk zusje wordt bedoeld.

therapie haar duidelijk is gemaakt dat zij wel misbruikt moet zijn, omdat zij psychische problemen heeft.¹⁵ Dit laatste scenario kunnen wij niet toetsen, omdat in het dossier elke informatie ontbreekt over de therapie die Alexandra kreeg en de vorm van de therapie. Maar er zitten in het dossier voor het overige geen aanwijzingen dat de herinnering aan het misbruik haar door therapeuten is aangepraat.

Psychische problemen voorafgaand aan een aangifte worden door sommigen gezien als een teken dat de aangifte wel eens vals zou kunnen zijn.¹⁶ Door anderen wordt het juist gezien als validatie van de aangifte. Dit is in de regel een debat dat met veel emoties gevoerd wordt, die het moeilijk maken om het kaf van het koren te scheiden.¹⁷ Rind en collega's lieten zien dat seksueel misbruikte Amerikaanse *college*-studenten er niet of nauwelijks slechter aan toe waren dan hun niet-misbruikte medestudenten.¹⁸ Nel Draijer vond dat volwassen vrouwen met een incestverleden er wel degelijk slechter aan toe waren dan niet-misbruikte vrouwen,¹⁹ maar Han Israëls heeft erop gewezen dat het effect dat zij vond, eigenlijk verbazingwekkend gering is.²⁰ Haar uitkomsten zijn heel goed te rijmen met die van Rind en collega's.

Eigenlijk is het onderzoek van Rind en collega's en van Draijer voor deze zaak betrekkelijk irrelevant. In dergelijk onderzoek worden brede definities gehanteerd van seksueel misbruik, van eenmalig de borsten aanraken tot jarenlang verkrachten en alles ertussenin. Dat van veelvormig misbruik niet kan worden aangetoond dat het op de lange termijn schadelijke gevolgen heeft, betekent nog niet dat zeer ernstig misbruik zoals Alexandra dat rapporteert, geen ernstige gevolgen zou hebben. De onderzoeksuitkomsten zijn geenszins in strijd met het idee dat zeer ernstig seksueel misbruik zeer wel kan leiden tot ernstige psychische problemen, zoals de problemen van Alexandra.

Er is ook een causale relatie tussen seksueel misbruik en psychische problemen mogelijk die de andere kant op gaat: de psychische problemen veroorzaken de aangifte voor seksueel misbruik. Die relatie is uitgebreid

-
15. Zie hierover uitgebreid Crombag & Merckelbach (1996), Merckelbach, Crombag & Horselenberg (2002) en Geraerts, Merckelbach & Jelicic (2007).
 16. Bijvoorbeeld Wakefield & Underwager (1992).
 17. Van Koppen (2001).
 18. Rind, Tromovitch & Bauserman (1998).
 19. Draijer (1990).
 20. Israëls (2001).

gedocumenteerd, onder andere in het debat over hervonden herinneringen.²¹ Aan vrouwen – dat zijn het meestal – wordt in die visie tijdens therapie een verzonnen verleden van seksueel misbruik aangepraat. De herinneringen aan seksueel misbruik die op die manier worden geïmplantéerd zijn dan in feite pseudoherinneringen. Maar in de strafzaak tegen Pieter vonden wij geen enkele indicatie dat bij Alexandra sprake zou zijn van dergelijke hervonden herinneringen.

Er is nog een andere manier waarop psychische problemen een valse aangifte van seksueel misbruik kunnen veroorzaken. Dat zijn namelijk de gevallen waarin de aangeefster denkt dat zij met een aangifte haar psychische problemen kan oplossen.²² Bij Alexandra kan dit verband niet worden uitgesloten.

De causale relatie tussen vermeend misbruik van Alexandra en haar aangifte is, gezien bovenstaande, niet direct gegeven. Bij de concrete aangifte van Alexandra tegen Pieter kunnen wij vooralsnog niets zinnigs zeggen over de relatie met haar psychische problemen. Wellicht biedt een onderzoek van de aangiftegeschiedenis meer duidelijkheid.

Eerdere aangiftes door Alexandra

Voordat ik de aangiftegeschiedenis nader kan bespreken, moet eerst iets anders worden gemeld. In het voorjaar van 1995 gebeurt er iets vreemds, althans iets wat in het licht van de latere gebeurtenissen vreemd zal blijken. Alexandra doet dan aangifte tegen twee personen. Zij zou zijn misbruikt en verkracht door Bob Wester, een vriend van moeder (aangifte 30 mei 1995) en zij zou zijn verkracht door Jaap Bosker, een vriend van haarzelf (aangifte 23 mei 1995). Dat is relevant, omdat Alexandra bij het Hof bij de behandeling van de strafzaak tegen Pieter op 9 oktober 2001 zegt:

‘De raadsman van de verdachte houdt mij de verklaring voor zoals ik die in de aangifte [tegen Bob Wester] bij de politie heb afgelegd. Daarin verklaar ik dat ik nog nooit seksueel was benaderd door een jongen of man. In die tijd kon ik nog niet beseffen en toegeven dat wat mijn vader bij mij deed hetzelfde was als wat Bob Wester bij

21. Zie daarover bijvoorbeeld Crombag & Merckelbach (1996).

22. Zie Rumney (2006), die overigens ook de schattingen van het aantal valse aangiftes bespreekt, die uiteenlopen van 41% tot 3%.

me had gedaan. Ik ging er toen nog van uit dat een vader zo iets niet met zijn kind doet.'

Alexandra zegt tegen het Hof, in tegenstelling tot mededelingen op andere momenten, dat zij ten tijde van de aangiftes in het voorjaar van 1995 – zij was toen zo'n 23 jaar oud – nog niet beseftte dat haar vader haar had misbruikt. Op dat punt kom ik nog uitgebreid terug. Eerst bespreek ik de aangiftes tegen Wester en Bosker.

Die aangiftes kwamen als volgt tot stand. Op 18 mei 1995 komt Alexandra mee met haar twee halfzussen Ariana en Julia voor het eindevaluatiegesprek over hun aangifte tegen de zoon van Pieter, Stefan Kleysen, en het sepot dat daarop volgde. Over dat misbruik is in het dossier van de zaak tegen vader Pieter verrassend weinig te vinden. Het enige dat wij te weten komen is dat iedereen kennelijk aanneemt dat Stefan Kleysen de twee halfzusjes van Alexandra daadwerkelijk heeft misbruikt. De zaak is echter geseponeerd door het Openbaar Ministerie. De reden van het sepot is mij niet bekend. Vanwege het sepot vond het evaluatiegesprek plaats. Alexandra was daarbij. Waarom zij daarbij was, is ook niet duidelijk.

Na afloop van dat gesprek zegt Alexandra dat ook zij aangifte wil doen van twee verkrachtingszaken, gepleegd op haar 11e jaar en gepleegd op haar 18e jaar. Eén van de aangiftes is tegen Bob Wester, een vriend van moeder Truus. Wester is tevens hun achterbuurman en ook nog zwemleraar van Alexandra.

'Mijn moeder vroeg dan wel eens aan mij of ik boodschappen voor Bob wilde doen. Dat wilde ik wel doen en zodoende kwam ik wel eens bij Bob thuis. Ik vond Bob wel een aardige man. Bob gaf me vaak een lijstje mee en dan haalde ik de boodschappen voor hem. Meestal moest ik sigaren halen. In het begin kwam ik daar gewoon om de boodschappen te doen en af te geven. Ik kreeg dan altijd limonade en een chocoladekaakje en ik bleef dan meestal een uurtje op visite. Ik ging meestal alleen. Nadat ik een paar keer boodschappen voor Bob had gedaan, werden de visites bij Bob opeens anders.'

Hij ging aan haar zitten en heeft haar uiteindelijk verkracht, vertelt Alexandra. Bob had toen zijn enkelbanden gescheurd. Hij was over ijs uitgedleden. Dat was in februari 1985. Hij was weinig mobiel. Hij ontving haar in zijn kamerjas.

De zaak tegen Wester is geseponeerd, vooral omdat Alexandra beschreef dat de overgordijnen steeds dicht waren en dat Bob een bruine kamerjas had. Bob ontkent beide, evenals de verkrachtingen. Zijn ex-vrouw is het met hem eens. Alexandra wordt ermee geconfronteerd dat Wester nooit een bruine kamerjas had en geen gordijnen.

‘In mijn beleving hingen er bruine doorzichtige gordijnen voor de ramen. Als Bob zegt dat hij geen gordijnen voor de ramen heeft dan is dat niet waar.’

Met behulp van contemporaine foto’s kon Bob Wester echter laten zien dat hij gelijk had: er waren geen overgordijnen.

Een week voor de aangifte tegen Bob deed Alexandra aangifte tegen iemand anders, haar ex-vriend Jaap Bosker. Jaren na de verkrachting door Bob zou ze door deze Jaap zijn verkracht.

In november 1991 lag Alexandra op de grond in haar eigen kamer huiswerk te maken, vertelt zij in de aangifte tegen Jaap. Zij was toen 19 jaar oud. Haar vriend Jaap Bosker kwam binnen en ging over haar kleding heen haar borsten betasten. Zij had het gevoel dat zij hem zijn gang moest laten gaan, want hij zei steeds: ‘Je weet wat ik ga doen, als ik je niet meer mag zien en als je mij aan de kant zet’ of woorden van gelijke strekking. Hij dreigde dus met zelfmoord en als wij de tabel van de politiearts mogen geloven die ik hiervoor weergaf, heeft hij het niet bij de dreiging gelaten, maar op enig moment daadwerkelijk een poging ondernomen. In de maanden daarna ging Jaap steeds verder totdat hij haar verkrachtte.

De verhouding tussen Alexandra en Jaap was vreemd. Jaap was verslaafd aan drugs, zegt Alexandra. Zij bedreven seks, maar dat hield op omdat Jaap het niet leuk vond als zij niet meewerkte. Hij sloeg haar dan. Niettemin bleef Alexandra tot mei 1992 ieder weekeinde bij Jaap slapen. Dat deed ze, terwijl Jaap haar ieder weekeinde verkrachtte. Bij één gelegenheid, in maart, heeft hij haar met een laken vastgebonden aan het bed. Hij ging aan haar borsten zitten en met zijn vingers in haar vagina. De verbaalantanten beschrijven het vervolg in formeel taalgebruik:

‘Op 21 april 1992 is een goede vriend van aangeefster Pijnacker overleden en toen heeft verdachte Bosker haar anderhalve week seksueel met rust gelaten. Na die anderhalve week zei hij dat het over moest zijn met het rouwen en verdachte zei dat hij wel wat meer wilde.

Aangeefster Pijnacker heeft toen tegen verdachte Bosker gezegd dat ze geen seks met hem wilde hebben. Verdachte Bosker wilde toch seks hebben, waarna aangeefster Pijnacker hysterisch werd. Aangeefster Pijnacker wilde weg uit de woning in Rozenburg. Verdachte Bosker is toen tegen de voordeur aan gaan zitten, om zodoende aangeefster Pijnacker in de woning te houden. Aangeefster Pijnacker zei tegen verdachte Bosker dat ze weg wilde, echter verdachte Bosker wilde haar niet laten gaan. Verdachte Bosker heeft ongeveer drie uur voor de voordeur gezeten en heeft tijdens deze drie uur gezegd dat aangeefster slecht was en een duivel in haar lichaam had. Op een gegeven ogenblik stond verdachte Bosker op en liep naar de keuken, waar hij drugs innam. Verdachte Bosker zei tegen de aangeefster Pijnacker dat hij een overdosis had ingenomen. Hierdoor werd verdachte Bosker gek en smeekte aangeefster Pijnacker een dokter te bellen. Dat heeft ze gedaan en de dokter heeft hem iets kalmerends gegeven. Verdachte Bosker zei tegen aangeefster Pijnacker dat het haar schuld was dat hij een overdosis had ingenomen. Aangeefster Pijnacker is daarna bij verdachte Bosker gebleven omdat dat ze hem niet alleen kon laten.

Na voornoemd voorval is aangeefster nog drie keer bij verdachte Bosker geweest en tijdens alle drie de keren heeft hij haar verkracht. Daarna pikte ze het niet langer en is ze terug naar haar ouderlijk huis gegaan te Zwartewaal.'

Alexandra heeft de aangifte tegen Jaap ingetrokken. Zij vertelt daarover desgevraagd tegen het Hof:

'Ik heb die aangifte ingetrokken omdat ik was ingestort vanwege de zaak Wester. In die tijd sprak ik regelmatig met de politie. Ze kwamen bij mij thuis en toen heb ik verteld dat ik de aangifte wilde intrekken. Ik was bang dat ik er aan onderdoor zou gaan. Ik heb er ook bij verteld dat ik volwassen was en wist wat ik deed. Alles in de aangiften tegen Wester en Bosker is echt gebeurd.'

Het is een verrassende mededeling dat Alexandra in die tijd regelmatig met de politie sprak. Over die gesprekken, die moeten hebben plaatsgevonden in het voorjaar van 1995, drie jaar voor de aangifte tegen Pieter, is in het dossier geen informatie te vinden.

Nergens wordt aan deze regelmatige gesprekken gerefereerd en door het Hof is op dit punt ook niet doorgevraagd. Wat de politie dus steeds bij haar thuis kwam doen, komen wij niet te weten. Terzijde zij opgemerkt dat als Alexandra aangifte deed om dezelfde aandacht te krijgen als haar twee halfzussen, zij daarin dan goed is geslaagd en de politie met regelmatige bezoeken die aandacht bevredigde.

De twee eerdere aangiftes laten drie dingen zien die relevant zijn voor de aangifte tegen Pieter. Ten eerste is Alexandra blijkbaar in staat gedetailleerde fictieve verhalen te vertellen, in ieder geval over Bob Wester. Ten tweede is Alexandra bereid om met die verhalen aangifte te doen. Ten derde laten deze aangiftes zien dat Alexandra er een uitermate problematische verhouding tot seks op nahoudt. Dat maakt de aangifte tegen Pieter er niet sterker op.

Aangiftegeschiedenis

Oma zegt dat haar in november 1995 bekend werd dat Alexandra misbruikt was door Pieter. Het is minder duidelijk wanneer Alexandra dat zelf wist. Alexandra zegt zelf:

‘Ik heb mij altijd voorgehouden dat het seksuele misbruik niet mij is overkomen. Ik heb me daar altijd voor buitengesloten. Ik was altijd degene die van een afstand, vanuit de hoek van de kamer toekeek hoe het seksuele misbruik plaatsvond. Ik had tot voor kort het idee dat ik een meisje kende dat dit allemaal had meegemaakt en dat ik van dat meisje een groot geheim kende. Pas toen ik in 1995 aangifte deed van seksueel misbruik dat een vriend van mijn moeder met mij had gepleegd, begreep ik dat wat mijn vader met mij had gedaan ook net zo goed seksueel misbruik was. Daarvoor was mij dat nooit duidelijk. Toen ik 18 jaar was en bij het Riagg liep, heb ik ontkend dat ik seksueel misbruikt was. Ik zag dat toen niet zo. Dit besef is pas later gekomen. Maar als ik eerlijk ben, wist ik onderhuids allang dat ik wel seksueel misbruikt was door mijn vader.’

Alexandra zegt hier twee belangrijke dingen. Zij vertelt dat zij niet wist dat dit alles misbruik was. En zij geeft een beschrijving waarbij zij uit het eigen lichaam is getreden en het misbruik vanaf een afstandje heeft gadeslagen. Op andere plaatsen geeft Alexandra soortgelijke beschrijvingen van haar beleving van het misbruik:

‘Ik stond dan eigenlijk buiten mijn eigen lichaam in de hoek van de slaapkamer en beeldde mij dan in dat het met een ander meisje gebeurde.’

Zelfs over het misbruik na de scheiding, op de leeftijd van 16 of 17 jaar, zegt Alexandra ook iets soortgelijks:

‘Ik was altijd degene die van een afstand, vanuit de hoek van de kamer toekeek hoe het seksuele misbruik plaatsvond. Ik had tot voor kort het idee dat ik een meisje kende die dit allemaal had meegemaakt en dat ik van dat meisje een groot geheim kende.’

Dergelijke beschrijvingen komen bekend voor. Wij kennen ze van beschrijvingen van dissociaties en hervonden herinneringen.²³ Maar de herinneringen van Alexandra vallen niet in die categorie, want op geen enkel moment claimt zij dat zij het misbruik door Pieter geheel vergeten is geweest. Wat er met Alexandra gebeurt, lijkt niets te maken te hebben met vergeten, maar veel meer met herdefiniëren. Eerst wist Alexandra niet dat het misbruik was, nu weet zij dat wel. Alexandra zegt zelf:

‘Toen ik zeker wist dat ik seksueel misbruikt was door mijn vader, ben ik doorgedraaid en opgenomen geweest in het Duinhuis in Oostvoorne. Dit is een soort rusthuis. Ik knapte daar echter niet op. Ik heb daarna twee en half jaar therapie in Rotterdam-Zevenkamp gehad. Dit was een therapie gericht op seksueel misbruik.’

Voor het bepalen van de causale relatie tussen misbruik en psychische problemen bij Alexandra kan de volgorde van gebeurtenissen van belang zijn. Op de patiëntenkaart van de huisarts staat bij datum 10 augustus 1995: ‘Reactieve depressie bij incestverleden’. De dag daarvoor vond de intake plaats in het Duinhuis in Oostvoorne. Daar kwam Alexandra terecht nadat zij was doorgedraaid omdat zij nu wist dat zij door vader seksueel is misbruikt. De therapie daar was gericht op seksueel misbruik. Anders dan oma zegt – zij dateert het bekend worden van het seksueel misbruik op november 1995 – was in die zomer dus al bekend dat Alexandra was misbruikt; in ieder geval bij anderen dan oma. Alexandra zegt zelf dat zij het pas later aan de familie meedeelde, echter weer niet in november 1995, maar in 1996:

23. Crews (1995); Loftus (1997); Read (1999); Goldzband (1995).

‘Begin 1996 heb ik mijn moeder verteld dat mijn vader mij seksueel misbruikt heeft. Mijn moeder was toen heel boos op mijn vader. Een paar maanden later, twee jaar geleden, heeft mijn moeder toen tegen mijn vader gezegd dat zij wist dat hij mij seksueel had misbruikt. Mijn vader was toen bij mijn moeder. Ik was er toen ook, maar ik was boven. Sinds die tijd heeft hij nooit meer contact gezocht met mij of de andere kinderen.’

Door de aantekening van de huisarts kunnen we aannemen dat Alexandra voorafgaand aan een deel van haar psychotherapieën al zei dat zij door vader was misbruikt. Maar ook voordien is zij in therapie geweest, en wel sinds haar 18^e bij de Riagg. Tijdens het verhoor door de politie zei Alexandra bijvoorbeeld:

‘Ik begreep ook pas veel later dat dit niet hoorde. Ik denk dat ik toen al ongeveer 20 jaar was. Dit besef kreeg ik pas toen ik in die tijd bij het Riagg liep.’

Alexandra zegt hier in feite dat zij op haar 20^e – dat is in of rond het jaar 1992, dus zes jaar voor de aangifte tegen vader en vier voor de andere aangiftes tegen Bob Wester en Jaap Bosker – al beseftte dat het misbruik niet in orde was. Dat besef is gekomen gedurende de therapie bij de Riagg, want aanvankelijk ontkende ze ook daar dat zij was misbruikt. De therapeut die haar toen in behandeling had bij de Riagg, Kees ter Haar, omschrijft het seksueel misbruik waarvan Alexandra het slachtoffer was echter als het misbruik door Wester en Bosker, en niet als het misbruik door Pieter. Hij vertelt overigens ook niet welke vorm van therapie hij bij Alexandra gebruikte.

Ook in 1990 – we weten niet of dit voor of na de therapie bij de Riagg was – is het seksueel misbruik ter sprake gebracht, namelijk door Mary Onderdendam, die zichzelf omschrijft als een moederfiguur voor de moeder van Alexandra, Truus. Zij is kennelijk ook een vertrouwensfiguur voor Alexandra zelf. Alexandra vertelt daarover:

‘Een vriendin van mijn moeder, genaamd Mary Onderdendam, heeft mij regelmatig gevraagd of mijn vader mij seksueel had misbruikt. Ik heb toen altijd gezegd dat er niets was gebeurd. Dit was toen ik ongeveer 18 jaar was [dat was dus rond 1990]. Mary vroeg

dit regelmatig, omdat zij vond dat het contact tussen mijn vader en mij heel vreemd was.'

Alexandra vertelt ons echter niet dat de vragen van Mary Onderdendam haar tot het besef brachten dat zij door Pieter was misbruikt. Zij werd door Mary Onderdendam wel tot een besef gebracht, maar weer van iets geheel anders. Mary Onderdendam zelf vertelt dat zij na de scheiding van Pieter en Truus contact kreeg met Alexandra. Alexandra had psychische problemen. Mary had 'altijd zeer moeizame gesprekken met Alexandra'. Alexandra was gesloten en werd naar het oordeel van Mary altijd door mensen op een of andere manier misbruikt. Mary drong aan:

'Ik vertelde dingen die Alexandra vertelde niet door aan Truus. Ik kreeg op een gegeven moment het idee dat Alexandra seksueel misbruikt was. Alexandra raakte steeds heel erg in de war. [...] Ik heb toen in een gesprek gevraagd of zij seksueel misbruikt was. Alexandra begon toen heel erg te huilen. Daarna viel er een stilte. Alexandra zei toen tegen mij dat ze al bang was geweest dat ik haar zou vragen of zij seksueel misbruikt was. Alexandra bevestigde het niet, maar voor mij was het toen al heel erg duidelijk. Na 4 of 5 telefoongesprekken bevestigde Alexandra dat zij seksueel misbruikt was. In eerste instantie vertelde Alexandra dat er sprake was van twee daders. Later werd bekend dat een achterbuurman en een zwemleraar Alexandra seksueel misbruikt hadden. [...] Op een gegeven moment heeft Alexandra er ook met haar moeder over gesproken. Truus ontdekte toen dat Alexandra heel veel boeken had gelezen over seksueel misbruik. Ik begreep onmiddellijk dat Alexandra alles hier over had gelezen omdat ze het zelf had meegemaakt. In die tijd werd ook bekend dat Ariana en Julia seksueel misbruikt waren door de oudste zoon van Pieter. Ik weet niet wat er eerder bekend was, maar het bekend worden van het seksueel misbruik van Alexandra en het seksueel misbruik van Ariana en Julia is ongeveer in dezelfde tijd gebeurd.'

Als ik de gang van zaken tussen Mary Onderdendam en Alexandra samenvat, lijkt er het volgende aan de hand. Mary vindt het contact tussen Pieter en Alexandra vreemd. Zij blijft daarover tegen Alexandra doorvragen, want Alexandra is erg gesloten. Mary lijkt door te drukken totdat Alexandra toe-

geeft dat zij seksueel is misbruikt. Maar dan komt een onverwacht konijn uit de hoed: zij is niet misbruikt door Pieter, maar door twee anderen. Later blijken dat de achterbuurman en de zwemleraar te zijn. In werkelijkheid zijn achterbuurman en zwemleraar overigens één persoon en doet Alexandra aangifte tegen deze zwemleraar/achterbuurman en tegen een andere, vriend Jaap. Ik houd dit op een misverstand bij Mary Onderdendam of bij de verbalisant.

Pas een hele poos later, zo vertelt Mary in het vervolg van haar verhoor, heeft Alexandra van dat misbruik aangifte gedaan en weer veel later 'werd bekend' dat ook Pieter Alexandra had misbruikt.

De lezer zal het inmiddels duizelen over de aangiftegeschiedenis van Alexandra. Dat is niet mijn schuld, maar wordt veroorzaakt doordat de politie tijdens het opsporingsonderzoek veel van de benodigde informatie niet heeft verzameld, maar ook doordat Alexandra niet erg duidelijk is over een en ander. Alexandra geeft over haar herinneringen soms wisselende informatie en de politie had haar daarover ten minste kritisch moeten bevragen.

Op basis van de wél beschikbare informatie kan een gedeeltelijke balans worden opgemaakt. Ten minste vanaf het 18e jaar van Alexandra is tegen haar gesproken over misbruik door Pieter. Dat deed Mary Onderdendam en volgens Alexandra ook de Riagg. Zij ontkent dat aanvankelijk. Vervolgens vertelt zij Mary Onderdendam wel over misbruik, maar dan door twee anderen. Dit is een belangrijk element in deze zaak: Alexandra weet wat misbruik en verkrachting is, vertelt ook dat twee anderen het deden en misbruik door Pieter komt pas later, veel later ter sprake.

Ter terechtzitting bij het Hof op 9 oktober 2001 zegt Alexandra:

'Ik heb het hele gebeuren niet echt verdrongen, maar ik geloofde tot ongeveer mijn drieëntwintigste jaar dat ik inderdaad gereinigd moest worden. Ik dacht echt dat ik wat fout deed. Als ik er over zou praten, zouden ze me komen halen. Ik ben pas laat gaan begrijpen dat het niet normaal was. Ik sliep toen bij een vriendinnetje. Haar vader kwam 's avonds niet naar onze slaapkamer. Pas toen ik aangifte deed, besefte ik dat het fout was.'

Dit is de enige verklaring die Alexandra geeft waarom zij pas zo laat aangifte deed: zij besefte niet dat het misbruik was, zij dacht dat zij gereinigd moest worden. Alexandra zegt immers bij de aangifte:

‘Pas toen ik in 1995 aangifte deed van seksueel misbruik dat een vriend van mijn moeder met mij had gepleegd, begreep ik dat wat mijn vader met mij had gedaan ook net zo goed seksueel misbruik was. Daarvoor was mij dat nooit duidelijk. Toen ik 18 jaar was en bij het Riagg liep, heb ik ontkend dat ik seksueel was misbruikt. Ik zag dat toen niet zo. Dit besef is pas later gekomen. Maar als ik eerlijk ben, wist ik onderhuids allang dat ik wel seksueel was misbruikt door mijn vader.’

Alexandra creëert een puzzel. Zij wist het wel, maar besepte het niet of besepte niet wat het was, zegt zij. De aangiftes tegen Bob Wester en Jaap Bosker laten zien dat Alexandra wel degelijk besepte wat seksueel misbruik betekende. Haar is toen bij die aangiftes ook expliciet gevraagd of anderen dit ook met haar gedaan hadden. Zij ontkende dat toen. Sterker, zij beroept zich zelfs op Pieter als zij aangifte doet van het misbruik dat door Bob Wester plaats moet hebben gevonden toen zij 11 jaar oud was:

‘Ik dacht ook dat mijn stiefvader [Pieter dus] dit ook nooit goed zou vinden. Ik had wel het gevoel dat Bob [Wester] niet goed bezig was. Ik wist al wel wat op seksgebied, want ik had op school seksuele voorlichting gehad. Dat is ook het enige wat ik wist. Ik had nog nooit een vriendje gehad en ik was nog nooit seksueel benaderd door een jongen of man.’

Die laatste zin is van belang. Als Alexandra toen al seksuele voorlichting had gehad, en als wat zij later over Pieter vertelt waar is, dan moet zij toen al geweten hebben dat zij door Pieter ‘seksueel was benaderd’.

Over het besef van Alexandra kan ik dus verder kort zijn: zij moet in ieder geval aanzienlijk eerder dan de aangifte hebben geweten dat wat zij beschrijft over Pieter seksueel misbruik was. Het verhaal over het niet-beseffen ten tijde van de aangiftes tegen Bosker en Wester is in ieder geval onzin. Het verhaal van Alexandra kan op dit punt niet anders dan onbetrouwbaar worden genoemd.

Dat verplaatst overigens de kwestie naar de volgende twee vragen: waarom Alexandra zo laat aangifte deed, terwijl zij al veel eerder besepte dat het verhaal dat zij ging vertellen seksueel misbruik was en wat dit zegt over het waarheidsgehalte van de aangifte. Over de laatste kwestie wordt ongewild een hypothese gesuggereerd door het verhaal van Mary

Onderdendam. Zij zegt in het laatste citaat dat ik van haar hierboven gaf, dat Alexandra's aangiftes tegen de twee anderen samenliep met aangiftes door halfzussen Ariana en Julia tegen Stefan Kleysen. Wilde Alexandra dezelfde aandacht die Ariana en Julia kregen? Wij weten het niet. Enig licht zou hierop geworpen kunnen worden door informatie over de reden waarom Alexandra met haar halfzussen meekwam naar het evaluatiegesprek. Of met antwoorden op de vraag waarom Alexandra precies op dat moment aangifte deed. Haar zijn hierover, zoals in dit dossier gebruikelijk lijkt, niet de relevante vragen gesteld.

Dat alles verklaart nog niet waarom Alexandra pas in 1998 aangifte deed. Een afdoende verklaring geeft zij daarvoor niet. Kortom: de aangiftesgeschiedenis maakt wel duidelijk dat de aangifte vermoedelijk verzonnen is, maar maakt de reden voor de verzonnen aangifte niet duidelijk.

Ik recapituleer het voorafgaande. We mogen aannemen dat in de zomer van 1995 Alexandra begon met te zeggen dat zij misbruikt was door Pieter en dat zij het later dat jaar in november aan oma en in begin 1996 aan moeder Truus vertelde. Als we Alexandra zelf mogen geloven dan wist zij al in 1992 min of meer dat zij door Pieter was misbruikt. Nog twee jaar eerder zat vriendin Mary Onderdendam volgens Alexandra al naar misbruik door Pieter te vissen; Mary Onderdendam zelf verklaart dat zij viste naar misbruik, maar bevestigt niet dat zij specifiek naar Pieter viste. Al die jaren besefte Alexandra kennelijk niet dat zij misbruikt was door Pieter. Maar zelfs na 1995 duurt het nog drie jaar voordat Alexandra aangifte doet tegen Pieter. Waarom? Alexandra geeft hiervoor geen verklaring.

De rechtbank: misbruik en verkrachting

Ter terechtzitting bij de rechtbank wil de advocaat van Pieter de huisarts van Alexandra verhoren over zijn onderzoek naar het maagdenvlies. De officier van Justitie verzet zich daartegen want, zo zegt zij, 'In de medische wereld worden geen conclusies verbonden aan het nog intact zijn van het maagdenvlies.' De verdachte wordt dus niet 'in zijn belangen geschaad indien de huisarts niet als getuige zal worden gehoord'. Ja, in Nederland bemoeit de officier van Justitie zich met de belangen van de verdediging, merkwaardigerwijs uitsluitend en alleen om met dat argument iets af te wijzen wat de verdediging graag wil.

Niettemin wil ook de rechtbank de huisarts horen. Dat gebeurt op een tweede zitting vijf weken later. Wat de huisarts te vertellen had, besprak ik al hierboven. Voor de officier van Justitie maakte die verklaring allemaal

niks uit. Zij eist vier jaar gevangenisstraf. De rechtbank legt twee weken later die straf op. De rechtbank volgt kennelijk het warrige verhaal van de officier van Justitie over het maagdenvlies, want hij veroordeelt Pieter voor zowel misbruik als voor verkrachting van Alexandra.

In Nederland is het gebruikelijk dat rechters in strafzaken zogenaamde kop-staartvonnissen wijzen. Daarin staan alle min of meer formele beslissingen en de beslissing dat de tenlastelegging bewezen is – dat heet de kop – en de strafoplegging en de motivering daarvan – de staart. Het belangrijke middenstuk wordt weggelaten. Het middenstuk is de opsomming van de bewijsmiddelen op grond waarvan de tenlastelegging bewezen is verklaard. Zo komen we dus niet te weten waarom de rechter de verdachte schuldig vindt. Dat geldt voor de meeste verdachten. Alleen als hoger beroep wordt ingesteld, gaat men het vonnis aanvullen met het opsommen van de bewijsmiddelen op grond waarvan de rechtbank een bewezenverklaring heeft uitgesproken.²⁴

Pieter is in hoger beroep gegaan en dus krijgt hij enige maanden later de argumenten van zijn schuld te horen. In deze latere uitwerking van de bewijsmiddelen meldt de rechtbank dat Pieter is veroordeeld op grond van drie bewijsmiddelen. Ten eerste wordt de aangifte door Alexandra als bewijsmiddel opgevoerd. Ten tweede staat daar het uittreksel uit het geboorteregister over Alexandra. Dat bewijsmiddel is kennelijk bedoeld als bewijs dat Pieter Alexandra misbruikte en verkrachtte toen zij minderjarig was. Het derde bewijsmiddel is het proces-verbaal van de verklaring van de verdachte Pieter. Daaruit wordt het volgende geciteerd:

‘In de beginjaren van de jaren ’70 zijn Truus Lekkerkerk en haar dochter Alexandra en ik in Rozenburg in mijn woning gaan wonen. Daar hebben we 2 of 3 jaar gewoond. Daarna hebben we een huis in Zwartewaal [...] gekocht. Hier hebben we tot begin jaren ’90 gewoond. Daarna zijn Truus en ik gescheiden en heb ik daar nog maar een half jaar gewoond. Ik heb Alexandra nog een paar keer gezien na de scheiding van Truus en mij.’

De rechtbank sluit de uitwerking van de bewijsmiddelen af met de merkwaaardige zin:

24. Er is tegenwoordig een project, Promis genaamd, om ervoor te zorgen dat rechters in hun vonnissen en arresten beter gaan motiveren.

‘De hiervoor aangehaalde bewijsmiddelen zijn, ook in onderdelen, slechts gebruikt ten aanzien van het feit waarop zij blijkens hun inhoud betrekking hebben.’

Deze mededeling van de rechtbank stemt tot nadenken over het derde bewijsmiddel, de verklaring van de verdachte. Ik kom daar weldra op terug.

Het Hof: misbruik

Het Hof beschikte over iets meer informatie dan de rechtbank. De advocaat van Pieter had er namelijk op aangedrongen dat de eerdere aangiftes tegen Bob Wester en Jaap Bosker in het dossier werden gevoegd. Aldus geschiedde. Dan blijkt ook dat het verhoor van Alexandra over die eerdere aangiftes op 28 februari 2000 niet in het dossier zit.²⁵ Het Hof beveelt ook dat dit aan het dossier wordt toegevoegd.

Het Hof veroordeelt Pieter voor misbruik van Alexandra, maar spreekt hem vrij van de verkrachtingen. Pieter wordt nu voor alleen het misbruik veroordeeld tot 24 maanden gevangenisstraf, waarvan zes voorwaardelijk. Voor de veroordeling is gebruikgemaakt van dezelfde bewijsmiddelen als de rechtbank gebruikte. Waarom het Hof vrijspreekt voor de verkrachtingen komen wij eigenlijk niet te weten. In Nederland worden vrijspraken in de regel niet of nauwelijks gemotiveerd. Dat is begrijpelijk, want als de rechter niet overtuigd is van de schuld van de verdachte moet hij vrijspreken. Het ontbreken van een overtuiging is echter vaak moeilijk uit te leggen. Toch is het jammer dat we nu niet weten waarom het Hof niet overtuigd was. In het arrest schrijft het slechts:

‘Immers, nader ondersteunend bewijs voor vaginale penetratie met de penis in de onder 1 en 2 ten laste gelegde [de verkrachtingen] ontbreekt.’

Ondertussen neemt het Hof wel aan in het arrest dat Pieter Alexandra met de vinger in de vagina heeft gepenetreerd. Dat is onder Nederlands recht

25. In het proces-verbaal van de terechtzitting bij de rechtbank wordt dit verhoor overigens wel genoemd, maar is kennelijk toen niet in kopie aan de advocaat van Pieter verstrekt.

ook verkrachting, maar heeft bij het Hof niet geleid tot een veroordeling daarvoor.

Eén getuige is geen getuige

De structuur van de bewijsmiddelen die zowel de rechtbank als het Hof gebruikt, is de volgende. Het geboorteregister bewijst wanneer Alexandra minderjarig was. De aangifte door Alexandra bewijst dat zij is misbruikt en – voor de rechtbank – verkracht. De verklaring van de verdachte Pieter ondersteunt de aangifte niet. Hij ontkent immers. Zijn verklaring bewijst natuurlijk wel iets anders: dat hij al die jaren bij Alexandra in huis woonde en dus fysiek in staat was om haar te misbruiken. Als hij bijvoorbeeld had verteld dat hij al die jaren in Australië woonde, was dit niet het geval geweest.

De verklaring van Pieter bewijst echter niet dat hij de misdrijven pleegde. Dat wordt alleen bewezen door de aangifte door Alexandra. Dat lijkt in strijd met de regeling in artikel 342, derde lid, Sv. dat luidt: ‘Het bewijs dat de verdachte het ten laste gelegde feit heeft begaan, kan door den rechter niet uitsluitend worden aangenomen op de verklaring van één getuige.’ Handelen de rechtbank en het Hof dan niet in strijd met de wet? Dat kunnen we alleen vaststellen na een onderzoek van de betekenis van dit artikel.

Hans Nijboer meldt in zijn proefschrift dat de regeling dat de rechter niet uitsluitend mag afgaan op de verklaring van een enkele getuige is opgenomen in het Wetboek van Strafvordering op voorstel van een meerderheid in de Tweede Kamer.²⁶ Deze werd door de minister van Justitie ongemotiveerd in het gewijzigd ontwerp van het Wetboek van Strafvordering van 1917-1918 overgenomen. We moeten dus teruggaan naar de argumenten van de kamerleden²⁷ en het preadvies van Feith voor de Nederlandse Juristenvereniging,²⁸ waarop de kamerleden zich leken te baseren.

De kamerleden drongen er bij de minister op aan om in de nieuwe regeling ook de oude regeling van *unus testis, nullus testis* – één getuige is geen getuige – te handhaven. De minister sloot zich daarbij aan. De kamerleden volgden hier de voorstellen van Rhijnvis Feith in zijn preadvies. Hij

26. Nijboer (1982), pp. 52-53.

27. Te vinden in Bijlage Handelingen Tweede Kamer 1917-1918, 77, nr. 1, pp. 58-62 en nr. 3, pp. 179-180.

28. Feith (1910).

omschrijft de ratio van deze regel in het volgende: ‘De meerdere geloofwaardigheid van twee getuigen ligt dan ook niet in het getal, maar hierin dat in de verklaring van den tweeden getuige eene contrôle op het door den eersten medegedeelde is gelegen.’²⁹ Die controle is nodig, zo betoogt Feith in 1910, ter voorkoming van rechterlijke dwalingen. Nu de kamerleden zich zo nauw bij Feith aansloten en de minister zonder nadere argumentatie hun voorstel overnam, mogen wij de redenering van Feith betitelen als de historie van dit artikel en levert Feith de betekenis van dit artikel, althans de bedoeling van de wetgever.

Kortom: de rechtbank en het Hof redeneren in strijd met de wet door te veroordelen op uitsluitend de aangifte van Alexandra. We zullen overigens zo dadelijk nog zien dat dit geenszins ongebruikelijk is. Zij handelen ook in strijd met de logica, nu de aangifte van Alexandra op menig punt problematisch is.

Cassatieberoep verworpen

De betekenis van een artikel van het Wetboek van Strafvordering hangt niet alleen of zelfs niet in overwegende mate af van de bedoeling van de wetgever. Uiteindelijk beslist de rechter wat een artikel betekent, waarbij de arresten van de Hoge Raad uiteraard het meest gezaghebbend zijn.³⁰ En daarin is weinig overgebleven van wat de wetgever met deze regeling bedoelde. Simmelink zegt daarover: ‘In de jurisprudentie zijn deze bewijsminima zodanig geïnterpreteerd, dat er weinig is overgebleven van het waarborgkarakter van de betrokken voorschriften.’³¹

Ook Pieter ging in beroep bij de Hoge Raad. Die moeite had hij zich kunnen besparen, als wij Simmelink mogen geloven. Het beroep bij de Hoge Raad is een ander beroep dan het hoger beroep bij het Hof tegen een vonnis van de rechtbank. Het Hof behandelt de zaak in beroep in principe geheel opnieuw; de Hoge Raad doet in zo’n cassatieberoep een veel beperktere toetsing. De Hoge Raad oordeelt over de vraag of het Hof het recht heeft

29. Feith (1910), p. 87.

30. Hier verdient vermelding dat preadviseur Rhijnvis Feith die de wetgeving over de één-getuige-is-geen-getuige-regel inspireerde, vanaf 1910 genoemd werd als kandidaat voor de Hoge Raad en daarin in 1913 werd benoemd. Zie Van Koppen & Ten Kate (2003), pp. 130 e.v.

31. Simmelink (2001).

geschonden of belangrijke vormen heeft verzuimd. De feiten zoals het Hof die heeft vastgesteld, staan in principe niet meer ter discussie.

Voordat de Hoge Raad over een cassatieberoep beslist, neemt een lid van het parket bij de Hoge Raad conclusie. Dat is een advies, waaraan de Hoge Raad niet is gebonden, maar dat zij natuurlijk wel vaak opvolgt. Zoals te verwachten viel, was de schending van de één-getuige-is-geen-getuige-regel de belangrijkste grond voor de cassatie voor de advocaat van Pieter. Nee, schrijft advocaat-generaal Vellinga in zijn conclusie, dat is onjuist:

‘Deze bepaling heeft het Hof niet geschonden, nu het tot het bewijs dat de verdachte de ten laste gelegde feiten heeft begaan als wettige bewijsmiddelen heeft gebezigd [...] twee verklaringen van het slachtoffer, [...] een verklaring van de verdachte dat het slachtoffer en de moeder van het slachtoffer in de woning van de verdachte zijn gaan wonen en dat zij nadien gedrieën naar een andere woning zijn verhuisd, en [...] een geschrift, namelijk een uittreksel uit het geboorteregister van de gemeente Leiden met betrekking tot het slachtoffer. Voor zover het middel stelt dat de bewezenverklaringen van de beide feiten steunen op slechts één getuigenverklaring, mist het dus feitelijke grondslag.’

Hij doet daarbij een beroep op Simmelink, die schreef:

‘Op grond van deze uitleg kan het onderdeel dat wordt bewezen door een ander bewijsmiddel slechts een bijkomende feitelijke omstandigheid betreffen die niet van wezenlijke betekenis is voor het in de tenlastelegging geformuleerde strafrechtelijke verwijt.’³²

Op grond van artikel 81 Wet op de Rechterlijke Organisatie wijst de Hoge Raad een verkort arrest waarin slechts wordt geschreven dat geen bijzondere rechtsvragen beantwoord hoeven te worden en dat het cassatieberoep is verworpen. Zodoende zijn wij de overwegingen van de Hoge Raad niet te weten gekomen. Wij mogen aannemen dat de Hoge Raad het met advocaat-generaal Vellinga eens was. Ondertussen is de één-getuige-is-geen-getuige-regel in Nederland een geheel holle frase geworden.

32. Simmelink (2001), p.409.

Wellicht kan men enig begrip opbrengen voor het standpunt dat de Hoge Raad op dit punt in strijd met de wet heeft ingenomen. Vooral in zedenzaken is de bewijsnood nogal eens hoog als de verdachte ontkent en er meestal niet meer is dan het verhaal van de aangeefster. Als de rechter dan veroordeelt met bewijsmiddelen die materieel niet meer zijn dan alleen de aangifte, mag men wel eisen dat het verhaal van de aangeefster niet problematisch is. En op dit punt faalt het verhaal van Alexandra jammerlijk.

En passant laat het arrest van de Hoge Raad ook zien dat aan bewijs niet enige eis van basale logica wordt gesteld. Hoe de verklaring van verdachte Pieter dat hij al die jaren met Alexandra in één huis woonde, zou kunnen bijdragen aan het bewijs dat hij haar seksueel misbruikte, onttrekt zich aan elke logica. Het Hof hoeft dat ook niet uit te leggen en de Hoge Raad vindt het allemaal prima.

Het schuldige scenario

In strafzaken waarin de verdachte is veroordeeld, maar de veroordeelde en zijn omgeving niettemin stevig volhouden dat de veroordeelde onschuldig is, kan zelden één kant van het verhaal zonder meer terzijde worden geschoven. In de regel is er min of meer steun voor het schuldige scenario, maar kan de juistheid van onschuldige scenario's vaak niet geheel worden uitgesloten. We moeten dus die scenario's en de steun daarvoor onderzoeken en vervolgens tegen elkaar afwegen.

Nu zijn scenario's in strafzaken er in allerlei soorten en maten en kan in principe een schier oneindige reeks van scenario's worden onderzocht, tot en met de marsmannetjes als daders. Er moeten, zo suggereerden Crombag en Wagenaar, echter slechts scenario's worden onderzocht die op enige manier steun vinden in het dossier.³³ In de onderhavige zaak blijven er dan twee scenario's over: het misbruik vond plaats en Alexandra heeft de aangifte bij elkaar gefantaseerd.

Buiten de bewijsmiddelen die rechtbank en Hof gebruikten, bevat het dossier eigenlijk geen steun voor het schuldige scenario van Alexandra. Het gezin wordt door velen vreemd gevonden, maar niemand heeft direct of indirect ooit seksueel misbruik door Pieter van Alexandra waargenomen. Mag ik het schuldige scenario dan uitermate zwak noemen? De andere

33. Zie Crombag & Wagenaar (2000), die ook uitleggen hoe dat afwegen van scenario's tegen elkaar dan in z'n werk gaat.

argumenten voor de zwakte van het schuldige scenario bespreek ik bij het onschuldige scenario.

Het onschuldige scenario

Voor het onschuldige scenario spreekt meer, veel meer. Daarin is ten eerste van belang dat de huisarts van Alexandra op haar 16^e jaar constateert dat zij een intact maagdenvlies heeft. Als de huisarts gelijk heeft – zeker weten doen we dat, zoals gezegd, niet – dan kan het voor onmogelijk worden gehouden dat Alexandra is verkracht in de mate zoals zij zegt. De onzekerheid wordt hier veroorzaakt doordat we niet weten hoe goed de huisarts is in het beoordelen van maagdenvliezen.

Er is echter meer dat ervoor pleit dat Pieter het misbruik niet pleegde. Al het misbruik zou hebben plaatsgevonden in een standaard doorzonwoning en een groot deel van het misbruik zou hebben plaatsgevonden op de zondagochtenden, als de gezinsleden in het huis aan het rondlopen waren. Het is dan onwaarschijnlijk dat nooit iemand van hen iets van het misbruik heeft gemerkt. Dat is temeer verwonderlijk als wij zien dat de wijze waarop Pieter misbruik zou hebben gepleegd uitermate risicovol was. Hij deed dat op zondagochtend als zijn vrouw elk moment met de koffie kon binnenlopen. Op die zondagochtenden had hij zich volgens Alexandra voor het misbruik geheel uitgetkleed. Vervolgens kwam dan de gehele familie gezellig op bed koffiedrinken. Het mag een raadsel heten dat het de overige familieleden van dit preutse gezin nooit opgevallen is dat Pieter dan naakt was en ook niet dat zijn onderbroek, zoals door Alexandra beschreven, dan naast het bed lag. Pieter deed het ook in het stapelbed, als Alexandra onderin lag en halfzus Ariana direct daarboven lag te slapen.

Voor het beoordelen van de aangifte van Alexandra tegen Pieter zijn ook haar eerdere aangiftes relevant, vooral die tegen Bob Wester. Die aangifte was niet alleen niet waar, maar zij verklaarde toen ook over andere mannen. Zij zei dat zij indertijd als 11-jarige nog nooit eerder seksueel was benaderd door een man. Dan zijn er twee mogelijkheden. De eerste mogelijkheid is dat Alexandra toen loog, want later zegt ze dat ze toen al jarenlang werd misbruikt door Pieter, en dat komt haar geloofwaardigheid niet ten goede. De tweede mogelijkheid is dat ze liegt als ze later zegt dat ze toen al jarenlang door Pieter werd misbruikt. Een derde mogelijkheid, namelijk dat ze in 1995 het langdurige misbruik door Pieter even was vergeten, kunnen we buiten beschouwing laten omdat Alexandra nergens claimt dat zij zich het misbruik op enig moment niet herinnerde.

In een dergelijke situatie zou men verwachten dat de aangeefster een goede verklaring heeft waarom zij pas zo laat aangifte doet. Die verklaring heeft zij niet. Zij zegt alleen verwarde en verwarrende dingen, zoals dat ze eerder niet wist dat de handelingen van Pieter misbruik waren. Er is geen reden om dat verhaal te geloven, als zij wel tegelijkertijd aangifte doet van misbruik door anderen. Ze wist kennelijk toch wat dat was.

Conclusies

Het misbruik van Alexandra door Pieter heeft waarschijnlijk nooit plaatsgevonden. Toch is Pieter veroordeeld. De meest merkwaardige veroordeling is door het Hof. De rechtbank veroordeelde Pieter voor de volle mep, zowel voor verkrachtingen als voor seksueel misbruik. Het Hof sprak echter Pieter van verkrachtingen vrij, maar veroordeelde hem wel voor seksueel misbruik. Heeft het Hof zich niet afgevraagd hoe het mogelijk is dat het belangrijkste onderdeel van de aangifte onjuist is en de rest van aangeefsters verhaal dan wel waarheidsgetrouw is? Wat bij de raadsheren in het Hof door het hoofd heeft gespookt, is mij op meer punten een raadsel. Ik geef één voorbeeld. Alexandra doet in de aangifte een mededeling die uit twee zinnen bestaat:

‘Daarna deed hij [Pieter] een blote vinger in mijn blote vagina. Hij ging dan met zijn vinger heen en weer in mijn vagina.’

Het Hof voert als bewijsmiddel op een deel van de verklaring van Alexandra die precies eindigt na ‘... in mijn blote vagina’ in het citaat. In de tenlastellegging is opgenomen:

‘[...]
 brengen van zijn, verdachte’s, vinger(s) en/of (stijve) penis in de vagina van die Pijnacker en/of (vervolgens)
 maken van heen en weer gaande beweging(en) in de vagina van den Pijnacker en/of
 [...]’

In de bewezenverklaring slaat het Hof het volgende van deze passage over:

‘[...]
 brengen van zijn, verdachte’s, vinger(s) en/of (stijve) penis in de vagina van die Pijnacker en/of (vervolgens)

maken van heen en weer gaande beweging(en) in de vagina van den Pijnacker en/of [...]'

Mij ontgaat wat het Hof bezielt. Het gaat hier toch om een samenhangende mededeling van Alexandra. Hoe kan het Hof de eerste zin daarvan voor waar houden, maar de tweede zin voor niet bewezen? En hoe kan het Hof het inbrengen van de vinger in de vagina bewezen verklaren, maar verkrachting als niet bewezen betiteln?³⁴ Ik kan mij aansluiten bij een deel van wat de advocaat voor de Hoge Raad naar voren bracht.

'De onderhavige zaak laat goed zien dat hedentendage het mogelijk is dat de feitenrechter een ontkennende verdachte veroordeelt op basis van beschuldigingen die door één persoon zijn geuit, en waarbij het bewijs van de feitelijke gedragingen die de strafbare gedragingen opleveren, gebaseerd wordt op slechts één bron. De onderhavige zaak laat ook zien dat het bewijs ook nog eens afkomstig kan zijn van een getuige, die aantoonbaar onwaarheid heeft verklaard [...].'

De strafzaak tegen Pieter is in zekere zin bijzonder. In veel, wellicht de meeste, seksueel-misbruikzaken is het bewijs problematisch. Het komt vrijwel nooit voor dat bewezen kan worden dat het misbruik *niet* heeft plaatsgevonden. In de zaak tegen Pieter zijn er echter bijzonder veel tegenaanwijzingen dat hij het niet heeft gedaan. Dat zijn er zo veel, dat de hypothese dat Alexandra valse aangifte deed krachtig wordt ondersteund.

De veroordeling van Pieter op basis van de verklaring van alleen de aangeefster is misschien al zorgwekkend. Maar met zekerheid is zorgwekkend dat je in Nederland kunt worden veroordeeld op het verhaal van alleen maar de aangeefster, ook als er sterke aanwijzingen zijn dat de aangeefster onbetrouwbaar is en dat er in haar verhaal belangrijke elementen zitten die niet waar kunnen zijn.

Ik besprak al dat de politie slecht onderzoek deed in deze zaak. Belangrijke getuigen werden niet gehoord en aan de getuigen die wel gehoord zijn, werden vaak de verkeerde vragen gesteld en de juiste vragen niet.

34. Hoe dit gestreep in de tenlastelegging tot fictie kan leiden wordt uitgelegd in Wagenaar, Israël's & Van Koppen (2009).

Het kan bijna niet anders dan dat sommige belangrijke getuigen wel zijn gehoord, maar hun verklaringen buiten het dossier zijn gehouden. Tot die categorie behoren de huisgenoten van Alexandra en Pieter. Er zijn twee mogelijkheden: of zij zijn verhoord en hun ontlastende verklaringen zijn buiten het dossier gehouden, of zij zijn niet verhoord omdat de politie vooraf wist, bijvoorbeeld van Alexandra of van moeder Truus, dat zij ontlastend zouden verklaren. Het achterhouden van getuigen door de politie is niet alleen onprofessioneel, maar zou in een herzieningsprocedure bij de Hoge Raad wellicht een novum kunnen vormen en voor heropening van de zaak kunnen zorgen. Dat de advocaat van de verdachte in eerdere instantie om verhoren van die getuigen had kunnen vragen, doet daaraan niets af.

Tot slot rest nog de volgende vraag. Als de verhalen van Alexandra niet voortkomen uit werkelijke gebeurtenissen, waar komen ze dan wél vandaan? Uit haar fantasie, is het voor de hand liggende antwoord. Maar ook fantasieën komen ergens vandaan. Alexandra kan op allerlei plekken verhalen over incest hebben opgepikt: op school, op de televisie, in films, in tijdschriften. Een mogelijke bron wordt aangereikt door moeder Truus. Zij vertelt dat Alexandra veel boeken over incest las. Moeders vriendin Mary Onderdendam bevestigt dat: 'Truus ontdekte toen dat Alexandra heel veel boeken had gelezen over seksueel misbruik.' Vriendin Mary weet dan hoe het zit: 'Ik begreep onmiddellijk dat Alexandra alles hier over had gelezen omdat ze het zelf had meegemaakt.' De causaliteit kan ook andersom liggen: Alexandra vertelt deze verhalen omdat zij die leerde uit de boeken.

Ik werd gewezen op een parallel tussen de verhalen van Alexandra en het boek *Ik was pas twaalf* van Nathalie Schweighoffer. In dat boek begint het misbruik ook op de wasmachine.³⁵ Maar voor het overige heeft dit boek te weinig overeenkomsten met het verhaal van Alexandra om de conclusie te rechtvaardigen dat Schweighoffer haar bron is.

Han Israëls zocht een aantal dagen in de openbare bibliotheken rond Zwartewaal – Brielle, Rozenburg en Hellevoetsluis – naar een boek dat de inspiratiebron voor Alexandra heeft kunnen zijn. Hij doorzocht een groot aantal boeken, maar vond niet één boek dat evident als bron heeft gediend voor Alexandra's verhalen. Maar boeken in openbare bibliotheken worden vrij snel vervangen: veruit de meeste boeken die daar in 1995 stonden, staan daar twaalf jaar later niet meer. En de inspiratiebron hoeft natuurlijk ook geen boek te zijn. Als de lezer denkt te weten waar de verhalen van

35. Schweighoffer (1992), pp. 37 en 104.

Alexandra vandaan zouden kunnen komen, moet hij even contact met ons opnemen (GeredeTwijfel@metajur.unimaas.nl).

Nawoord

De veroordeling van Pieter Kleyssen leek zich bij uitstek te lenen voor een melding bij de Commissie Evaluatie Afgesloten Strafzaken (CEAS) onder voorzitterschap van prof. mr. Ybo Buruma. De CEAS is ingesteld na het debacle van de Schiedammer Parkmoord, waarin bleek dat de onschuldige Kees Borsboom was veroordeeld. Dat bleek doordat de werkelijke dader, Wik H., medio 2004 bekende dat hij de moord in het Schiedamse park op Nienke Kleiss en de poging daartoe op haar vriendje Maikel had gepleegd. Die CEAS werd ingesteld omdat minister van Justitie Donner dat wel aan de Kamer had moeten beloven om zichzelf uit de wind te houden. Maar de CEAS is formeel ingesteld door het College van Procureurs-generaal, de bazen van het Openbaar Ministerie, en die gaan om staatsrechtelijke redenen niet over fouten die de rechter maakte. Alleen als de politie en het Openbaar Ministerie fouten maakten, mag de CEAS zich daarmee bemoeien. In artikel 2 van het Instellingsbesluit van de CEAS wordt dat als volgt beschreven:

‘De commissie heeft tot doel om door middel van onderzoek na te gaan of zich in een specifieke strafzaak in de opsporing, vervolging en/of de presentatie van het bewijs ter terechtzitting ernstige manco’s hebben voorgedaan die een evenwichtige beoordeling van de feiten door de rechter in de weg hebben gestaan. Om staatsrechtelijke redenen blijft de rol van de zittende magistratuur in dit onderzoek buiten beschouwing.’

Het moet dus om ernstige manco’s gaan bij de vervolging en presentatie van het bewijs. Als mijn voorgaande verhaal enigszins op waarheid berust, is de veroordeling van Pieter Kleyssen dus bij uitstek een zaak waarover de CEAS zich zou moeten buigen.

Nu is bij de instelling van de CEAS nog iets bijzonders gebeurd. Het ligt natuurlijk voor de hand dat politiemensen en officieren van Justitie zaken voor de CEAS kunnen aandragen. Zij gaan immers over opsporing en vervolging. Maar daaraan is nog een bijzondere categorie mensen toegevoegd: wetenschappers die over de zaak publiceerden. Die categorie is in de regeling van de CEAS terechtgekomen omdat in de Schiedammer Parkmoord,

lang voordat Wik H. zijn bekentenis aflegde, door mij aan het College van Procureurs-generaal was gemeld dat Kees Borsboom waarschijnlijk onterecht was veroordeeld. Om precies te zijn: op 5 december 2002 rapporteerde ik aan mr. Joan de Wijkerslooth, de voorzitter van het college, over de zaak.³⁶ En dus kon men bij de instelling van de CEAS eigenlijk niet om wetenschappers heen en kon ik dus ook de veroordeling van Pieter Kleysen aanmelden. Ik deed dat op 15 februari 2008.

De CEAS heeft een toegangscommissie die beslist of een zaak in behandeling wordt genomen. En deze commissie berichtte op 5 september 2008 dat deze zaak niet in behandeling zal worden genomen. Dat deed de commissie met een nogal merkwaardige argumentatie. De commissie vat eerst mijn verhaal kort en wel erg bondig samen:

‘De indiener is van mening dat de heer [Kleysen] slechts op basis van de aangifte is veroordeeld, terwijl er redenen zijn om aan de juistheid van deze aangifte te twijfelen. Hierbij voert de indiener onder meer aan dat:

- de aangifte niet te rijmen is met feit dat het maagdevlies van aangeefster nog intact was toen zij 16 jaar oud was;
- de in de aangifte beschreven omstandigheden onwaarschijnlijk zijn, omdat plaats en tijdstip³⁷ van het beweerdelijk misbruik een hoog risico op betrapping met zich meebrengen;
- de aangifte een opvallende voorgeschiedenis heeft, omdat een tweetal eerdere aangiften van aangeefster – tegen anderen dan [Kleysen] – wegens seksueel misbruik respectievelijk zijn ingetrokken en geseponeerd.

Voorts is de indiener van mening dat het onderzoek op punten onvolledig is geweest. Een aantal voor de hand liggende getuigen is niet gehoord, terwijl tevens is nagelaten om de gehoorde getuigen enkele essentiële vragen te stellen. De indiener veronderstelt dat enkele van deze getuigen (te weten: twee halfzusjes en een halfbroertje van de aangeefster) wel degelijk

36. Dat rapport publiceerde ik later in enigszins gewijzigde vorm: Van Koppen (2003).

37. Onder meer: op zondagochtend in de ouderlijke slaapkamer, terwijl de moeder van aangeefster in de tussentijd koffie aan het maken was; onderin het stapelbed, terwijl de zus van aangeefster bovenin sliep [voetnoot in origineel].

door de politie zijn gehoord, maar dat de verklaringen van deze getuigen buiten het dossier zijn gehouden.’

De CEAS heeft zich niet laten overtuigen, blijkt uit het vervolg:

‘Beoordeling

De Toegangscommissie heeft op basis van het aangedragen materiaal gezien of er aanleiding is aan te nemen dat de rechter op het verkeerde been is gezet doordat hem belangrijke informatie zou kunnen zijn onthouden. Met betrekking tot hetgeen de indiener aanvoert inzake de juistheid van de aangifte, is de Toegangscommissie van oordeel dat dit omstandigheden zijn die uit het dossier kunnen blijken en derhalve aan de rechter bekend waren, of konden zijn. Nader onderzoek naar deze omstandigheden valt derhalve buiten de taakstelling van de Commissie.

Daarnaast heeft de rechter kennis kunnen nemen van hetgeen door de getuigen is verklaard. Eventuele hiaten in deze verklaringen – al dan niet veroorzaakt door het door de recherche achterwege laten van essentiële vragen – hadden de rechter aanleiding kunnen geven om, ambtshalve of op verzoek van de verdediging, de desbetreffende getuige(n) op zitting op te roepen ter beantwoording van nadere vragen. Nader onderzoek naar deze hiaten valt derhalve buiten de taakstelling van de Commissie.

Dit zou pas anders zijn indien het hiaten betreft die door de rechter, ook na kennisneming van het dossier, redelijkerwijs niet als zodanig onderkend kunnen worden. Dergelijke hiaten zijn echter niet aan de Toegangscommissie voorgelegd.

Met betrekking tot de veronderstelling dat enkele getuigen wel degelijk door de politie zijn gehoord, maar dat deze getuigenverklaringen buiten het dossier zijn gehouden, merkt de Toegangscommissie het volgende op. Het buiten het dossier houden van afgelegde getuigenverklaringen kan een ernstig manco opleveren waardoor de rechter op het verkeerde been is gezet.

Gelet hierop heeft de Toegangscommissie uw College [van Procureurs-generaal] bij brief van 28 april 2008 verzocht te bevorderen dat het politiejournaal – en zonodig het rechtbankdossier – beschikbaar zou worden gesteld, teneinde de Toegangscommissie in staat te stellen een zorgvuldig advies uit te brengen. Na kennisname van

het politiejournaal, alsmede een uitdraai van de in deze zaak door de politie opgemaakte processen-verbaal, constateert de Toegangscommissie dat daarin geen aanknopingspunten te vinden zijn voor de veronderstelling dat er getuigenverklaringen buiten het dossier zijn gehouden.

Het enkele feit dat bepaalde getuigen, naar oordeel van de indiener, ten onrechte niet zijn gehoord, levert naar het oordeel van de Toegangscommissie geen manco op indien de rechter van het bestaan van deze getuigen op de hoogte kan zijn geweest. Zo wordt het bestaan van eerdergenoemde gezinsleden genoemd in de aangifte.'

De redenering van de commissie – laat ik ook eens een samenvatting geven – gaat als volgt. Ook al maakten de politie en het Openbaar Ministerie er een rommeltje van, een slimme rechter zou dat hebben kunnen zien en dus is er geen reden om de zaak te onderzoeken. Als er processen-verbaal zijn die niet in het dossier gestopt zijn en dat zou de rechter niet hebben kunnen opvallen, ja dan is er wel wat aan de hand. Maar we kunnen gerust zijn. Er zijn geen belangrijke processen-verbaal achterwege gelaten. De politie heeft slechts het verhoren van alle belangrijke getuigen achterwege gelaten.

En dus vindt de CEAS niet dat zaak opnieuw behandeling behoeft.

BIJLAGE 1: LIJST MET PERSONEN

<i>Naam anoniem</i>	<i>Rol</i>
Gezin	
Pieter Kleyssen	Verdachte (* 1946)
Truus Lekkerkerk	Moeder aangeefster
Alexandra Pijnacker	Aangeefster (* 1972)
Ariana Kleyssen	Halfzus aangeefster (* 1976)
Julia Kleyssen	Halfzus aangeefster (* 1977)
Ronald Kleyssen	Halfbroer aangeefster (* 1981)
Emma Kleyssen	Halfzus aangeefster (* 1982)
Familie	
Klaas Pijnacker	Vader aangeefster
Japke Pijnacker	Eerdere echtgenote van verdachte; tante aangeefster (vaders zus)
Stefan Kleyssen	Zowel neef aangeefster Alexandra (zoon van verdachte en Japke Pijnacker) als haar halfbroer
Hannie Janssen	Oma aangeefster Alexandra (moeders moeder)
K. Lekkerkerk	Opa aangeefster (moeders vader)
Paul Lekkerkerk	Oom aangeefster (moeders broer)
Grietje Lekkerkerk	Tante aangeefster (moeders zus)
Jan Lekkerkerk	Oom aangeefster (moeders broer)
Hans de Cheval	Echtgenoot aangeefster (gehuwd 2000)
Anderen	
Bob Wester	Zwemleraar en vriend moeder; Alexandra deed eerder aangifte tegen hem
Jaap Bosker	Vriend van Alexandra; Alexandra deed eerder aangifte tegen hem
Mark van Weel	Huisarts
Mary Onderdendam	Vriendin van moeder aangeefster

<i>Naam anoniem</i>	<i>Rol</i>
Marjan Vlaar	Dochter van nieuwe vriendin van Pieter en tevens zijn werkster
Mara Vlaar	Nieuwe vriendin van Pieter
Roos Landgraaf	Psychotherapeut BAVO
Kees ter Haar	Psychotherapeut Riagg
Beatrix Bakker	Psychotherapeut Ursula Kliniek
Mr. R. Baumgardt	Advocaat verdachte
Mevr. mr. M.J.C. Spoormaker	Officier van Justitie

DE ROZENBURGSE INCESTZAAK

Fokke Fernhout & Saskia van Bergen

Inleiding

Vader Theo, vrachtwagenchauffeur, en zoon Anton worden veroordeeld door de Rechtbank Rotterdam voor frequente en jarenlange seksuele contacten met hun dochter en zus Jennifer. Vader wordt bovendien verweten zich ook aan zijn zoon te hebben vergrepen, wat door de zoon wordt bevestigd. Vader krijgt 24 maanden en tbs en zoon 450 dagen jeugddetentie waarvan 148 dagen voorwaardelijk. Beiden zijn in de procedure bijgestaan door een andere advocaat en beiden hebben zowel bij de politie, bij de rechter-commissaris als op de zitting een bekennende verklaring afgelegd. Geen van beiden gaat tegen het vonnis in beroep.

De zaken worden op een afstand gevolgd door advocaat mr. H.W. van Zundert. Hij staat vader bij in de familierechtelijke complicaties parallel aan de strafzaak, maar heeft met zijn strafzaak zelf geen zichtbare bemoeienis. Van Zundert volgt de strafzaken echter wel; hij weet van het verloop ervan en houdt contact met vader, ook na diens veroordeling. Vader zegt hem dan ongeveer een half jaar na het vonnis dat hij ten onrechte is veroordeeld omdat hij onschuldig is. Van Zundert pakt dit op en gaat op onderzoek uit. Hij vraagt de stukken op, correspondeert met de politie, legt vragen voor aan vader en voert gesprekken met twee naaste familieleden, te weten opa en Corine, de zus van vader.

Van Zundert stuit al in het begin van zijn onderzoek op de brief van een politiearts, die een samenvatting geeft van de bevindingen van de arts-assistent gynaecologie die Jennifer heeft onderzocht. In die samenvatting staat dat er 'met name [...] geen aanwijzingen [zijn] voor seksueel

overdraagbare aandoeningen en [...] het maagdenvlies bij onderzoek intact [was]'. Geen seksueel overdraagbare aandoeningen, zo moet Van Zundert geredeneerd hebben, dat viel nog wel te rijmen met monogaam incestueus verkeer, maar een intact maagdenvlies toch zeker niet, zeker in aanmerking genomen de royale frequentie waarmee dochter door vader, zoon en (volgens latere verklaringen) ook opa zou zijn gepenetreerd.

Voor advocaat Van Zundert is het duidelijk dat vader en zoon ten onrechte zijn veroordeeld. Wie nog maagd is, kan geen gemeenschap hebben gehad. Zijn overtuiging heeft zich als een olievlek verspreid. Eerst raakt zoon Anton gegrepen door het virus, zelfs in die mate dat hij verklaart dankzij psychotherapie tot het inzicht te zijn gekomen dat hij ten onrechte heeft gelooft dat hij seksueel is misbruikt, het omgekeerde van de gebruikelijke hervonden herinneringen.³⁸ Hij laat een spoor van in spelfouten verpakte verontwaardiging achter op websites als Traumaversterking – een site die door therapie aangeprete of aangedikte incestherinneringen aan de kaak wil stellen – en Potdorie, waar je terecht kunt met alles waarover je verontwaardigd bent.

Maar het blijft niet bij Anton en Van Zundert. Tante Corine meende van het begin af aan al dat het niet waar kon zijn wat Jennifer vertelde, ook niet toen Jennifer al uit huis was en de gezinsvoogd kwam uitleggen wat er aan de hand was geweest. Tante Corine wil de pers inschakelen en Van Zundert vertelt haar hoe zij dat het beste kan doen. Uiteraard speelt het intacte maagdenvlies daarbij een centrale rol, zeker nadat in *De Telegraaf* over een andere zaak is geschreven onder de kop '600 keer verkracht... en nog steeds maagd'. Een journalist bij *De Telegraaf* krijgt van tante Corine een brief en gaat over de zaak publiceren met in zijn kielzog een journalist van *De Volkskrant*. Bij Peter R. de Vries wordt minder succes geboekt en ook de politiek laat weten niets te kunnen doen.

Van deskundige zijde wordt wel bijval verkregen. Specialist in de psychologische functieer prof. dr. W.A. Wagenaar schrijft een brief en een half jaar daarna nog een rapport. Hij vindt in het dossier een aantal 'vreemde

38. Met hervonden herinneringen worden in de regel herinneringen, meestal aan seksueel misbruik, aangeduid waarvan de persoon zich lange tijd niet bewust is geweest. De herinneringen komen vaak op in therapie en in veel gevallen is er goede reden om aan te nemen dat in die therapie de herinneringen zijn aangeprept en dus dat zij niet teruggaan op werkelijke gebeurtenissen. Zie Crombag & Merckelbach (1996) en Merckelbach et al. (2002).

aspecten', dat overigens losstaat van de maagdenvlieskwestie, en concludeert dat er nogal wat vragen zijn ten aanzien van de betrouwbaarheid van de aangiften van Jennifer (tegen vader en broer) en Anton (tegen vader). Opmerking verdient dat Wagenaar meent dat opa is vrijgesproken en vader op de zittingen het tenlastegelegde heeft ontkend, terwijl noch het één noch het ander het geval is, zoals hieronder nog zal blijken.

Op hetzelfde spoor zit criminoloog H. Timmerman. Door een artikel in *De Volkskrant* dat begin 2006 verscheen, raakt hij op de hoogte van Jennifers maagdenvlies. Hij doet zelfstandig onderzoek door het dossier te analyseren en beide verdachten te interviewen. Timmermans conclusie is dat de politie had moeten twijfelen aan de geloofwaardigheid van Jennifer, dat voor de hand liggend onderzoek achterwege is gelaten, dat de verhoren van de verdachten niet volgens de regelen der kunst hebben plaatsgevonden en dat Jennifers maagdelijkheid aanleiding had moeten zijn voor nader wetenschappelijk advies.

Uiteindelijk krijgt de zaak landelijke bekendheid door een uitzending van Netwerk. De toon van de uitzending is duidelijk: Theo Tamboer is veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf en tbs met dwangverpleging voor iets wat hij niet heeft gedaan. In zijn strijd tegen Justitie wordt Tamboer gesteund door een zedenexpert en een criminoloog. Zij zetten grote vraagtekens bij het politieonderzoek, de bewijsvoering, de aanklacht van het Openbaar Ministerie en het vonnis van de rechtbank.³⁹

De advocaten van vader en zoon bestoken de Hoge Raad met herzieningsverzoeken. Voor vader zijn er drie ingediend, voor zoon tot nog toe één. De Hoge Raad wil tot nu toe van geen herziening weten.

Het huwelijk van Liane en Theo en wat daaruit voortkwam

Liane en Theo trouwen in 1979. Kort daarvoor was Liane bevallen van dochter Els, die was verwekt door een andere man. Met Els gaat alles voorspoedig en na een jaar wordt Liane voor de tweede keer zwanger. Treurig genoeg overlijdt Els tijdens Lianes zwangerschap, drie maanden voordat Anton het levenslicht ziet.

Het huwelijk van Liane en Theo houdt geen stand. Liane verlaat hem en nog voordat de echtscheiding kon worden uitgesproken, krijgt ze, weer van een ander, nog een dochter, Tessa. Tijdens de echtscheidingsprocedure

39. De criminoloog is de hiervoor genoemde Timmerman. Mr. C. Veraart is de zedenexpert. Van huis uit is hij strafrechtadvocaat.

verblijven Anton en Jennifer eerst bij de grootouders, maar zij worden uiteindelijk samen met Tessa toegewezen aan Liane, die op dat moment alweer zwanger is van een kind van weer een andere man (zoon Pieter, die in januari 1987 wordt geboren). Het leven van Liane lijkt niet erg stabiel te zijn en het wekt dan ook geen verbazing dat ze al na korte tijd de kinderen Anton en Jennifer weer aflevert bij Theo, omdat zij het niet meer aankan. Na een onderzoek van de Raad voor de Kinderbescherming worden deze kinderen aan Theo toegewezen.

Theo woont inmiddels – we spreken nu over 1987 – samen met zijn tweede vrouw, Denise, die zelf ook kinderen had. Door zijn werk als internationaal vrachtwagenchauffeur is Theo alleen de weekenden thuis, maar Denise kan de zorg voor de kinderen op zich nemen. Helaas houden Theo en Denise het niet lang vol, want in 1988 of 1989 gaan zij alweer uit elkaar, zodat Theo gedwongen wordt iets te bedenken voor de opvang van de kinderen.

Dat Anton en Jennifer weer worden ondergebracht bij Theo's ouders (opa en oma) had vermoedelijk niet alleen te maken met het vertrek van Denise. In januari 1988 wordt Pieter met ernstige verwondingen in het ziekenhuis opgenomen. De door Liane gegeven verklaring wordt niet door de artsen geloofd, waarna onderzoek aan het licht brengt dat zij de verwondingen zelf had toegebracht. Tijdens het onderzoek verklaart Liane dat Els door haar toedoen, inmiddels bijna 10 jaar daarvoor, om het leven was gekomen. Liane wordt daarvoor alsnog veroordeeld tot een gevangenisstraf en tbs. Tevens wordt zij uit het ouderlijk gezag ontheven.

Vanaf deze gebeurtenissen sluit de familie zich als een oester rond Anton en Jennifer. Zij worden door opa en oma opgevoed en zien vader alleen in het weekend. Opa en oma zijn uitermate beschermend en willen alle verkeerde contacten van de kinderen met de buitenwereld voorkomen. In een rapport uit 1999 wordt dit door het Bureau Jeugdzorg nog als liefdevolle bezorgdheid gezien. Jennifer zegt daarover later dat zij nooit naar buiten mocht, behalve om boodschappen te doen. Spelen bij vriendinnetjes was er niet bij en thuis moest zij veel huishoudelijk werk verrichten. Volgens een buurvrouw, die tot Pinksteren 1996 naast de familie woonde, werden de kinderen verwaarloosd, kregen zij soms niet te eten, zagen zij er onverzorgd uit, werd er tegen hen geschreeuwd, moesten zij soms buiten in de regen blijven staan en mochten zij niet buiten het tuinhekje komen.

Op school gaat het met de kinderen niet geweldig. Vader heeft volgens de latere rapportages intellectueel niet veel mogelijkheden en zijn twee kin-

deren zijn ook geen hoogvliegers. Bij Anton komt daar nog bij dat hij geen zin heeft om te leren. Hij krijgt moeilijkheden op de lagere school als hij een jongen slaat nadat die ander 'kankerjongen' tegen hem heeft gezegd. Kennelijk moest hij een tijdje van school, wat door Anton later wordt opgeblazen tot 'zes weken voorwaardelijk'. Het maatschappelijk werk lukte het toen al niet om de oester open te breken. Veel zal Anton daarna niet meer op school zijn geweest, want volgens eigen zeggen was hij verslaafd aan het meerijden met vader op de vrachtwagen. Kort na de LOM-school voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden is hij gaan werken.

Jennifer doet aangifte

Volgens haar basisschoolonderwijzeres was Jennifer een probleemkind. Ze moest naar het speciaal onderwijs, maar van thuis uit kwam er van oma geen medewerking. Jennifer was onverzorgd en stonk volgens de andere kinderen zelfs. Op werkweek had ze maar één stel kleren, waarin ze ook nog sliep. Ze was verwaarloosd, zowel geestelijk als lichamelijk, maar er was niets wat duidde op geweld in het gezin. Aan ongelukjes tijdens de gymles heeft de onderwijzeres ook geen herinnering. De huisarts noteert evenwel dat Jennifer in de laatste maanden van groep 8 eerst kneuzingen heeft opgelopen door een klap met een badmintonracket en daarna tijdens de gymnastiekles door een ongelukje een blauw oog heeft gekregen. Jennifer geeft daar naderhand een andere verklaring voor. De huisarts vermeldt eveneens dat er geen directe aanleiding is om aan seksueel misbruik te denken. Hij is wel op de hoogte van het intakeverslag van de Raad voor de Kinderbescherming waarin Jennifer melding doet van handtastelijkheden van Anton.

Na de basisschool gaat Jennifer in 1996 naar het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs. Al snel blijkt dat Jennifer een meisje met problemen is. Zij huilt veel en er zijn aanwijzingen dat er van alles aan de hand is, maar het lukt haar docenten niet tot haar door te dringen. De schoolleiding ziet bij het zwemmen blauwe plekken (wat later wordt bevestigd door een klasgenote), maar doet uit onmacht niets anders dan dit signaleren en doorgeven aan de schoolarts.

In de tweede helft van het eerste schooljaar worden de signalen dat er meer met Jennifer aan de hand is steeds indringender. Jennifer huilt veel in de klas en op verzoek van de school gaat de schoolarts met haar praten. Volgens Jennifer was de aanleiding zelfs dat zij een vriendin in vertrouwen had genomen, die weer de directeur van de school op de hoogte had

gebracht. Jennifer vertelt dat zij door haar broer wordt betast en ook dat zij het daarnaast thuis niet goed heeft. Ze krijgt overal de schuld van en mag nooit naar een vriendinnetje.

Op woensdag 28 mei 1997 neemt Jennifer hartpillen van haar oma in. Rond die tijd bekrast ze zich ook. Aan vriendinnen zegt ze dat ze een eind aan haar leven wil maken omdat er dat weekend thuis iets ergs is gebeurd. De schoolarts praat weer met haar en meldt haar geval op 30 mei 1997 aan de Raad voor de Kinderbescherming.

In de weken daarna schrijft Jennifer briefjes aan haar klasgenoten naar aanleiding van het voorval. De schoolarts heeft deze briefjes ingezameld en later aan de politie gegeven. Jennifer heeft het in de briefjes over zichzelf en over de hulpverlening:

'hoi patricia

als de schoolarts naar mijn oma gaat dan ben ik er niet meer want dan doe ik het wel. En ik meen het dan ook echt. Het is gewoon een kankerwif. In mijn agenda staat het ook nog. Mijn tante weet ook dat ik zelfmoord wou plegen. En ik wil het nog steeds. Maar het mag niet van jullie. Waarom niet?'⁴⁰

'hoi patricia ik ga mijn eigen ophangen ik ken er niet meer tegen iedereen negeert me doe'

'Hoi Liesbeth Ik wist niet dat de schoolartsen kwamen. Daar kon ik niets aan doen. Dus dan moeten ze niet boos op mij zijn. Ik moet volgende week ook met de kinderbescherming praten. Waarom negeer jij mij ook. Ik heb wat gedaan. Als ik het zeg dan ga je naar mevr van koren. En dat wil ik niet. Ik moet vandaag ook naar de dokter maar ik heb geen afspraak gemaakt dus dan ga ik niet. De schoolartsen zijn twee trutten weet je dat. Schrijf je terug.'

Jennifer is op de hoogte van haar eigen situatie, kan die goed beoordelen en is daarom woedend op de hulpverlening, te beginnen bij de schoolarts, die haar grootouders op de hoogte heeft gesteld van wat zij in vertrouwen had verteld, wellicht zelfs vóórdat Jennifer de pillen had geslikt. Ze

40. In citaten zijn in de meeste gevallen storende taalfouten verbeterd als dit mogelijk was zonder afbreuk te doen aan de authenticiteit van de tekst.

verklaart immers later bij de rechter-commissaris dat de schoolarts ook zelfstandig al een brief naar huis had gestuurd. Of het nu via de schoolarts, de Raad voor de Kinderbescherming of beide is gegaan, er werd door haar familie aan de melding geen enkel geloof gehecht. In de optiek van Jennifer had dit alles te maken met de situatie thuis. De Raad voor de Kinderbescherming legde echter een verband met een aversie van vader Theo jegens die instantie door de gebeurtenissen rond de echtscheiding tussen Liane en Theo. Resultaat was in ieder geval volgens Jennifer dat haar broer haar zou hebben mishandeld en haar vader haar zou hebben bedreigd voor het geval ze de woning zou verlaten.

Pogingen van de Raad voor de Kinderbescherming om snel hulpverlening op gang te brengen, worden door vader gefrustreerd door niet op brieven te reageren en verzanden later. Uiteindelijk wordt er pas in september 1998 een ondertoezichtstelling (ots) uitgesproken met benoeming van E. Rissen tot gezinsvoogd. Zij legt in december 1998 het eerste contact met Jennifer, waarna in januari 1999 de hulpverlening van start gaat. Dat lijkt niet bijzonder slagvaardig, zeker in aanmerking genomen dat de Raad werd ingeschakeld in verband met signalen van seksueel misbruik binnen het gezin.

Laksheid van de Raad, maar ook tegenwerking vanuit de familie zal hieraan in eerste instantie debet zijn geweest. Ook Jennifer werkte niet echt mee. Zij bevond zich – als we aannemen dat de latere veroordelingen terecht zijn geweest – tussen drie vuren. Aan de ene kant was er de situatie thuis, die voor haar nagenoeg ondraaglijk was. Zij werd gedwongen tot seksuele contacten die zij niet wilde en ze was tegelijkertijd ook de sloof van de hele familie, die veel huishoudelijke karweitjes moest opknappen en slaag kreeg als het resultaat niet beviel. Aan de andere kant was er de zorg voor haar grootouders, die inmiddels in de zeventig waren en die zij toch, ondanks alles, niet in de steek wilde laten. En in de derde plaats was er voor haar geen leven buiten de oester van de familie denkbaar. Zelfs een hel kan nog voldoende vastigheid en geborgenheid geven om die niet te verlaten als er buiten de poorten het Grote Niets wacht.

De hulpvraag van Jennifer was dan ook een onmogelijke. Er moest wat aan haar situatie worden gedaan, maar dan moest de situatie thuis intact blijven, echter natuurlijk zonder de onaangename kanten ervan. Dit vertaalde zich in een apathische en ontkenkende houding zodra de hulpverleners in haar buurt kwamen. In het eerste gesprek met de gezinsvoogd Rissen laat Jennifer haar maar praten, zonder iets te ontkennen of te bevestigen.

Kennelijk in de hoop dat er toch nog een *deus ex machina* uit de hemel komt dalen om een eind te maken aan haar problemen blijft Jennifer briefjes versturen, een soort flessenpost die net bij de goede persoon terecht moet komen. Een van de geadresseerden is Renee Dekkers, een meisje dat bij haar in de eerste en tweede klas zat van het VMBO, maar daarna van school is gegaan om te gaan werken. Jennifer schrijft haar:

‘Hoi Renee hoe gaat het met mij slecht. Je moet niet schrikken maar ik word door mijn broer misbruikt en mijn vader is precies hetzelfde ik weet dat ik mijn vader ook moet aangeven maar ze doen toch niks. Dat doen ze nou ook niet. En dan mijn opa en oma nog ik hoop dat ik dit volhoud maar dat denk ik niet iedere dag is het hetzelfde mijn broer mijn opa en mijn vader in het weekend als mijn vader te weten komt dat het vertelt heb dan doet hij wat en ik weet wat dat is het heeft gewoon geen zin meer te blijven doorgaan en van mijn vader en mijn broer is het ergste en ik kan ze niet tegenhouden mijn vader is sterker dan mij en mijn broer ook. Je moet mijn broer niet in elkaar slaan anders wordt het alleen maar erger. Ik moet stoppen.’

Renee leeft niet met de dilemma's van Jennifer en vindt dat er iets moet gebeuren. Ze spreekt Anton op straat aan, maar die fietst gewoon weg. Als Jennifer verder niets doet, besluit ze zelf naar wijkagent Roos te stappen. Dit moet op 24 maart 1999 zijn geweest. Later geeft zij bij de politie alle briefjes af die Jennifer haar heeft geschreven. Kennelijk komt er snel contact tussen Jennifer en de politie tot stand, want het eerste briefje van Jennifer aan de wijkagent en zijn collega Kriek volgt kort daarna. Jennifer legt meteen haar duivelse dilemma bij de agenten neer:

‘Beste meneer Roos en meneer Kriek, Mijn broer mag er niet achter komen dat ik het vertelt hebt en mijn oma en opa ook niet ik ben bang dat dat wel gebeurt. Ik kan het uitleggen want dat is anderhalf jaar geleden ook gebeurt. Ik weet niet wat het beste is. Misschien kan ik 29 of 31 maart langskomen. Ik denk 31 maart want dan kan ik wel. Met vriendelijke groeten, Jennifer Tamboer. PS: ik kan het niet tegen Ellen Rissen zeggen.’

Er volgen nog zes brieven, waarin Jennifer wel vertelt wat er aan de hand is, maar alleen maar oplossingen wil accepteren die verbetering in haar situ-

atie brengen zonder dat het thuisfront daar iets van merkt. Het water staat haar inmiddels aan de lippen, want op 12 april 1999 laat zij bij de huisarts een (negatief uitpakkende) zwangerschapstest uitvoeren.⁴¹ In haar laatste brief aan Roos en Kriek geeft zij er blijk van in te zien dat wat zij wil een doodlopend spoor is:

‘Beste mnr Roos en mnr Kriek, ik heb bijna alles vertelt maar wat heeft u eraan als ik alles vertelt. Geloof u me eigenlijk wel. Wie zegt dat ze het gelooft ze wil dat ik een goed leven krijg maar dat lukt niet als ik het niet vertelt. Maar ik kan het gewoon niet. Eigenlijk heb ik 2 oplossingen. De eerste oplossing is weglopen maar dan vinden ze me toch weer. ze oplossing is zelfmoord en dat helpt wel dan hoeft ik niks meer te vertellen en hun kunnen niks meer doen. Niemand weet hoe erg het is als je dit moet meemaken. En dat de mensen die je willen helpen iedere keer hetzelfde zeggen. Ik wou wat komen zeggen vanmiddag maar dat heeft nou geen zin meer. Niemand zal meer last van mij hebben, dan zullen ze blij zijn dan zeggen ze die is opgeruimd. Met vriendelijke groeten, Jennifer.’

Tijdens de Avondvierdaagse verandert de situatie drastisch. Het is 10 juni 1999. De familie staat voor de woning van opa en oma naar de voorbijtrekkende wandelaars te kijken. Op een gegeven moment grijpt oma opa vast, waarna ze als gevolg van een hersenbloeding dood op de grond valt. De persoon uit de familie over wie Jennifer het positiefst oordeelde, maakte geen deel meer uit van de verbanden waarbinnen Jennifer gevangen was gebleven. Was er een verband met de latere gebeurtenissen? Voor Jennifer in ieder geval wel, want toen zij later nog eens als getuige werd gehoord, verklaarde zij dat zij de dag van het overlijden van oma nog naar de politie is gegaan. Ook al lijkt de herinnering van Jennifer niet adequaat te zijn, het laat wel zien hoe zijzelf de gewijzigde situatie ervoer.

Een paar dagen later, op 23 juni 1999, is zij weer bij de politie. Om thuis geen argwaan te wekken, zou zij zijn uitgenodigd om op het politiebureau te komen in verband met een gestolen fiets. Het gesprek duurt vier uur, zo lang dat vader tijdens het gesprek nog belt om te vragen waar Jennifer blijft. Jennifer verklaart over Anton dat hij haar frequent benadert, maar

41. Dit is de tweede zwangerschapstest die ze bij de dokter doet. Op 22 juni 1998 doet zij er ook al een, ook deze is negatief.

het wel altijd veilig doet. Later die dag probeert de politie in de afvalcontainers van de familie condooms te vinden, maar die afvalcontainers bleken leeg te zijn. Het lukte niet om Jennifer te overtuigen het huis te verlaten en naar de crisisopvang te gaan. Er wordt een vervolgspraak gemaakt op een tijdstip tijdens de schoolspordag.

Het vervolgsprek vindt plaats op maandag 28 juni 1999. Jennifer vertelt volgens het politiejournaal dat er tussen beide gesprekken weer ongewenste seksuele gemeenschap heeft plaatsgevonden. In het procesverbaal wordt hiervan geen melding gemaakt, maar dit wordt weer wel door Jennifer bevestigd in een latere aanvullende getuigenverklaring. Het zou vader zijn geweest. Misschien lukt het daardoor dit keer wel om Jennifer over te halen naar een pleeggezin te gaan. Er volgt een uithuisplaatsing en Jennifer wordt tijdelijk ondergebracht bij een oudere dame. Het thuisfront wordt niet geïnformeerd en krijgt pas later te horen dat Jennifer niet meer naar huis komt.

Na de Raad voor de Kinderbescherming laat nu Justitie zich van haar traagste, overdreven bedachtzame kant zien. Hoewel de ernst van de feiten er niet om liegt, weet de politie de officier van Justitie af te houden van een bevel tot aanhouding van de verdachten. Er zou eerst aanvullend bewijs moeten worden gezocht. Op een vraag van de met de zaak belaste politie-agente M. van Poppel heeft Jennifer verklaard te willen meewerken aan een medisch onderzoek, zodat zij op woensdag 30 juni 1999 onder begeleiding van Van Poppel wordt onderzocht door een gynaecologe in opleiding. Een forensisch onderzoek kon volgens Van Poppel, zoals zij noteerde in het politiejournaal, niet plaatsvinden omdat de toestand van Jennifer dat niet toeliet. De gynaecologe dicteert een rapport van haar bevindingen, waarin komt te staan: 'Timide niet ziek uitziend meisje. Uitwendige genitalia: geen afwijkingen. In speculo: onderzoek niet verricht; intact hymen.' Na het onderzoek wil Jennifer terug naar opa, maar Van Poppel houdt haar daarvan af.

De uitkomst van het onderzoek zou pas twee maanden later door een politiearts worden doorgegeven, maar Van Poppel zal er toch wel van op de hoogte zijn geweest dat er geen uitkomsten waren die de verdenking bevestigden. Zij neemt dan ook contact op met de schoolarts en de vertrouwenspersoon van de school voor nadere informatie. Verder onderzoekt de huisarts de blauwe plekken op de rug van Jennifer, die – volgens de politiearts – door de huisarts aan mishandeling worden toegeschreven. De aanleiding voor dit onderzoek is niet helemaal duidelijk, nu wel sprake is van door

Jennifer opgelopen klappen, maar door haar toen nog geen verklaring was afgelegd waaruit bleek dat er een mishandeling zou hebben plaatsgevonden die met die blauwe plekken en kneuzingen in verband kon worden gebracht. Jennifer heeft dan ook steeds geweigerd zich door een politiearts te laten onderzoeken. Bij verschillende artsen worden gegevens opgevraagd, die overigens niet leiden tot een bevestiging van de verdenking.

Op 22 juli 1999 wordt op initiatief van Jennifer voor het eerst een gesprek gevoerd over een aangifte. Hiervan is een proces-verbaal van aangifte van die datum opgemaakt. Die datum klopt niet, want uit de politiejournals blijkt dat die aangifte pas op 4 augustus 1999 is ondertekend. Over de aangifte schrijft Van Poppel in haar journaal verder: 'Gesprek met Jennifer. Op haar initiatief wilde zij een afspraak om aangifte te doen. Wat houdt het precies in en wat zijn de gevolgen. Globaal een aangifte opgenomen. Details kan ze niet vertellen.' Een vreemde notitie, want de aangifte luidt als volgt:

'U vraagt aan mij of er nog meer gebeurde met mijn vader. U leest een stukje voor uit mijn brief die ik u heb geschreven. Hierin vertel ik dat mijn vader mij slaat en ook andere dingen doet die ik niet leuk vind. U vraagt wat ik daar mee bedoel. Ik durf het niet te vertellen. Ik wil wel maar ik kan het niet. U vraagt aan mij of het te maken heeft met het zoals ik zelf heb geschreven: het veilig doen. Ik kan u zeggen dat dit inderdaad zo is. Het is op seksueel gebied. Mijn vader viel mij seksueel lastig vanaf dat ik ongeveer 6 à 7 jaar was. Dit gebeurde in de Rozenburgseweg en later ook bij mijn vader aan de Lionetlaan. Dit is het huis van mijn vader waar ik de weekenden naartoe ging als hij thuis kwam. Mijn vader kreeg later een eigen woning.

Ik weet niet meer hoe oud ik toen was maar ik was nog geen 10 jaar. Het begon met betasten door mijn vader. Later had hij ook gemeenschap met mij. Het betasten door mijn vader gebeurde in mijn slaapkamer. Ik was dan vaak bloot maar ook betastte hij mij wel eens onder mijn kleding. Mijn vader was ook meestal bloot. Mijn vader voelde aan mijn borsten, benen, buik en ook aan mijn vagina. Ik vond dit niet leuk en wilde het niet. Mijn vader sloeg mij dan ook wel eens en ik was bang. U vraagt mij of mijn vader verder nog iets heeft gedaan. Hij heeft mij ook over mijn hele lijf kusjes gegeven. Ik kreeg nooit een gewone nachtkus op mijn wang maar altijd op rare plekken. U vraagt mij of ik aan kan wijzen waar mijn vader de kusjes

heeft gegeven. Dit wil ik niet. U vraagt mij of mijn vader mij op mijn handen heeft gekust: nee. Op mijn hoofd: nee. Op mijn gezicht: ja. Op mijn rug: nee. Op mijn bovenlijf: ja. Op mijn buik: ja. Op mijn voeten: nee. Op mijn borsten: ja. Op mijn armen: ja. Nog ergens anders: ja. Mijn vader heeft mij ook gekust op mijn vagina. Mijn broer noemt dit beffen. Ik moest vaak overgeven als er iets was gebeurd. U vraagt of ik ook iets bij mijn vader heb gedaan.

Ik heb de blote penis van mijn vader vaak vast moeten pakken en heen en weer moeten bewegen. U vraagt of ik wel eens met iets anders mijn vader zijn penis heb aangeraakt. Zijn penis heeft ook in mijn mond gezeten. Ik werd dan misselijk en ik moest dan overgeven. Ik was altijd bang omdat mijn vader mij sloeg en ook gemene dingen tegen mij zei.

U leest een stukje voor uit een brief die ik heb geschreven. Hierin schrijf ik dat mijn broer Anton het altijd veilig doet en mijn vader soms niet. Dit klopt, dat is zo. Verder wil ik even niet meer praten over mijn vader.

U vraagt mij naar mijn broer. Hij is het ergste. Vanaf mijn 5^e jaar is hij al bezig. Anton is ook de eerste die mij seksueel betastte. Iedere dag deed Anton mij pijn en dit was meestal voorafgaand aan het betasten en zo. Van Anton heb ik ook nog zichtbaar letsel. Ik heb een litteken op mijn rechterdijbeen van Anton. Ik had ook regelmatig blauwe plekken. Anton schopte mij ook regelmatig. Ook in mijn buik als ik op de grond lag. Voor het litteken op mijn dijbeen ben ik wel naar de dokter geweest. Ik heb toen gezegd dat ik was gevallen of zoiets. Mijn broer was iedere dag natuurlijk thuis dus hij heeft ook het meeste gedaan.

Hij heeft mij betast net zoals mijn vader bij mij heeft gedaan. Vanaf ongeveer mijn 10^e jaar deed mijn broer het ook met mij. Hij deed het altijd veilig.

Ik heb ook dingen bij mijn broer moeten doen die ik ook bij mijn vader heb gedaan. Mijn broer deed het altijd met een condoom en deed mij veel meer pijn dan mijn vader.

Ik wil er nu verder niet meer over praten. Ik vind het te moeilijk.'

Kort daarop vindt er overleg plaats tussen de politie en de officier van Justitie. Besloten wordt om pedagoog prof. dr. R.A.R. Bullens een psychologisch/pedagogisch onderzoek te laten uitvoeren. Het wordt niet met zoveel

woorden gezegd, maar kennelijk is het de bedoeling om uit te zoeken wat er met Jennifer aan de hand is. Bullens constateert dat Jennifer een 'Assepoester-complex' heeft. Zij is instrumenteel/functioneel als persoon gebruikt en heeft daarbij gekozen voor een strategie van overaanpassing, zichzelf in hoge mate verantwoordelijk voelend voor de ontstane situatie. Zij heeft zichzelf dus niet als een 'eigenstandig' persoon leren zien. Omdat Jennifer inmiddels blijkt te fantaseren over wonen bij haar moeder en haar oma idealiseert, is volgens Bullens haar wensdenken gericht op een krachtige vrouwfiguur. Hij geeft als diagnose dat Jennifer lijdt aan een posttraumatische stressstoornis (DSM IV 309.81) en adviseert de hulpverlening een stuttende/steunende benadering te kiezen in het tempo van Jennifer.

De officier van Justitie is niet tevreden en verlangt aanvullende verklaringen van Jennifer. Een eerste afspraak voor 30 november 1999 zegt Jennifer af (ze is er nog niet aan toe), waarna een tweede afspraak wordt gemaakt voor 21 december 1999. In de tussentijd wordt vader aangereden op een vluchtstrook op het moment dat hij een slachtoffer van een auto-ongeluk wilde helpen. Zijn beide benen worden daarbij, in de woorden van zijn huisarts, verbrijzeld.

De aanvullende aangifte van 21 december 1999 is een verklaring met opmerkelijke passages. Jennifer doet verslag van wat, als haar verklaringen bij elkaar worden genomen, minstens de 600^e keer moet zijn geweest dat zij gemeenschap had met haar vader, haar broer of haar opa. Dat was niet lang voor het overlijden van oma. Jennifer beschrijft deze gebeurtenis als volgt:

'Toen ik naar de slaapkamer was gegaan, kwam mijn vader mij achterna. Ik had toen mijn kleding nog aan. Mijn vader had ook zijn kleding nog aan. Ik moest van mijn vader mijn kleren uitdoen. Ik heb zelf mijn kleding uitgetrokken. Dat moest van mijn vader. Ik deed dat omdat ik bang was. Als ik namelijk iets niet doe wat mijn vader wil, dan slaat hij mij.

Ik heb mijn kleren uitgetrokken terwijl ik op bed zat, onder het dekbed. Mijn vader zat ook onder het dekbed en had ook zijn kleren uitgetrokken. Ik lag dus bloot op bed. Ik lag op mijn rug. Mijn benen lagen recht en mijn armen hield ik langs mijn zij. Mijn vader lag ook op bed. Hij lag naast mij. Mijn vader raakte mij aan. Dat deed hij heel even. Mijn vader raakte mij met zijn handen aan op een bepaalde plek. Dat was mijn blote lichaam. Het was op seksueel gebied dat hij mij aanraakte. Ik vind het heel moeilijk om het precies te vertellen;

ik schaam mij daarvoor. Het aanraken deed hij hard. Dat was geen slaan, maar hij kneep mij op bepaalde plaatsen. U vraagt mij of hij mij aan mijn borsten aanraakte. Dat klopt. Hij raakte allebei mijn borsten aan. Hij kneep daar heel hard in. Dat deed pijn. Ook raakte hij mijn vagina aan. Dat deed hij met zijn handen, terwijl hij naast mij lag. U vraagt mij of hij mijn vagina ook aanraakte. Dat deed hij. U vraagt ook of hij mijn vagina bij mijn schaamhaar aanraakte. Hij deed dat verder naar achteren. U vraagt mij op welke manier hij mijn vagina aanraakte. Mijn vader deed dat zo ongeveer als de gynaecoloog dat bij mij heeft gedaan toen ik onderzocht werd. Mijn vader ging met een of meerdere vingers tussen mijn schaamlippen. Ik voelde dat hij een klein stukje in mijn vagina ging. Dat deed namelijk veel pijn. Mijn vader deed dat toen hij naast mij lag.

Toen hij stopte ging hij op mij liggen. U vraagt mij of ik de penis van mijn vader toen heb gezien en of hij stijf was. Ik weet niet wat met een stijve penis bedoeld wordt. Wel heb ik gevoeld dat zijn penis tegen mijn vagina kwam. Ik weet dat mijn vader een condoom om zijn penis had gedaan. Ik zag dat hij voordat hij op mij kwam liggen een condoom pakte uit een la en die om zijn penis deed.

Nadat hij dat condoom had omgedaan, kwam hij op mij liggen en kwam zijn penis tegen mijn vagina. Dat voelde ik. Zijn penis ging tussen mijn schaamlippen in mijn vagina. Dat was verder dan dat hij met zijn handen heeft gedaan. Ik weet niet precies hoever hij in mijn vagina is geweest. Ik weet wel dat dat veel pijn deed. Terwijl hij op mij lag bewoog hij. Wanneer hij dat deed ging zijn penis steeds uit mijn vagina en er weer een stukje in.

Ik lag met mijn benen opgetrokken uit elkaar. Dat moest van mijn vader. Hij deed dat zelf. Mijn voeten bleven op het bed. Terwijl mijn vader bewoog hield hij met zijn handen mijn handen, die ik nog langs mijn lichaam had, tegen. Hij hield ze vast. Op een gegeven moment stopte hij gewoon en ging hij van mij af. Hij kleedde zich aan en ging weer de woonkamer in en tv kijken. Ik stond ook op kleedde mij aan en moest nog de keuken dweilen en ging ik koffie zetten.

U vraagt mij of ik weet of mijn vader klaar was gekomen. Ik weet niet wat klaarkomen is. Wel heb ik gezien dat er toen wit spul uit zijn penis was gekomen. Dat was terwijl hij een condoom om had. Terwijl mijn vader zich aankleedde, nadat hij gestopt was, zei hij nog tegen mij, dat ik het tegen niemand mocht zeggen.'

De gegeven beschrijving hoort bij een meisje van twaalf dat voor het eerst wordt belaagd door een familielid en alles verstijfd van angst over zich heen laat komen. Wie al minstens zes jaar week in week uit wordt gedwongen seksuele handelingen te ondergaan met broer en vader zal daar toch een zekere routine in hebben ontwikkeld. De termen waar ze moeite mee heeft, gebruikte ze deels in haar eerdere verklaring (penis) en kunnen overigens iemand van zestien in deze situatie toch niet zijn ontgaan. Dat na de zoveel-honderdste keer nog wordt gezegd dat Jennifer het tegen niemand mag zeggen, is krankzinnig. Niettemin is de politie tevreden, want vanaf dit moment wordt geprobeerd 'steunverklaringen te bemachtigen'.

Die worden niet echt gevonden. Er wordt gesproken met een onderwijzeres van de basisschool en een docente van haar middelbare school, die beiden vertellen dat Jennifer een probleemkind was, maar niet dat zij destijds al onmiskenbare signalen hadden opgevangen van ongewenste seksuele handelingen in de gezinssituatie – anders dan later van Jennifer zelf. Een buurvrouw die duidelijk in onmin had geleefd met de familie spuwt haar gal, maar daaraan kan geen bewijs worden ontleend. Ten slotte vertelt Renee Dekkers hoe het is gegaan, maar haar informatie komt uiteindelijk rechtstreeks van Jennifer, zodat ook haar verklaring niet als steunbewijs kan fungeren.

De povere resultaten van het onderzoek brengen de officier van Justitie ertoe dan maar naar het beproefde middel van het opnieuw horen van Jennifer te grijpen. Jennifer legt daarom op 15 april 2000 (het onderzoek kruipt als een slak door Rozenburg) haar derde verklaring af. De verklaring spitst zich toe op de mishandelingen. Kennelijk wil men daar een zaak van maken voor het geval het bewijs van de incest niet kan worden geleverd. Over die mishandelingen verklaart Jennifer in geuren en kleuren, zelfs iets te gretig. Want als verbalisante Van Poppel haar in strijd met de waarheid voorhoudt dat een onderwijzeres van de basisschool heeft verklaard dat zij haar had aangesproken op blauwe plekken, weet Jennifer zich dat gesprek dat niet heeft plaatsgevonden feilloos te herinneren en weet ze zelfs nog hoe zij aan die blauwe plekken was gekomen.

Over de seksuele contacten met haar vader verklaart zij dat de laatste keer is geweest op zondag 27 juni 1999, de dag voordat zij uit de woning van opa vertrok. De politie wist dit al, maar had verzuimd dit op te schrijven. Hiervoor is dit al even genoemd. Op 23 juni verklaart Jennifer dat Anton haar nagenoeg elke avond lastigvalt. Hij gebruikt wel condoms, maar gooit die daarna weg. De politie is naar aanleiding van haar verklaring van

die dag in de afvalcontainer van de familie gaan snuffelen op zoek naar de gebruikte condooms van Anton. Deze zijn echter niet gevonden omdat het huisvuil al was opgehaald.

Anton wordt aangehouden

Justitie moet tijdens de zomer van 2000 weer enige maanden op de zaak broeden zonder dat er iets gebeurt. Jennifer wordt ongeduldig en begint in juni geregeld te bellen om te vragen of er nog iets van komt. Haar wordt gezegd dat ze nog even geduld moet hebben. Dat geduld wordt in de maand augustus beloond. Op 29 augustus 2000 wordt Anton aangehouden nadat hem was verzocht zich te melden op bureau Zuidplein. Anton was dus voorbereid op wat er zou gaan gebeuren. Hij wist dat de politie hem moest hebben en hij kan moeilijk hebben gedacht dat het voor iets anders kon zijn dan de kwestie Jennifer. In 1997 was daar immers ook al sprake van, bovendien wist hij dat hij in de buurt bekend stond als verkrachter. In het eerste verhoor, anderhalf uur na zijn aanhouding, vertelt hij dat zijn advocaat hem heeft gezegd dat hij niet tot antwoorden is verplicht. Hij heeft dus wat hem te wachten stond al doorgenomen met een advocaat, want op dat moment kon hij nog niet bezocht zijn door een piketadvocaat.

Niettemin gaat Anton snel door de knieën. Justitie blijkt zich al die tijd zorgen te hebben gemaakt over niets. De eerste dag houdt Anton nog vol van niets te weten, maar de tweede dag – hij heeft dan inmiddels bezook gehad van piketadvocaat mr. M. Jansen – legt hij een bekennende verklaring af. Anton begint met een onnozel verhaal over een meisje dat op het schoolplein aan zijn piemel had gezeten toen hij zelf nog een kleuter was. Dit verhaal duikt later telkens weer op in de rapportages die over Anton worden uitgebracht. Misschien zat hij er echt mee, misschien meende hij hiermee begrip te wekken voor zijn gedragingen.

Daarna vertelt hij over ‘het’, dat hij zo vaak met Jennifer deed als hij wilde. De politie neemt dan zijn woordenschat met hem door, waarbij hij verklaart dat neuken met een stijve lul in een kut bewegen is. Met zijn taalgevoel zit het dus wel snor, alleen meent Anton dat pijpen hetzelfde is als neuken. Het wordt nog vreemder als Anton verklaart dat als Jennifer zegt het woord ‘pijpen’ van hem te hebben geleerd, dat dat dan klopt. Dat is vreemd, omdat de verklaringen van Jennifer in een soort peutervocabulaire zijn vastgelegd, waarin dit soort woorden helemaal niet voorkomen, laat staan dat zij had verklaard dat zij die woorden van Anton had geleerd. Dat had ze overigens wel gezegd van ‘beffen’, maar niet van ‘pijpen’. Maar

van dat woord 'beffen' zegt Anton nu juist weer dat hij er nog nooit van heeft gehoord.

Als Anton nader door de verhorende agenten over de betekenis van de verschillende termen is voorgelicht, verklaart hij dat alles klopt wat Jennifer heeft gezegd over beffen en pijpen. Hij deed het eens in de twee weken, vanaf zijn twaalfde zo ongeveer. Jennifer vond het niets, dat zei ze ook, maar hij was nu eenmaal sterker. Zelf vond hij het ook eigenlijk niets, maar het gebeurde gewoon. De laatste keer was ongeveer twee weken voordat Jennifer het huis uitging. Hij had ook wel in de gaten dat Jennifer het huis uit was gegaan om wat hij met haar deed.

Op 1 september 2000 wordt Anton voorgeleid bij de rechter-commissaris. Die test Antons taalvaardigheid door hem te vragen of hij ooit aan Jennifers vagina heeft gelikt (niet zo slim, als Anton zich net de betekenis van 'beffen' heeft moeten inprenten), wat Anton prompt stellig ontkent. Maar aftrekken, pijpen en seksuele gemeenschap hebben, dat is allemaal gebeurd, verklaart Anton. Ook wil de rechter-commissaris meer weten over Antons theologische opvattingen. Anton had namelijk bij de politie gezegd dat hij op zondag naar de kerk ging en de rechter-commissaris zag daar een tegenspraak in met wat Anton allemaal bekende. Anton niet: 'In de kerk zit je gewoon'.

De zaak tegen Anton heeft verder een stereotiep verloop. Eerst wordt aangeefster Jennifer gehoord om te reageren op de verklaringen van de verdachte. Jennifer begint volgens het proces-verbaal haar verklaring weer – dit was ook in haar eerdere verklaringen steeds het geval – met de opmerking dat ze het zo moeilijk vindt om een verklaring over dit onderwerp af te leggen, maar dat ze het toch doet. Het begin van de aanrandingen door Anton wordt nu gesitueerd in haar zevende jaar (eerder begon dit toen ze vijf was). Zowel het woord 'beffen' als het woord 'pijpen' heeft ze van Anton geleerd en ze weet nu ook wat neuken is. Alles deed Anton met haar, zowel bij haar vader thuis als bij haar grootouders thuis. Het condoom kwam er pas later bij, want Anton begon al op zijn negende. De laatste keer was twee weken voordat ze het huis uitging. Opa deed het ook, maar daarover wil Jennifer niet praten. Een mooie verklaring, want alles wat Anton zegt wordt netjes bevestigd. Alles rond de taallessen is weer op zijn pootjes terechtgekomen. Moeilijke vragen over elkaar in haar bed aantreffende of ontmoetende familieleden worden niet gesteld.

Anton krijgt daarna een oriënterend psychiatrisch onderzoek, waaraan hij netjes meewerkt. Hij laat alleen de seksuele contacten met Jennifer nu beginnen op haar twaalfde. De onderzoeker stelt de voor de hand liggende

vragen, waarop hij geen voor de hand liggende antwoorden krijgt. Zo zegt Anton niet geweten te hebben dat zijn vader seksueel contact had met Jennifer. Dat is heel vreemd, wanneer je bedenkt dat die contacten ieder weekend plaatsvonden in de niet erg grote flat van vader, waar ook Anton sliep. Dat moet in de loop van een jaar of tien toch een keer fout zijn gegaan. Het condoom gebruikt Anton uit angst voor besmetting, maar van andere seksuele contacten van Jennifer is hem niets bekend. Seksuele voorlichting heeft hij nooit gehad, zegt Anton. In de onderwijsprogramma's van zijn type school wordt seksuele voorlichting echter wel gegeven.

De conclusies van het rapport zijn geheel in overeenstemming met het strafdossier en hadden ook opgeschreven kunnen zijn door een onderzoeker die Anton nooit had gesproken:

'De indruk ontstaat van een gezin waarin sprake was van ernstige affectieve verwaarlozing en waarin soms zeer streng en hardhandig gestraft werd. Er lijkt sprake van een zeer zwak gesocialiseerd gezin, waarin betrokkene geen goed voorbeeldgedrag heeft aangereikt gekregen. Bij een eerste onderzoek imponeert betrokkene als beneden gemiddeld intelligent, nogal egocentrisch, weinig vermogend tot empathie, en vooral gekweld door schaamte, niet door schuldgevoelens. Hij maakt sociaal een onhandige indruk, maar er lijkt geen sprake van een contactstoornis of anderszins psychiatrische pathologie. Betrokkene lijkt nooit geleerd te hebben om met anderen rekening te houden. Zijn gewetensfuncties zijn zwak en mogelijk is sprake van antisociale persoonlijkheidstrekken.'

In het reclasseringsrapport van 14 november 2000 blijkt Anton zijn verhaal ietsje te hebben bijgesteld. Het incidentje op het schoolplein krijgt een wat prominentere plaats (hij denkt er nu iedere nacht aan) en Jennifer betastte hij het eerst vanaf zijn 12^e, waarna hij op zijn 14^e onder haar kleren ging en vanaf haar 15^e gemeenschap met haar had. Aan zelfbevrediging deed hij niet, daar had hij moeite mee. Door vader zou hij nooit seksueel zijn benaderd. De rapporteur adviseert tot behandeling, mede omdat dan aandacht kan worden besteed aan 'het eerste traumatische seksuele contact in zijn jeugd'.

Het persoonlijkheidsonderzoek van Anton vindt plaats op 27 oktober 2000 en wordt uitgevoerd door GZ-psycholoog ROG (gezondheidszorgpsycholoog, geaccrediteerd door de Raad voor de Overgangsregeling Gezond-

heidszorgpsychologen) drs. J.S.H. Stolk van het Ambulant Bureau Jeugdwelzijnszorg. Anton is weliswaar meerderjarig, maar de feiten waren gepleegd tijdens zijn minderjarigheid, waardoor hij strafrechtelijk deels in het jeugdstrafrechtcircuit verkeert. Inmiddels heeft Anton, zegt hij, herbelevingen van jarenlang seksueel misbruik door een ouder meisje op de lagere school. De seksuele contacten met Jennifer worden weer gedateerd in zijn twaalfde jaar. Er werd niet bij gepraat. Anton ging naar haar toe en dan gebeurde het, ook al dacht hij over zichzelf 'stom jong'. Seksuele fantasieën had en heeft hij niet, hij leest geen seksboekjes en masturbeert niet. De rapporteur ziet in Anton een persoon met een borderline persoonlijkheidsstoornis. Het delict plaatst de rapporteur in de eerste plaats in het teken van de ongewenste seksuele contacten met het oudere meisje en daarna in dat van de gezinssituatie. Er is recidivegevaar, mede waardoor opname en behandeling in een orthopsychiatrische kliniek wordt aanbevolen.

Kennelijk op initiatief van de raadsman van vader (waarover zo dadelijk meer) wordt op 27 november 2000 Jennifer bij de rechter-commissaris als getuige gehoord. Ze wordt bijgestaan door een advocate, mr. I. Alderlieste, die haar al vanaf het begin van de strafzaken in september terzijde staat. Het contact tussen beiden is tot stand gekomen via de politie, die Jennifers zaak had gemeld bij de piketdienst Juridische Opvang Slachtoffers (JOS), in het leven geroepen speciaal voor slachtoffers van zedenmisdriven. De regeling houdt in dat de advocaat alle informatie van de politie krijgt doorgefaxt en dan zelf contact opneemt met het slachtoffer. De advocaat van vader, mr. A.C. Bosch, is tijdens het verhoor aanwezig, Antons advocaat mr. M. Jansen heeft een lijst met vragen gestuurd. Jennifer zegt dat alles wat zij heeft verklaard, juist is. Verder gaat het over briefjes die Jennifer heeft geschreven na Antons aanhouding, waarover nog zal worden gesproken.

De stukken zijn net op tijd klaar voor de zitting van 6 december 2000. Het lukt echter niet de zaak dan af te ronden, want de rechtbank ziet een discrepantie tussen het reclaseringsrapport en het persoonlijkheidsonderzoek. De zaak wordt daarom aangehouden voor een nader reclaseringsrapport en psychiatrische rapportage, die erop gericht moet zijn na te gaan of Anton geschikt is voor behandeling. Die aanhouding komt de officier van Justitie goed uit, want hij wil graag de zaak tegen Anton en tegen vader Theo tegelijkertijd behandeld zien. De zaak tegen vader dient op dezelfde dag, maar moet ook worden aangehouden.

Anton doet aangifte tegen vader en opa

Na de aanhouding van de strafzaak vindt er een opmerkelijke ontwikkeling plaats. Anton blijkt op advies van zijn advocaat met de politie te hebben gebeld, omdat hij aangifte wil doen tegen zijn vader. Op 15 januari 2001 gaan de agenten Van Poppel en Klouwens bij Anton op bezoek in het Huis van Bewaring in Scheveningen. De aangifte begint met de inmiddels vertrouwde introductie dat Anton het moeilijk vindt om erover te praten. Vanaf zo ongeveer zijn twaalfde moest Anton zijn vader aftrekken en trok zijn vader ook hem af. Wat de woordkeus betreft wordt er weer even teruggeschakeld, want nu gaat Anton het opeens over 'wit spul' hebben dat uit het geslachtsdeel van zijn vader kwam. Het gebeurde iedere week bij zijn vader in bed. Anton werd namelijk gedwongen om bij zijn vader in bed te slapen als die doordeweeks thuiskwam.

Vervolgens blijkt er ook tien keer anaal seksueel verkeer te zijn geweest met Anton als ontvangende partij. Als Anton daarover gaat verklaren, krijgt zijn taalgevoel een spectaculaire impuls. Hij gaat zowaar de verbalisanten leren hoe je je netjes moet uitdrukken, want hij zegt: 'Na mijn 12^e verjaardag weet ik dat mijn vader ook seksueel bij mij binnendrong. Hiermee bedoel ik dat mijn vader met zijn geslachtsdeel bij mij van achteren binnendrong.' De seksuele contacten zouden zijn gestopt na Antons 14^e jaar; hij weet niet waarom. Leuk vond hij het allemaal niet en het deed ook pijn, maar hij werd geslagen als hij zich verzette. Hij vertelt nog dat vader het nooit in het weekend deed, alleen door de week. In het weekend kwam Jennifer schoonmaken. Hij weet wel heel zeker dat het ook op zijn 12^e verjaardag gebeurde. Wel gek, want dat was een vrijdag, toch het begin van het weekend. Ook gek is dat in het dossier nergens melding wordt gemaakt van doordeweekse logeerpartijen bij vader. Anton en Jennifer gingen immers alleen in het weekend daar naartoe.

Twee dagen daarna wordt vader gehoord. Hij zegt het heel moeilijk te vinden en het niet te durven vertellen, maar een verklaring te zullen afleggen nu zijn advocaat niet is gekomen. Hij heeft seksueel contact gehad met Anton in zijn woning aan de Lionetlaan, maar hij weet niet meer hoe vaak en wanneer. Het verhoor wordt dan afgebroken, waarna het een paar uur later wordt hervat. Het verhoor wordt dan voortgezet met een reeks gesloten vragen van de vorm 'Is het juist dat...', die allen aansluiten op de verklaring van Anton. Alles wat Anton heeft gezegd blijkt te kloppen, alleen ontkent vader dat hij zich heeft laten aftrekken door Anton en dat er anaal

contact heeft plaatsgevonden. Bij de beschrijving van het verloop van de zaak tegen vader wordt hierop nog teruggekomen.

Op 12 februari 2001 doet Anton er nog een schepje bovenop door in een brief aan Jeugd- en Zedenzaken van de politie Rotterdam te schrijven dat ook opa hem dwong bij hem in bed te slapen en hem af te trekken. Opa zou ook Anton hebben afgetrokken. De dag erna is de vervolgzitting gepland, waar Anton zegt bij zijn eerdere verklaringen te blijven en mededeling wordt gedaan van de aangifte tegen vader en de brief over opa. Zijn advocaat wordt daardoor enigszins overvallen, maar na overleg met Anton blijkt hem dat dit inderdaad allemaal is gebeurd. De zaak wordt weer aangehouden, ook omdat er ten behoeve van de door de rechtbank gewenste nadere rapportage nog niets was gebeurd.

Op 21 februari 2001 wordt dan de aangifte tegen opa opgenomen. Al in de aanhef van het proces-verbaal wordt Anton door de verbalisanten geïnfantiliseerd door hem het beroep 'scholier' te geven. Anton vindt het wederom heel moeilijk om erover te verklaren. Hij begint met de mededeling dat hij en Jennifer bij zijn opa en oma wonen, omdat zijn vader doordeeweeks niet thuis is. Het begon toen hij zeven jaar oud was. Zijn vader was toen nog niet begonnen hem seksueel te benaderen. Het was in de slaapkamer van opa in de woning aan de Rozenburgseweg. Zo'n twee keer per week werd Anton door opa afgetrokken, tot zijn 14^e. De laatste twee jaar drong opa ook anaal bij hem binnen. Dat is zo'n tien keer gebeurd en deed pijn. Anton verzette zich, maar werd dan geslagen. Opa gebruikte soms een condoom, dat zag hij aan de verpakking die ergens lag. Hij moest opa ook twee keer in de week aftrekken totdat er 'wit spul' uitkwam. Het aftrekprogramma was erg eendimensionaal, want óf Anton trok opa af óf opa trok Anton af, maar het gebeurde nooit allebei. Geslachtsdelen werden niet in de mond genomen (het woord 'pijpen' is Anton blijkbaar inmiddels alweer vergeten). De mishandelingen door opa krijgen ook wat meer reliëf, doordat daarbij volgens Anton een stuk glas en een stok is gebruikt. Tegen de dokter zei hij dan dat hij gevallen was. Een maand later verklaart Anton nog telefonisch dat hij zich nu kan herinneren dat hij toen hij tien was eens heeft gezien dat opa en Jennifer de slaapkamer van Jennifer inliepen. Jennifer was boos. Meer heeft hij niet te melden, maar de politie maakt er een proces-verbaal van.

Vóór de volgende zitting wordt Anton nog aanvullend onderzocht door de eerder genoemde gezondheidszorgpsycholoog Stolk. Vader zou nu vanaf zijn zevende seksueel contact hebben opgedrongen en het duurde tot zijn

vijftiende. Eigenlijk had Anton dit verdrongen, maar na een gesprek met zijn moeder – haar comeback zal nog worden besproken – is hij gaan nadenken en heeft hij het zich weer herinnerd. Hij heeft er geen spijt van dat hij ook over opa heeft verklaard en merkt nog op dat oma hem wilde beschermen door hem naar buiten te sturen. De onderzoeker plaatst geen enkele kanttekening en blijft bij zijn eerdere rapport, opmerkend dat door de nieuwe feiten het slachtofferschap van Anton nog duidelijker is geworden.

Omdat het psychiatrisch rapport er nog niet was, wordt op 2 mei 2001 het onderzoek ter terechtzitting nogmaals aangehouden. Kort daarna wordt Anton onderzocht door kinder- en jeugdpsychiater M.J.M. Reusens. Zoals te verwachten was, doet Anton er nog een schepje bovenop, ook al heeft hij weinig speelruimte meer. Opa begon toen hij zes was en het duurde tot zijn 14^e. Vader van zijn 8^e tot zijn 14^e. Dat lijkt iets minder, maar hij voegt er nu aan toe dat vader seksueel contact combineerde met mishandelingen. Ook de meisjes van school (het zijn er nu twee geworden) worden weer genoemd. Met Jennifer begon hij toen hij zeven was. Met anderen heeft hij nooit seksueel contact gehad en behoefte aan masturbatie heeft hij niet. Op school werd hij gepest en er werden wel eens stenen naar hem gegooid. Met vader had hij met de vrachtwagen door Europa gereisd. Vader was dan een ander mens: hij sloeg niet en bleef ook van hem af. Van dit relaas wordt ook door deze onderzoeker niets in twijfel getrokken: 'Anton is een zwakbegaafde jongen, die in zijn kinder- en jeugd jaren slachtoffer is geweest van ernstig en langdurig seksueel misbruik en sadistische agressie van de opvoeders.' Driftregulatie heeft hij niet geleerd, zodat zijn driftleven hem op momenten overspoelt (en dat terwijl hij geen behoefte aan masturbatie heeft?). De diagnose is: depressie, posttraumatische stressstoornis, borderline persoonlijkheidsstoornis en zwakbegaafdheid. Hierdoor kunnen de delicten hem in enigszins verminderde mate worden toegerekend. Kans op recidive is aanwezig. Het advies is een deels voorwaardelijke straf met als bijzondere voorwaarde behandeling in De Fjord.

De rechtbank is het helemaal met de kinder- en jeugdpsychiater eens. Na een laatste behandeling van de zaak op 27 juni 2001 sluit de rechtbank zich in haar vonnis van 11 juli 2001 geheel aan bij het gegeven advies. Anton is enigszins verminderd toerekeningsvatbaar en wordt voor meermalen gepleegde verkrachting van zijn zus in een periode van zes jaar veroordeeld tot een jeugddetentie van 450 dagen, waarvan 148 dagen voorwaardelijk, met behandeling als bijzondere voorwaarde. Uit niets blijkt dat Antons

steeds sterker aangezette slachtofferschap enige rol in deze beslissing heeft gespeeld.

De strafzaak van vader Theo

Wanneer het vonnis in de zaak van Anton wordt gewezen, is de zaak van vader Theo nog steeds niet afgerond. Op 30 augustus 2000, toen Anton al in verzekering was gesteld, werd vader Theo gebeld met het verzoek om zich op 1 september te melden op het politiebureau. Theo heeft toen meteen contact opgenomen met mr. W.H. van Zundert, die namens hem op 31 augustus 2000 aanwezig was bij de behandeling van de verlenging van de ondertoezichtstelling van Jennifer. Voorzien van deskundig advies en na een jaar bedenktijd stapte Theo dus het politiebureau binnen, waar hij meteen werd aangehouden. In zijn eerste verhoor weigerde hij een verklaring af te leggen; hij wilde eerst met zijn advocaat praten. Datzelfde verklaarde hij toen hij een kwartier voor het middaguur in verzekering werd gesteld.

Bij zijn verhoor om 14:30 uur blijkt het verzet echter al te zijn gebroken. Theo vindt het heel moeilijk om erover te praten, maar hij doet het toch maar. Hij heeft seksuele dingen met Jennifer gedaan, die niet horen, vermoedelijk vanaf haar negende, maar het is gestopt vóór de dood van oma. Hij bekent haar te hebben betast, maar ook gemeenschap met haar te hebben gehad. Het verhoor wordt de dag erop voortgezet. Jennifer deed op een gegeven moment bij hem in het weekend het huishouden. Als ze dat weigerde, sloeg of schopte hij haar. Dat had hij ook eens samen met opa gedaan. De seksuele contacten begonnen toen Jennifer negen was. Zijn drijfveer was het zoeken van genegenheid, zegt hij. Op dat moment lukt het Theo niet meer te verklaren. Dat correspondeert met het 'bericht van bezoek vroeghulp' van de reclassering van dezelfde datum, waarin staat dat vader die dag 'verward is door de omstandigheden'.

De dag erna lukt het Theo wel om uitgebreider te verklaren, ook al heeft hij het daar moeilijk mee. Vanaf haar negende heeft hij Jennifers borsten betast en erin geknepen, haar gevingerd, geeft, gezoend en zich door haar laten pijpen, waarbij hij soms een zaadlozing in haar mond kreeg. Jennifer vond dat niet leuk en dat wist Theo. Later heeft hij ook gemeenschap met haar gehad, waarbij hij altijd een condoom gebruikte. Vaak kwam hij klaar in het condoom. Toen hij haar ontmoagde, schreeuwde zij. Jennifer was toen negen jaar. Alles gebeurde in de weekenden in de woning aan de Lionetlaan, als hij daar alleen met haar was. Toen destijds in 1997 de melding over Anton

kwam, had hij eigenlijk Jennifer gelooft. Hij had er echter niets mee gedaan, omdat hij bang was dat dan zijn eigen gedragingen zouden uitkomen.

Op 4 september 2000 wordt Theo voorgeleid bij de rechter-commissaris, waar hij wordt bijgestaan door zijn advocaat Bosch. Theo bevestigt zijn eerdere verklaringen en voegt er alleen aan toe dat de seksuele contacten met Jennifer pas zijn geëindigd toen Jennifer het huis uitging, twee weken na het overlijden van oma. Dat wordt in een paar zinnen verteld, want Theo vindt het moeilijk om erover te praten en de rechter-commissaris vindt het goed dat het bij een korte samenvatting van de feiten blijft. Theo wordt, uiteraard, in bewaring gesteld en zal verder gedetineerd blijven.

In de zaak van vader gebeurt er vervolgens iets merkwaardigs. Op 14 september 2000 vindt het eerste onderzoek naar zijn persoon plaats, een psychiatrisch onderzoek door forensisch psychiater J. Suithoff. Vader Theo ontkent de verdenking nu volledig. Zijn eerdere verklaringen zijn afgelegd om van het gevraag af te zijn. Hij heeft geen seksuele contacten gehad met Jennifer en hij heeft haar ook niet mishandeld. Het zou wel eens zo kunnen zijn dat zijn ex-vrouw Liane – over wie later – achter de beschuldigingen zit. Na de relatie met Denise, zijn tweede ex-vrouw, heeft hij geen enkele seksuele behoefte meer gehad. De onderzoeker merkt nog op dat Theo het ‘zichtbaar moeilijk’ krijgt bij het doorvragen naar de verdenking. Hij ziet dan ook aanwijzingen voor persoonlijkheidsproblematiek zich uitend in een inadequate gewetensfunctie. Die laatste conclusie is vreemd en kan alleen worden verklaard doordat de onderzoeker Theo in het geheel niet geloofde. Maar dat vertelt hij er niet bij.

Wanneer later de reclassering contact opneemt met vader, herhaalt zich dit patroon. Theo heeft zich niet schuldig gemaakt aan wat hem wordt verweten (de verklaringen zijn afgelegd omdat hij onder druk was gezet) en heeft geen enkele seksuele behoefte meer sinds zijn tweede relatie. Alles zou wel eens veroorzaakt kunnen zijn door zijn ex-vrouw Liane. De reclasseringsambtenaar vraagt ook nog door over de vroeg-seksuele ontwikkeling van Theo. Theo zegt echter zich daarvan niets meer te kunnen herinneren.

Het persoonlijkheidsonderzoek van Theo wordt uitgevoerd door psychologe drs. A.H. Eenhoorn tegen het eind van de maand november 2000. Ook bij haar ontkent Theo wat hem wordt verweten en ook zij merkt op dat hij geïrriteerd raakt wanneer zij hem confronteert met zijn ‘eerdere (uitvoerige en gedetailleerde) verklaringen bij de politie en rechtbank’. Dat die irritatie misschien voortkomt uit het feit dat hij bij de rechtbank nooit iets heeft verklaard, bij de rechter-commissaris heel weinig hoefde te zeggen en bij de

politie niet verder is gekomen dan wat in ieder voorlichtingsboekje over seksuele handelingen te lezen valt, laat zij uiteraard onbesproken. De onderzoekster laat zich overigens negatief over Theo uit. Zijn antwoorden zijn ‘sociaal wenselijk’ en ‘oppervlakkig’, hij doet ‘kinderlijk’ zijn best, ‘vist naar complimentjes’ en hij stinkt. Dat Theo invalide is geworden toen hij iemand wilde helpen, geeft onderzoekster aanleiding om te schrijven ‘Wrang merkt hij op: “Help je iemand ...”’, alsof hij niet het recht heeft dit onrechtvaardig te vinden. Het feit dat Theo meldt in de krant te hebben gelezen over het overlijden van een vroegere vriend en dat zijn ex-vrouw tbs heeft gekregen, noemt zij ‘afstandelijk’. Dat hij nog verbitterd is over het feit dat zijn tweede vrouw hem verliet en hij dus weer naar zijn ouders terug moest verhuizen, maakt hem iemand ‘vol zelfmedelijden’. Theo vertelt dat hij alleen aan normale seks doet (‘eens in de week een wipje en dan gaan slapen’) en niet aan vingeren, pijpen en beffen. Seksuele behoeften heeft hij niet meer sinds zijn tweede huwelijk en masturberen doet hij niet.

De onderzoekster laat Theo een aantal psychologische tests doen. De gebruikelijke tests laten iemand zien die zich moeilijk laat onderscheiden van het gros van de bevolking: sociaal wenselijk naar buiten en egocentrisch naar binnen. Daar komt bij dat Theo sociaal en intellectueel beperkt is en – op de een of andere manier – een gebrekkige gewetensfunctie heeft. Dat zijn uitkomsten waar je weinig mee kunt. Daarom gaat zij Theo ook te lijf met een aantal tests uit het psychoanalytische repertoire. Bij deze tests is het, zeker in de uit het rapport blijkende varianten daarvan, onveranderlijk de onderzoeker die de reacties van de onderzochte mag duiden en daar vrijelijk conclusies aan kan verbinden, die geen andere basis hebben dan de preoccupaties, vooroordelen en ervaring van de onderzoeker zelf.

Over afname van de Caruso-test⁴² schrijft Eenhoorn:

‘Bij de Caruso komen als centrale thema’s naar voren: de ouders zijn vaak boos op de kindfiguur, dat dikwijls door hen wordt gestraft en mishandeld (“Zo ben ik nooit behandeld door m’n ouders”), de vaderfiguur pleegt seksueel misbruik met zijn dochter en/of slaat haar uit woede heel hard om direct toe te voegen “Nee zoiets heb ik nooit gedaan”’

42. Caruso (1993).

Dat klinkt heel verdacht (als dit inderdaad betekent dat Theo de getoonde kaarten interpreteert als aangegeven en daaraan het tussen (dubbele) aanhalingstekens geplaatste commentaar verbindt), maar de onderzoekster vertelt er niet bij dat in deze test van Projective Story Telling Cards afbeeldingen kunnen worden getoond van ouderen en kinderen in ondergoed op bed met camera's eromheen en van een jong kind met geopende mond op enkele centimeters afstand van de open gulf van een mannelijke volwassene.⁴³ Knappe jongen als je erin slaagt dat *niet* met seksualiteit in verband te brengen. Knappe jongen? Nee, *dat* zou pas gestoord zijn!

In de Rorschach-test⁴⁴ moet naar tien afbeeldingen van symmetrische inktvlekken worden gekeken. Van alle projectieve tests schijnt deze het meest gebruikt te worden in forensisch onderzoek, maar wetenschappelijk gezien heeft de test geen waarde.⁴⁵ Onderzoekster bereikt er wel mee wat ze wil, zeker nu zij, anders dan de test beoogt, zich niet concentreert op de wijze waarop de vlekken worden waargenomen, maar louter de inhoud van de waarneming interpreteert:

'Bij zijn projecties bij de Rorschach-platen zien we dat betrokkene de afbeeldingen zeer geseksualiseerd waarneemt. Kennelijk worden in ambigue situaties deze gevoelens snel opgeroepen. Er is een sterke preoccupatie met penetratie van de man bij een volwassen vrouw, waarbij hij sterk gefocust is op de geslachtsdelen. Betrokkene geeft zich zonder gêne over aan zijn fantasieën dienaangaande, waarbij hij motorisch ontremt door te wrijven en te krassen over zijn seksuele duidingen op de platen.'

Uiterst curieus voor een onderzochte die zich zo veel mogelijk sociaal wenselijk opstelt; zodra hij inktvlekken waarneemt, vallen de sociale remmingen en goede voornemens weg en banen de verdrongen lusten zich onweerstaanbaar een weg naar buiten. Of is het de gekleurde waarneming van de onderzoekster die dan wel niet reageert op inktvlekken, maar op vingers die niets anders doen dan aanwijzen waarover wordt gesproken?

43. www.ipt-forensics.com/library/images6.htm, bezocht op 20 augustus 2008.

44. Rorschach (1921).

45. Wood, Nezworski, Lilienfeld & Garb (2003).

Ook de Thematic Apperception Test (TAT)⁴⁶ wordt ingezet, evenals de Rorschach, een test uit het psychoanalytische arsenaal zonder empirische onderbouwing. Weer moet de onderzochte naar aanleiding van plaatjes een verhaal vertellen. De plaatjes worden algemeen als dubbelzinnig beschreven en hebben deels een seksuele en agressieve ondertoon.⁴⁷ Tussen onderzoeker en onderzochte moet een gesprek ontstaan over wat onderzochte ziet. Hoe sturend is een onderzoeker daarbij, mogelijk onbewust? Onderzoekster schrijft:

‘Bij de verhalen op de TAT komen veel associaties naar voren van seksueel misbruik door de vader van zijn zoon, die vervolgens ook weer door betrokkene worden ontkend. De zoon moet dingen doen van zijn vader tegen zijn zin, hetgeen bij de jongen veel boosheid oproept en hij vervolgt: “Zo is m’n vader nooit geweest; ik ben natuurlijk niet misbruikt.” Zowel de vader als de moederfiguur in de verhalen geven blijk van veel boosheid naar het kind en er is sprake van mishandeling. Ook komen thema’s naar voren waarin de vaderfiguur de dochter seksueel misbruikt en verliest betr. zich in details om deze vervolgens weer terug te nemen: “Nee zoiets doe je niet bij je dochter”.’

Welke van de 31 kaarten heeft onderzoekster voorgelegd aan Theo? Daar hoeven we niet echt naar te raden. Beslist niet de kaart van een jongen die naar een viool op een tafel kijkt. Bovendien moet bij het beoordelen van de uitkomsten van deze test niet worden vergeten dat bijvoorbeeld het lezen van stripboeken (waarin veel geweld voorkomt) de uitkomsten van een test als deze kan beïnvloeden. Theo is al maandenlang met maar één ding bezig, zijn strafzaak. Zou dat zijn meegewogen door de onderzoekster? Hiervan maakt ze in ieder geval geen notitie in haar verslag.

Theo is voor de onderzoekster een verdachte die ontkent waarvan hij wordt verdacht. Omdat de rechter over die verdenking nog geen uitspraak had gedaan, kon deze verdenking onderzoekstechnisch niet aan de beoordeling ten grondslag worden gelegd.⁴⁸ De verklaringen van Theo op seksueel vlak gaven ook geen aanknopingspunt hem in verband te brengen

46. Morgan & Murray (1935).

47. De plaatjes worden beschreven en naar herkomst getraceerd in Morgan (1995).

48. Zie daarover Van Koppen (2004b).

met die verdenking. De door onderzoekster ingezette psychoanalytische artillerie gaf haar echter de mogelijkheid een sociaal wenselijke diagnose te geven van Theo:

‘Betrokkene koestert sterke gevoelens van agressie, zeer waarschijnlijk voortkomend uit een belastend/traumatiserend verleden. Hij geeft daarnaast blijk van een sterke preoccupatie met betrekking tot seksualiteit, hetgeen op bewust niveau heftig wordt ontkend en/of afgeweerd. Tijdens het onderzoek verliest hij zich bij het aangeboden projectief testmateriaal zonder gêne in seksuele fantasieën, waarbij hij motorisch eveneens ontremt.’

Hij heeft volgens onderzoekster een gebrekkige ontwikkeling, die heeft geleid tot een onrijpe persoonlijkheidsstructuur met een gebrekkige gewetensfunctie. Onderzoekster adviseert hem te laten behandelen in een gedwongen kader in een intensief trainingsprogramma voor plegers van seksuele delicten.

De zaak van Theo staat voor het eerst op de zitting op 6 december 2000, maar wordt direct – zonder dat aan Theo nog vragen over de zaak worden gesteld – aangehouden omdat het rapport van onderzoekster Eenhoorn nog niet klaar is. Terwijl de zaak van Theo op de rechtbank wordt behandeld, doet Jennifer bij de politie aangifte tegen opa. Ze verklaart dat vader is begonnen toen zij zes was en haar broer Anton ook. Opa voegde zich daar een jaar later bij en doet hetzelfde als de anderen: hij mishandelt haar, vingert, beft, heeft gemeenschap (mét condoom vanaf het moment dat zij ongesteld werd) en zij moet hem aftrekken. De laatste keer was de week voordat zij het huis uitging.

Voordat de zaak weer dient, doet ook Anton de hiervoor besproken aangifte tegen zijn vader. De dag erna wordt Theo's advocaat op de hoogte gesteld van de aangifte en het al voor de volgende dag geplande politieverhoor van Theo. Hij heeft zich echter bij het verhoor niet laten zien. Theo verklaart zijn eerdere verklaringen te hebben ingetrokken, omdat hij niet vijf of zes jaar wil zitten. In één adem erachteraan vertelt hij dat die verklaringen niet gelogen waren. Dan wil hij eerst zijn advocaat spreken, maar als hem wordt medegedeeld dat die ervan wist maar niet is verschenen, verklaart hij toch verder. Hij erkent seksuele contacten in zijn woning met Anton, maar kan er verder niets over zeggen.

Het verhoor wordt dan afgebroken om in de middag weer te worden voortgezet. Theo lukt het nog steeds niet om een verklaring af te leggen, maar hij zal de vragen van de verbalisanten met 'ja' en 'nee' beantwoorden. Het begon toen Anton twaalf was en duurde tot zijn vijftiende. Het was bij hem thuis. Anton sliep bij hem in bed, omdat hij hem in de gaten moest houden. Anders zou Anton namelijk gekke dingen doen zoals de televisie aanzetten, koffie zetten of de stereo aanzetten (knap van verbalisanten om dit door ja/nee-vragen te achterhalen). Hij trok Anton wel eens af in bed, maar Anton had hem nooit afgetrokken. Geneukt had hij hem ook nooit. Hij ging door met aftrekken tot er sperma uit het geslachtsdeel van Anton kwam. Hij sloeg Anton wel eens als hij dat verdiende en zal hem ook wel eens hebben geschopt, maar niet als hij op de grond lag. Theo schaamt zich heel erg en vindt dat hij straf verdient.

Aan Eenhoorn wordt naar aanleiding hiervan gevraagd een aanvullende rapportage uit te brengen, maar dan herhaalt zich wat zich al eerder manifesteerde. Theo ontkent zich schuldig te hebben gemaakt aan wat Jennifer en Anton beweren. Hij heeft tegen zijn kinderen ook nooit geweld gebruikt. Hij denkt dat zijn ex-vrouw erachter zit; ze willen hem kapotmaken. Beantwoording van de aanvullende onderzoeksvragen is daardoor onmogelijk. Rond die tijd vindt ook het intakegesprek van Theo plaats in de penitentiaire inrichting De Schie. In het verslag daarvan wordt gemeld dat hij ook daar de beschuldigingen in alle toonaarden ontkent.

Op 13 februari 2001 zet de rechtbank de behandeling van Theo's zaak voort. De tenlastelegging wordt uitgebreid met de aangifte van Anton. Hoewel Theo de dag daarvoor bij het intakegesprek nog alles ontkende – zoals ter zitting wordt bevestigd door een medewerker van De Schie – legt hij op de zitting weer een bekennende verklaring af, die deels overeenkomt met wat hij eerder als juist heeft erkend. In een lange verklaring (de weergave in het proces-verbaal beslaat een kleine twee pagina's) zegt hij Anton te hebben afgetrokken en Jennifer te hebben gevingerd, maar dat het daarbij gebleven is. Wat Anton betreft, stemt dat overeen met Theo's verklaring bij de politie, ten aanzien van Jennifer komt Theo dus grotendeels terug op zijn eerdere verklaring. De rechtbank laat weten te denken aan opname in het Pieter Baan Centrum (PBC) voor een rapportage over Theo's geestvermogens. Als Theo daar niet meteen mee wil instemmen, vraagt zijn advocaat Bosch schorsing voor overleg. Na de schorsing gaat Theo akkoord met het voorgestelde PBC-onderzoek.

In afwachting van het PBC-rapport wordt de zaak tegen Theo nog tweemaal aangehouden. Het PBC-rapport is gedateerd op 6 augustus 2001 en is opgesteld door psychiater J. Loerakker en psycholoog H.E.W. Koornstra. De rapporteurs hebben veel informanten uit de omgeving van Theo gesproken, maar schetsen nauwelijks een ander beeld van zijn leefwereld dan ook al uit eerdere stukken naar voren komt. Oma zou de spil van het gezin zijn geweest, maar dat staat op enigszins gespannen voet met de onthulling dat zij dwangmatig wel drie keer per dag het huis kon schoonmaken en dat zij in haar laatste levensjaren aan plein- en straatvrees leed. Verder blijkt Anton aan de PBC-onderzoeker weer een nieuwe versie van zijn verhaal te vertellen, waarbij vader ook in de vrachtwagen handtastelijk werd. Dat zou voor Anton zelfs aanleiding zijn geweest om niet meer mee te gaan, maar de feitelijke onjuistheid daarvan blijkt uit de verkregen informatie van de werkgever van Theo, die het verder meerijden van Anton om verzekerings-technische redenen had verboden.

Ook in het PBC blijft Theo volhouden dat de hem gemaakte verwijten onterecht zijn. Na de Schiedammer Parkmoord kan zonder overdrijving worden gezegd dat iedereen het rapport van Loerakker en Koornstra zou kunnen schrijven. Het PBC blijkt immers geen oordeel te geven dat is gebaseerd op feiten, maar op verdenkingen. Die zijn bepalend voor de uitkomst. En natuurlijk het versimpelde wereldbeeld van de onderzoekers, blijkend uit zinnetjes als 'Hoewel zijn getekende gezicht deed vermoeden van doen te hebben met een man met levenservaring, bleek hij in het contact zeer onbeholpen en defensief', en hun gebrek aan nauwkeurigheid, waardoor zij een in 1952 geboren man in de tijd dat hij bij zijn ouders woont (in 1979 ging hij uit thuis) met een spelcomputer laten spelen en zijn in augustus 1979 van Els bevallen vrouw nog begin 1980 zwanger van Els laten zijn.

In het geval van Theo kan dat alles maar één kant opgaan. Zowel in het psychiatrisch als in het psychologisch onderzoek houdt Theo vol dat seksualiteit hem niet meer interesseert en uit de testresultaten kan niet het tegendeel worden opgemaakt. Dan wordt de zaak maar omgedraaid: juist omdat hij dit zo volhoudt, zal er wel een probleem zijn. Ervan uitgaande dat hij zowel met zijn dochter als met zijn zoon vanaf zeer jonge leeftijd frequente gemeenschap omvattende seksuele contacten heeft gehad, heeft hij een persoonlijkheidsstoornis. Die wordt door de rapporteurs toegeschreven aan een ontwikkelingsachterstand en zal met zijn zwakbegaafdheid samenhangen. Er is sprake van 'afhankelijke en ontwijkende trekken en een primitief en grotendeels afgesplitst driftleven'. Het gevaar voor her-

haling wordt gebaseerd op Theo's persoonlijke geschiedenis en de aard en ernst van de stoornis. De feiten kunnen hem slechts in verminderde mate worden toegerekend, dat wel. Dat neemt uiteraard niet weg dat behandeling noodzakelijk wordt geacht en wordt geadviseerd over te gaan tot oplegging van de maatregel van terbeschikkingstelling, juist omdat Theo in verband met zijn ontkenning niet bereid is mee te werken aan behandeling. Het PBC-rapport is dus gebaseerd op een cirkelredenering. Omdat Theo zijn kinderen misbruikte, heeft hij een persoonlijkheidsstoornis. Dat gaat via de weg van het 'afgesplitste driftleven'. Vervolgens wordt die persoonlijkheidsstoornis opgevoerd als voorspeller van het misbruik, zodat er gevaar is voor herhaling.

De laatste zitting van de rechtbank is op 10 oktober 2001. Van de zitting is ondanks herhaalde verzoeken van advocaat Van Zundert geen proces-verbaal opgemaakt. De officier van Justitie die op de zitting aanwezig was, verklaarde later dat Theo op deze zitting op slot zat en niets verklaarde. Hij zou wel bevestigend hebben geknikt op de vraag of hem niet juist dwars zat wat zijn eigen vader (opa dus) met hem had gedaan. Uit de pleitnota van Theo's advocaat Bosch kan, ondanks het ontbreken van een proces-verbaal, niettemin worden afgeleid hoe deze zich namens Theo heeft opgesteld. Theo's advocaat betoogt dat de op de zitting van 13 februari afgelegde bekenkende verklaring, waarin 'enige nuance' werd aangebracht bij de verklaringen bij de politie, de juiste is. Theo vindt het moeilijk om over die dingen te praten, maar er was toen 'een goede chemie'. Theo betwist dus dat hij Anton en Jennifer seksueel is binnengedrongen met zijn penis en ook dat Anton hem heeft moeten aftrekken. Jennifer heeft hem ook nooit hoeven pijpen, maar andere dingen zijn wel waar. Bij de onderzoekers heeft hij volledig ontkend, want die vertrouwt hij niet, aldus de advocaat, wat Theo zelf op de zitting van 13 februari ook al had verklaard. Voor het overige tracht de advocaat Theo uit de tbs te houden door zijn bereidheid een behandeling te ondergaan te benadrukken.

De rechtbank vindt het allemaal maar krampachtig gespartel. In haar vonnis van 24 oktober 2001 wordt de tenlastelegging integraal bewezen verklaard, dus inclusief alle gepijp en geneuk dat aan de aangiftes was ontleend. Het advies van het PBC wordt integraal overgenomen. Theo krijgt 24 maanden onvoorwaardelijk en tbs met verpleging van overheidswege. Tijdens de behandeling van de zaak is over Jennifers hymen niet gesproken en de rechtbank zal er dan ook bij het overleg in raadkamer weinig aandacht aan hebben besteed. Mocht er al even over gesproken zijn, dan

kan slechts worden geconcludeerd dat de rechters maling hadden aan haar maagdenvlies.

De beslissingen van de rechtbank

Anton en Theo hebben allebei in het tegen hen gewezen vonnis van de rechtbank berust. Wellicht is hoger beroep op enig moment overwogen, maar het is in ieder geval niet ingesteld. Dat is ook nauwelijks verbazingwekkend. De straffen lopen niet uit de pas met wat gebruikelijk was in dit soort zaken en beiden waren in wezen bekende verdachten. Alleen vader Theo kwam daar zo nu en dan van terug, maar op de cruciale momenten verklaarde hij weer wat het Openbaar Ministerie wilde horen en kwam alles op zijn pootjes terecht. Niettemin wordt later door hen beiden in alle toonaarden betoogd dat deze veroordelingen volledig onterecht zijn.

Voordat hun argumenten onder de loep zullen worden genomen, is het goed eerst stil te staan bij de vraag of de Rechtbank Rotterdam iets verkeerd heeft gedaan, mocht later de conclusie getrokken moeten worden dat er toch een gereede kans bestaat dat Anton of Theo niet heeft gedaan waarvoor hij is veroordeeld. Als werkhypothese nemen we daarbij aan dat de Rechtbank het dossier heeft gelezen. Dat is een beetje een wilde veronderstelling, want de werkelijkheid kan een andere zijn geweest. Vooral de grotere rechtbanken hebben de gewoonte ontwikkeld uittreksels uit het dossier te laten maken door gerechtssecretarissen. De afspraak is dan dat de bijzitters het uittreksel lezen. De voorzitter neemt dan op zich het hele dossier door te nemen. Of die voorzitter dat altijd doet, is maar de vraag. Zeker bij bekende verdachten kan tijdsdruk ertoe leiden dat gemakshalve naar het uittreksel wordt gegrepen. We doen echter net alsof alle rechters hebben gedaan wat de justitiabele van een integere en plichtsgetrouwe rechter verwacht.

De stelling dat het dossier zelf de rechters al aan het denken had moeten zetten, lijkt in het geval van Anton veel te hoge eisen te stellen aan de twijfel die bij een rechtbank ambtshalve zou moeten rijzen. We zien een gaaf bekende verdachte, die zowel bij de politie, bij de rechter-commissaris als op de zitting erkent wat hem wordt verweten. De seksuele misère maakt hij bovendien steeds aannemelijker door telkens met nieuwe verwijten van dezelfde aard aan zijn opvoeders te komen. De Rechtbank weet wellicht dat de transgenerationale hypothese van seksueel misbruik niet empirisch kan worden onderbouwd, maar ook zonder die hypothese

wordt de indruk versterkt dat Anton niet zomaar iets bekend wat niet waar is. Die bekennende opstelling houdt Anton ook vol bij de gedragswetenschappelijke onderzoekers en de reclassering en wordt ook overgenomen door zijn advocaat in alle fasen van de procedure. De verklaringen van de aangeefster zijn op zich helder en hebben een authentieke, psychologisch invoelbare voorgeschiedenis. De verklaringen van verdachte en aangeefster dekken elkaar ook op de relevante onderdelen (ook al haalt de politie de woorden die de een van de ander heeft geleerd klaarblijkelijk door elkaar). Alleen de al genoemde maagdenvlieskwesitie blijft dan over als onderbouwing van de stelling dat de rechtbank had moeten twijfelen aan de juistheid van het bewijsmateriaal, maar hieronder zal nog blijken dat die vlieger niet opgaat. Een rechtbank kon dus niets anders doen dan Anton veroordelen, zodat de rechtbank in zijn geval haar plicht heeft gedaan.

Bij vader ligt het misschien niet anders, maar wel genuanceerder. Jennifer heeft een wat langere aanloop nodig om tot een aangifte te komen en gebruikt de beschuldigingen tegen Anton als een springplank. In een hiervoor geciteerde brief aan Renee Dekkers van vóór haar eerste contact met de politie brengt zij echter al de handelingen van haar vader ter sprake en in die brief noemt zij ook opa. En tijdens het gesprek met de politie waarin Jennifer besluit niet naar huis terug te gaan, dus nog vóór de eerste aangifte, heeft zij het óók al over vader. Uit de later opgedoken politiejournaals blijkt bovendien dat zij op de dag van aanhouding van vader (1 september 2000) al tegen haar advocate Alderlieste uit de JOS-piket had gezegd dat opa 'de ergste van het stel was'.

Professor Wagenaar was door de latere advocaat van Theo (Van Zundert) gevraagd zich in de zaak te verdiepen. Hij ziet in deze zaak een patroon van elkaar opvolgende, nooit eindigende aangiftes, maar al eerder is opgemerkt dat hij het dossier slecht heeft gelezen. In dit geval laat Wagenaar de aangiftegeschiedenis beginnen bij de aangifte van 22 juli 1999. In werkelijkheid heeft Jennifer van het begin af aan en dus ver vóór 22 juli 1999 duidelijk gemaakt wat er in haar visie was gebeurd, maar kon zij er niet toe komen op alle onderdelen meteen een volledige verklaring af te leggen. De veronderstelling van Wagenaar dat de verwijten aan vaders (en opa's) adres zijn ingegeven doordat de verwijten aan Anton niet tot genoeg aandacht hadden geleid, lijkt dus niet bijzonder sterk te zijn.

De formuleringen in de verklaringen van betrokkenen zijn vaak – zoals enigszins badinerend hiervoor al ter sprake is gebracht – absurd. Men zou kunnen menen dat dit de rechters aan het denken had moeten zetten, maar

rechtbanken weten niet beter dan dat dit de manier is waarop alle zaken worden gepresenteerd. Alle verdachten in Nederland van alle rangen, standen, leeftijden en gezindten wauwelen nu eenmaal hetzelfde standaardtaaltje: politieagentenproza.⁴⁹ Verdachten zeggen allemaal om de drie zinnen 'U vraagt mij ...' of 'Ik hoor u zeggen ...', terwijl zij dat in hun hele leven nog nooit hebben gezegd. En zij worden nooit geslagen, maar zij 'zagen en voelden' altijd dat iemand hen sloeg. Deze *Gleichschaltung* van het *discours* van de hele bevolking is voor de rechtbanken een gegeven en dus nooit een aanleiding om aan de juistheid van verklaringen te gaan twijfelen.

Dezelfde vorm van formuleren van de Nederlandse politie is er debet aan dat zij moeiteloos haar eigen observaties, formuleringen en informatie vermengt met een verklaring van een verdachte of getuige. Wie zelf wel eens aangifte heeft gedaan van zoiets eenvoudigs als een diefstal, zal hebben gemerkt dat dit een niet te stuiten proces is en dat het ook geen enkele zin heeft om ertegenin te gaan, want dat wordt in het geheel niet begrepen. In deze zaak zien we bijvoorbeeld de 16-jarige Jennifer van de tweede klas VMBO in haar aangifte moeiteloos de doopnamen, familienamen en geboortedata van haar ouders en grootouders opdreunen. Die informatie komt zonder enige twijfel van verbalisanten, maar wordt gepresenteerd als onderdeel van de verklaring van de aangeefster. Het zou onjuist zijn hieraan vérstreckende consequenties te verbinden en rechters doen dat dan ook niet. Het mechanisme is bekend en rechters hebben voldoende ervaring om kaf van koren te scheiden.

Een andere zaak is dat Jennifer soms heel vreemde dingen verklaart. Zo zegt zij in haar verklaring van 21 december 1999 niet te weten wat met een 'stijve penis' wordt bedoeld, terwijl beide woorden haar bekend lijken te zijn. Het is kennelijk de combinatie die zij, inmiddels 16 jaar oud, onverwacht vindt. Ook het werkwoord 'klaarkomen' kent ze niet. Als we zien dat volgens haar verklaringen broer, vader en opa vanaf haar 6e of 7e tot haar 16e ieder minstens één keer per week seksueel contact met haar hadden, dan is dat onbegrijpelijk. In dezelfde verklaring geeft zij een beschrijving van het laatste seksueel contact met haar vader, die niet past bij de gang van zaken bij de 600e incestueuze coïtus op zestienjarige leeftijd, waar zij verstijfd lijkt te zijn van angst, veel pijn heeft en haar nog speciaal wordt gezegd dat ze het aan niemand mag vertellen.

49. Zie voor een bespreking daarvan Crombag, Van Koppen & Wagenaar (1994), pp. 233 e.v.

De rechtbank heeft geen aanleiding gezien om hier onderzoek naar te doen. Die beslissing valt te billijken. De verbalisanten in deze zaak hebben een sterke neiging om aangevers en verdachten te infantiliseren (met als hoogtepunt de aanduiding van de 19-jarige, werkloze, gedetineerde Anton als ‘scholier’). Voor hen zijn het allemaal vijfjarige kinderen die moeten worden verhoord op de manier die zij in de cursus hebben geleerd. Doodsbang om iets fout te doen, laten zij volwassenen beginnen over ‘wit spul’, vindt in hun processen-verbaal zelfs de grootste schuinsmarcheerder het onveranderlijk moeilijk om over seks te praten en doet seks altijd pijn. De verbalisanten lijken veel van zichzelf in de verklaringen te leggen en zo iets ontgaat rechters niet. Het betekent dus geenszins dat de essentie van de verklaringen van Jennifer niet juist zou zijn. Afgezet tegen de voorgeschiedenis, die toch al heel moeilijk valt te duiden als een opgezet complot, zal een verstandige rechter geen reden hebben om aan de bruikbaarheid van de verklaringen van Jennifer te twijfelen.

Wat de rechters – naar te hopen valt – het meest aan het denken zal hebben gezet, is de wisselende opstelling van vader Theo. Bij de politie bekent hij, bij onderzoekers ontkent hij (wat hij zelfs volhoudt tijdens een wekenlange observatie in het PBC), en ten overstaan van de rechter komen bekenkende verklaringen slechts moeizaam tot stand. Bij de rechter-commissaris wil en hoeft hij niet in detail te treden, op de zitting van 13 februari 2001 bekent hij maar ten dele (niet het met zijn penis seksueel binnendringen van Anton en Jennifer, niet het pijpen, niet het zich laten aftrekken door Anton), terwijl hij op de zitting van 10 oktober 2001 volledig op slot zat. In al die gevallen werd hij echter bijgestaan door zijn advocaat, die over de feiten nooit een probleem heeft gemaakt. Wat moeten rechters, ook in dit geval, anders dan erop vertrouwen dat advocaat en cliënt de zaak goed hebben doorgenomen en geen standpunten innemen die rechtstreeks indruisen tegen het belang van de verdachte? Theo beweert later dat zijn advocaat hem opdracht gaf om bekenkende verklaringen af te leggen, maar als hij daarover niets zegt op de zitting kunnen rechters dat niet weten.

Daarbij zou nog betrokken kunnen worden of er in de ogen van de rechters een goede verklaring kon zijn voor de wisselende opstelling van Theo. Het is niet leuk om dit soort feiten te bekenen, dus na een bekenkende verklaring bij de politie is aarzeling ten overstaan van de rechter alleszins voorstelbaar en niet ongebruikelijk. In een minder bedreigende omgeving zoals het persoonlijkheidsonderzoek verwacht je daarentegen dat die aarzelingen er niet meer zijn en dat na de eerdere bekenkende verklaringen

daarop door wordt gegaan om begrip te kweken. Het tegendeel was echter het geval. Dat daarvoor door Theo en zijn advocaat als verklaring wordt gegeven dat Theo die onderzoekers juist niet vertrouwt, is vreemd. Met strafopleggende autoriteiten is het meestal kwaad kersen eten, terwijl de strafprocessuele context ervoor zorgt dat het creëren van een op vertrouwen en openheid gerichte atmosfeer zo goed als uitgesloten is. Van onderzoekers komt geen straf en zij kunnen wel – zijn daar zelfs in getraind – voor een goede sfeer zorgen. De verklaring van Theo en zijn advocaat kan bij de rechters dus weinig indruk hebben gemaakt.

Moesten zij dan aannemen dat er meer aan de hand was, dat Theo zich in sommige situaties onder druk gezet voelde en dan tot valse bekentnissen kwam? Theo zou dan wel een heel bijzonder geval zijn van een recidiverende valse bekenner, zulks in afwijking van het gebruikelijke patroon, waarbij na een onder grote druk en langdurige elkaar opvolgende verhoren afgelegde bekentenis alleen nog maar wordt ontkend.⁵⁰ Theo's latere advocaat Van Zundert heeft nog bij de behandelende artsen gevraagd of er aanwijzingen waren dat Theo niet tegen druk bestand is, maar die aanwijzingen waren er niet, zodat het bij een loze veronderstelling blijft.

Om Theo's gedrag te relateren aan valse bekentnissen zou het nodig zijn dat hij lijdt aan iets als (het is geen beschreven stoornis) een *obedience to authority*-syndroom. Nu is bekend dat veel mensen sterk autoriteitsgevoelig zijn. Uit sociaalpsychologisch onderzoek van Stanley Milgram dat al in de jaren zestig van de vorige eeuw plaatsvond, is gebleken dat mensen, zodra zij geconfronteerd worden met autoriteitsfiguren, gehoorzaam zijn aan die autoriteit.⁵¹ Meer recent onderzoek van de rechtspsycholoog Gisli Gudjonsson laat bovendien zien dat kwetsbare verdachten, bijvoorbeeld mensen met een lage intelligentie zoals Theo, zeer bevattelijk zijn voor *suggestibility* (het vatbaar zijn voor suggesties van anderen en die later ook echt gaan geloven) en *compliance* (het meegaan met voorstellen, verzoeken en instructies van anderen met direct voordeel). Een zinnige verklaring voor Theo's gedrag biedt dat echter niet. Rechters plegen verdachten juist niet onder druk te zetten en zijn dan wel autoriteiten, maar het is hun taak zich onafhankelijk, objectief en onpartijdig op te stellen. Daarbij komt nog dat geen van deze forensische onderzoekers iets in Theo's gedrag heeft herkend dat zij hebben gerelateerd aan genoemd onderzoek. Dit is

50. Gudjonsson (2003).

51. Milgram (1963).

niet verbazingwekkend aangezien de meetinstrumenten die veelal in de literatuur gerapporteerd staan, niet in de standaardbatterij van de meeste forensische/klinische psychologen voorkomen.

De rechters zullen zich dus hebben georiënteerd op de opstelling van Theo's advocaat, die de bekennende verklaringen steeds als uitgangspunt heeft genomen. Daarin worden zij gesteund vanuit de gedragswetenschappelijke hoek. Een andere houding kan van rechters in deze situatie niet worden verwacht, nu er geen harde aanwijzingen zijn dat die bekennende verklaringen niet zouden kloppen. Weliswaar lijkt er sprake van een wel zeer coöperatieve advocaat, die zijn cliënt tijdens schorsingen overhaalt om in te stemmen met een PBC-onderzoek (Theo zegt later dat hij van zijn advocaat moest meewerken aan de tbs, omdat hij anders zes jaar gevangenisstraf zou krijgen) en niet bij het politieverhoor verschijnt, maar die houding kan zeer wel zijn ingegeven door een welbewuste en verstandige keuze.

De conclusie is derhalve dat ook in Theo's geval de rechtbank terecht tot een bewezenverklaring is gekomen. Of de maatregel van terbeschikkingstelling terecht is opgelegd kan buiten beschouwing blijven, omdat het hier niet gaat om de vraag of bij een – naar het moment genomen waarop de rechtbank uitspraak moest doen – terechte veroordeling ook een juiste sanctie is opgelegd.

Redenen om te twifelen nader beschouwd

Achteraf beweren zowel Anton als Theo onterecht te zijn veroordeeld. Voor zover zij daarmee bedoelen dat de rechtbank ten onrechte tot een veroordeling is gekomen, is dat onjuist, zoals hiervoor is aangetoond. Maar het kan natuurlijk zijn dat niet of slechts gedeeltelijk uit het rechtbankdossier blijkende informatie tot de conclusie moet leiden dat die veroordeling niet had mogen plaatsvinden als de rechtbank volledig geïnformeerd was geweest. Daarvoor voeren Anton en Theo – of eigenlijk hun advocaten en pleitbezorgers – een aantal argumenten aan, dat hier tegen het licht zal worden gehouden.

Het opa-argument

Op 6 december 2000 doet Jennifer ook aangifte van seksueel misbruik en mishandeling tegen opa, naar aan te nemen valt toevallig op de dag dat de zaak tegen vader voor het eerst wordt behandeld. Het begon toen ze zes à zeven jaar was en is in de loop der jaren wel minder geworden. Het gebeurde altijd op haar slaapkamer, als oma al lag te slapen. Hij betastte haar overal en befte haar ook (Jennifer zegt het anders). Er is nog meer en

Jennifer vindt het extra moeilijk om daarover te praten. Opa heeft ook seks met haar gehad; daarmee bedoelt ze 'wat een man en een vrouw samen doen om kinderen te krijgen'. Dat was vóór haar twaalfde. Ook voor het aftrekken van opa put Jennifer (of, wat waarschijnlijk is, de verhorende verbalisanten) uit het peutervocabulaire: 'Ik weet dat opa mijn hand vastpakte en deze naar zijn harde plasser duwde. Ik moest dan mijn hand om zijn plasser doen en dan duwde opa zijn hand die over mijn hand heen zat heen en weer. Als opa mijn hand losliet dan liet ik ook zijn plasser los.' Het werd in de loop der tijd wel minder, maar de laatste keer was toch de week voor zij het huis uit ging. Opa mishandelde haar ook en dat is nooit minder geworden. Jennifer heeft lang getwijfeld voordat ze aangifte deed, omdat ze erg bang is voor opa en omdat hij oud is. Jennifer vindt nu dat ook opa gestraft moet worden voor wat hij heeft gedaan.

Op 23 januari 2001 wordt opa gehoord. Hij blijkt volgens het door hem ondertekende proces-verbaal al te weten dat Jennifer aangifte tegen hem heeft gedaan, maar zelf zegt hij later dat dat niet het geval was. Opa ontkent zijn kleinkinderen ooit mishandeld te hebben. Ook van seksuele contacten met Jennifer is geen sprake. Hij vermoedt dat er een complot is van Anton, Jennifer en hun moeder. Moeder zou ook al geld van Antons bankrekening hebben ingepikt. Voor de rest moet men maar met zijn advocaat contact opnemen. De volgende dag – opa is gemakshalve wel in verzekering gesteld en heeft in de tussentijd bezoek gehad van zijn advocaat – legt opa een verklaring af van dezelfde strekking. Kort daarna wordt hij vrijgelaten.

Zoals hiervoor al is weergegeven doet daarna ook Anton aangifte tegen opa op 21 februari 2001. Deze aangifte lijkt wel op die tegen vader, omdat het anale verkeer ook tien keer zou hebben plaatsgevonden. Dat vond overigens juist wel de laatste jaren plaats, zodat er anders dan bij Jennifer geen sprake is van een vermindering van het seksuele contact.

Een week later wordt opa naar aanleiding van deze aangifte weer opgepakt en in verzekering gesteld. Hij zegt dat zijn eerdere verklaring zo kan worden overgenomen, want ook wat Anton beweert, is niet waar. Daaraan voegt hij nog toe dat hij 26 jaar daarvoor een herniaoperatie heeft gehad en hij sindsdien geen erectie meer kon krijgen. Hij heeft geen seks meer gehad, ook niet met zijn vrouw. Daar zou hij in het ziekenhuis in Leiden nog aan geopereerd zijn, maar die operatie heeft niet mogen baten. De dag erna wordt opa nog een tweede keer gehoord, maar dat levert niets nieuws op. 's Middags wordt hij weer in vrijheid gesteld. Later komt er nog een

nadere verklaring van Anton die niet meer inhoudt dan dat hij opa en Jennifer toen hij tien was een keer samen de slaapkamer in heeft zien lopen.

Omdat de zaak tegen opa weinig aanknopingspunten biedt voor nader onderzoek, krijgt de eerder genoemde professor Bullens van het Openbaar Ministerie de opdracht om een onderzoek in te stellen naar de geloofwaardigheid van de verklaringen van Anton en Jennifer. De gesprekken vinden plaats op 19 december 2002 (Anton) en 21 januari 2003 (Jennifer). Anton werkt mee aan een testpsychologisch onderzoek, Jennifer staat alleen een interview toe. Bullens' methode om de geloofwaardigheid te toetsen bestaat uit – meer zegt hij er niet over – 'het daarbij betrekken van motivationele aspecten', te weten de *disclosure* (het voor het eerst aan het licht brengen van het feit), de aangiftehistorie en de situatie/verhouding tussen dader en slachtoffer.

De *disclosure* noemt Bullens in beide gevallen spontaan, waarmee hij bedoelt dat deze op spontane wijze voor de eerste keer aan het licht kwamen. Bij de aangiftehistorie kijkt Bullens vooral naar de datum waarop zijn eigen onderzoek plaatsvindt en hij ziet in het tijdsverloop tussen feiten, aangifte en onderzoek een gereede kans op vervorming van het geheugen, daarnaast heeft er inmiddels ook behandeling van betrokkenen plaatsgevonden, wat de zaken kan vertroebelen. De complottheorie van opa wijst Bullens meteen van de hand. Hij concludeert dat bovengenoemde factoren een interfererende rol zouden kunnen spelen in de geloofwaardigheid van de verklaringen van Jennifer en Anton. Anderzijds zijn er geen motieven om aan te nemen dat betrokkenen een onjuiste verklaring hebben afgelegd tegen opa.

Anton verklaart bij Bullens enigszins rommelig over zijn verleden. Hij verzint er een kind bij en haalt jaartallen en gebeurtenissen door elkaar. Als het om de seksuele contacten gaat, doet hij er dit keer een forse schep bovenop. Anton verklaart dat seksueel misbruik met opa begon toen hij vijf was, precies op zijn verjaardag (eerder had hij al verklaard dat vader het precies op zijn 12e verjaardag met hem had gedaan). Het is doorgegaan tot zijn 19e en het gebeurde drie keer per week in de slaapkamer van opa. Eén à twee keer per week was er anaal seksueel verkeer, vanaf zijn 7e, zonder condoom. Het aftrekken was vanaf zijn 5e. Opa had Anton echter nooit afgetrokken. Opa sloeg er ook bij, soms. Anton draaide de sleutel van zijn kamer wel eens om, maar dat had geen zin, want opa had nog een sleutel en kon de deur van de buitenkant openen. Met Jennifer begon Anton toen hij ongeveer zes jaar oud was. Met Jennifer had hij alleen gemeenschap,

er werd niet gepijpt of gebeft. Het was minstens twee keer per week totdat Jennifer het huis uitging. Met vader begon het op dezelfde leeftijd als met opa en het duurde totdat Anton gedetineerd werd. Het was minstens drie keer per week en ze neukten elkaar en trokken elkaar af. Het gebeurde ook als Anton meeinging in de vrachtwagen. Eerst vond hij alles normaal, maar toen hij seksuele voorlichting had gehad niet meer. De burens wisten ervan, want die hoorden hem en Jennifer gillen als er seksuele contacten waren met opa of vader. Als hij geen erectie had, sloeg vader hem, en dan kwam het vanzelf. Hij kreeg ook wel een erectie om ervan af te zijn. Anton vond het allemaal niet leuk, ook de contacten met Jennifer niet, dat deed hij alleen omdat hij iemand terug moest pakken.

Bij de beoordeling van de geloofwaardigheid van Antons verklaringen neemt Bullens aan dat Anton is opgegroeid in een situatie waarin hij werd geconfronteerd met door zijn opvoeders opgedrongen seksuele contacten. Hij vindt aannemelijk dat Anton vervolgens imitatiegedrag heeft vertoond ten opzichte van Jennifer, maar hij vraagt zich af hoe Anton het genitaal-anale contact wist te vertalen naar genitaal-vaginaal contact, omdat kinderen op die leeftijd daar geen weet van hebben. Verder valt Bullens natuurlijk op dat Antons verklaringen in de loop der tijd op vele punten telkens zijn gewijzigd (maar hem valt niet op dat Anton deze telkens heeft aangedikt) en dat ook de kern van de aan opa gemaakte verwijten slechts scriptmatig, dus niet aan de hand van een concreet voorbeeld, wordt verteld. Zonder uit te sluiten dat wat Anton beweert waar is, concludeert Bullens dat zijn verklaring 'mager' is en de 'betrouwbaarheid/geloofwaardigheid daarvan onder druk staat'. Die conclusie zal na het voorgaande geen verbazing wekken en is wel erg voorzichtig geformuleerd, want Antons verklaringen voor zijn erecties, om maar iets te noemen, zijn toch niet serieus te nemen.

Jennifer voelt weinig voor het onderzoek. Zij heeft haar leven nu een beetje op de rails en wil niet alles weer oprakelen. Bovendien verwacht ze niet dat opa gelet op zijn leeftijd gevangenisstraf zal krijgen, dus heeft het weinig zin om mee te werken. De verklaring over opa is wel juist. Bullens houdt haar voor dat hij destijds (in het onderzoek van 7 september 1999) aan haar heeft gevraagd of opa ook seksueel contact aan haar had opgedrongen en dat zij toen heel stellig had geantwoord: 'Nee nooit!'. Jennifer vindt dat vreemd van zichzelf. Ze weet ook niet wat de reden geweest kan zijn, behalve dat ze toen vond dat het wel genoeg was. Jennifer weigert verdere medewerking aan het onderzoek.

Over Jennifer kan Bullens dan ook niet meer melden dan dat aan haar verklaring zeer problematische kanten zitten, wat hij kennelijk – de uitspraak wordt niet onderbouwd – baseert op de verklaring die ze eerder tegenover hem afgelegde. Hij adviseert ten slotte op psychologische gronden (de wens van Jennifer met rust te worden gelaten en de veronderstelde wens van Anton om zich aan te sluiten bij Jennifer om zo een deel van zijn schuld jegens haar in te lossen) de zaak tegen opa te laten rusten.

Direct na het uitbrengen van dit rapport neemt de officier van Justitie de beslissing opa niet te vervolgen. Per brief van 12 maart 2003 wordt opa bericht als volgt:

‘Hierbij deel ik u mede dat ik besloten heb geen verdere vervolging tegen u in te stellen in de zaak waarin uw kleindochter en -zoon Jennifer en Anton Tamboer aangifte hebben gedaan van door u gepleegd seksueel misbruik en mishandelingen. De reden voor deze beslissing is gelegen in mijn oordeel dat er onvoldoende wettig en overtuigend bewijs aanwezig is om tot een vervolging en veroordeling te kunnen komen.’

Deze beslissing is door Theo en Anton aangegrepen om hun eigen veroordelingen aan te vechten. Beiden zijn later, dus na het vonnis van de rechtbank, teruggekomen op hun bekennende verklaringen en Anton heeft ook de aangifte tegen zijn vader en opa ingetrokken. Een van hun argumenten om in hun herzieningsverzoeken de Hoge Raad te overtuigen is dat het Openbaar Ministerie zelf kennelijk ook de verklaringen van Jennifer in twijfel trekt, er daarbij op wijzend dat de verklaring tegen opa in niets verschilt van die tegen vader en broer. In het kielzog daarvan wordt ook aangifte gedaan tegen Jennifer en Anton (door vader en opa) in verband met het doen van valse aangifte. Deze aangifte leidt nog tot een door het Hof Den Haag bevolen gerechtelijk vooronderzoek, maar uiteindelijk hoeft het Openbaar Ministerie niet tot vervolging over te gaan. Omdat het hier alleen gaat om de kracht van het ‘opa-argument’ als onderbouwing van de stelling dat vader en zoon (naar alle waarschijnlijkheid dan wel vermoedelijk) ten onrechte zijn veroordeeld, hoeft die procedure verder niet besproken te worden.

De vraag is waarop de sepotbeslissing precies is gebaseerd. Van Zundert neemt in het tweede herzieningsverzoek aan dat deze is terug te voeren op de opmerkingen van Bullens over de problematische kanten van de verklaringen van Anton en Jennifer, maar dat is niet zo aannemelijk. Bul-

lens laat namelijk de mogelijkheid open dat de verklaringen wel juist zijn en komt uiteindelijk *niet* tot het advies deze buiten beschouwing te laten, maar tot het advies de zaak te laten rusten op andere gronden. Het lijkt veeleer zo te zijn, dat de officier van Justitie de verklaringen van Anton en Jennifer alleen te mager vindt voor een vervolging. Opa ontkende immers, anders dan vader en zoon.

De beoordeling van het 'opa-argument' staat en valt dan ook met de kracht van die ontkenning. Die is op zich al ferm en duidelijk, maar wordt bovendien onderbouwd met de stelling dat hij, opa, al jaren impotent is door een herniaoperatie in het verleden. Justitie heeft hiernaar geen onderzoek gedaan. De vraag is of impotentie een bekende complicatie is die optreedt na een herniaoperatie. Hiervoor is het allereerst nodig te weten welke operatie opa precies heeft ondergaan. Dat laatste is lastig te achterhalen, omdat de kliniek waar opa werd behandeld begin jaren tachtig van de vorige eeuw is opgeheven en de behandelend artsen van opa het medische dossier niet hebben gekregen. Wel is door hen genoteerd dat opa in 1974 een operatie heeft ondergaan die wordt aangeduid als 'cervic. decompressie laminectomie', oftewel de chirurgische verwijdering van een wervelboog (lamina) in de nek ter ontlasting daarvan. Uit bij een neurochirurg ingewonnen informatie is vervolgens gebleken dat het optreden van impotentie na deze operatie zonder andere ernstige uitvalverschijnselen (zoals een dwarslaesie) onbekend is en de kans daarop derhalve nagenoeg nihil is.

Dat neemt natuurlijk niet weg dat opa best impotent kon zijn en de in de aangiftes genoemde feiten moeilijk kan hebben gepleegd. Dat wordt in ieder geval bevestigd door zijn dochter Corine, die zegt dit zowel van opa zelf (haar vader) als van oma te hebben gehoord. Corine steunt haar broer en neef echter door dik en dun en het is daarom de vraag hoe betrouwbaar haar bewering is. Die vraag valt eigenlijk heel goed te beantwoorden, want er is nog informatie beschikbaar van onverdachte medische zijde. In een rapport van de Ursulakliniek aan de Gemeenschappelijke Medische Dienst van 22 augustus 1975 wordt aangegeven dat opa's libido en potentie vanaf het begin van de aandoening, waarvoor hij werd geopereerd, zeer gering waren. Tevens werd gemeld dat er in zijn algehele toestand wellicht nog verbetering was te verwachten. Begin 1977 is opa vervolgens onderzocht in verband met een aanvraag voor een voorziening op grond van de toenmalige sociale zekerheidswetgeving. Van dat onderzoek, uitgevoerd door zenuwarts C.J.A. Stekelenburg, is een op 31 januari 1977, dus circa drie jaar

na de operatie, gedateerd rapport opgemaakt. Onder het kopje 'Tractus-anamnese' valt daarin te lezen: '[...] Geen hartklachten, slaapt vlak, geen last van opgezette enkels, traplopen redelijk mogelijk, geen nycturie. Geen mictieklachten, normale seksuele omgang, nooit geslachtsziekte gehad [...]' Geen spoor meer van de beweerde impotentie.

Daarmee wordt de ontkenning van opa er een van het welles-nieteskaliber. Hij kan gelijk hebben, de aangevers kunnen gelijk hebben, maar objectieve steun voor het ene of het andere standpunt is er niet. Geheel in de lijn van de hiervoor beschreven beoordeling van de zaken tegen Anton en Theo, waarbij de officier van Justitie de aangiftes alleen te mager vond om een vervolging te beginnen, is daarom in dit geval besloten niet verder te gaan met de zaak tegen opa. Een conclusie over de betrouwbaarheid van de verklaringen van Anton en Jennifer (in de ogen van het Openbaar Ministerie of anderszins) kan er niet aan worden verbonden. Het 'opa-argument' is dus niet sterk genoeg om te twijfelen aan de correctheid van de beslissingen van de rechtbank.

Het inconsistentieargument

'Wie liegt, moet een goed geheugen hebben', wordt wel eens gezegd. Dat wordt ingegeven door de gedachte dat het lastiger is om iets te onthouden wat je alleen maar hebt gezegd dan iets wat je hebt gezegd en ook nog op een andere manier in je geheugen zit. Dit 'inzicht' wordt vooral door advocaten gebruikt om de onbetrouwbaarheid of valsheid van belastende verklaringen aan te tonen, waarbij zij minutieus de verschillen in opeenvolgende verklaringen naar voren halen om triomfantelijk te kunnen concluderen dat hun cliënt moet worden vrijgesproken. Dit wordt vooral gedaan door het soort advocaten dat veel in praatprogramma's op televisie te zien is.

Gek genoeg nemen rechtbanken maar zelden de door deze advocaten aanbevolen beslissing. Zouden zij nu zo dom zijn? Nee, rechters weten namelijk – daar hebben zij geen rechtspsychologen voor nodig – dat ook personen die proberen weer te geven wat zich in hun geheugen bevindt vrijwel nooit dezelfde verklaring afleggen, omdat de inhoud van het geheugen de vervelende eigenschap heeft niet constant te blijven. Verschillen tussen verklaringen alleen zijn dus onvoldoende om een verklaring ongehoorbaar te vinden,⁵² de verschillen moeten ook onverklaarbaar zijn. En

52. Smeets, Candel & Merckelbach (2004).

omgekeerd geldt, maar dat moet maar even betrouwbaar blijven, dat wie steeds hetzelfde verklaart, vermoedelijk liegt.

Om een beeld te krijgen van de verschillen in de verklaringen volgen hieronder de TPDF-matrices (Tijd, Plaats, Daad, Frequentie) voor de relaties tussen de verschillende daders (Anton, vader en opa) en slachtoffers, gezien vanuit de verklaringen van de aangevers.

<i>Jennifer-Anton</i>	<i>Tijd</i>	<i>Plaats</i>	<i>Daad</i>	<i>Frequentie</i>
22 juli 1999 (aangifte)	a) vanaf 5 jaar		a) seksueel lastigvallen	
	b) vanaf 5 jaar		b) betasten, vanaf 10 jaar gemeenschap (altijd met condoom)	b) als eerste en meest van allemaal
7 sept 1999 (onderzoek Bullens)	vanaf 5-6 jaar		seksueel misbruik	
21 dec 1999 (aanvullende verklaring)	onduidelijk	ook in de Rozenburgseweg	zelfde dingen als vader	vaker dan vader
15 april 2000 (aanvullende aangifte)	vlak voor 10 juni 1999		seksueel misbruik	laatste keer
6 sept 2000 (aanvullende verklaring)	vanaf 7 jaar	eerst Lionetlaan, later Rozenburgseweg	betasten borsten en vagina, beffen, pijpen, vanaf 7/8 jaar neuken (sinds Anton 12 werd met condoom)	alle weekenden en soms door de week; laatste keer voor 10 juni 1999
6 dec 2000 (aanvullende aangifte)	vanaf 6 jaar		seksueel misbruik	tot 28 juni 1999

<i>Jennifer-Vader</i>	<i>Tijd</i>	<i>Plaats</i>	<i>Daad</i>	<i>Frequentie</i>
22 juli 1999 (aangifte)	a) vanaf 5 jaar		a) seksueel lastigvallen	
	b) vanaf ca. 6-7 jaar	b) Rozenburgse-weg en later Lionetlaan	b) eerst betasten, later gemeenschap (soms met, soms zonder condoom), zoenen, beffen, pijpen	b) vaak
7 sept 1999 (onderzoek Bullens)	vanaf 4-5 jaar		seksueel misbruik	als eerste
21 dec 1999 (aanvullende verklaring)	a) iets vóór 10 juni 1999	a) Lionetlaan	a) vingeren, aftrekken, gemeenschap met condoom	
	b) onduidelijk	b) Lionetlaan	b) beffen, aftrekken, pijpen, gemeenschap met condoom	b) iedere zondag
15 april 2000 (aanvullende aangifte)	27 juni 1999	Lionetlaan	seksueel misbruik	laatste keer
6 dec 2000 (aanvullende aangifte)	vanaf 6 jaar		seksueel misbruik	tot 28 juni 1999
<i>Jennifer-Vader</i>	<i>Tijd</i>	<i>Plaats</i>	<i>Daad</i>	<i>Frequentie</i>
22 juli 1999 (aangifte)	vanaf 5 jaar		seksueel lastigvallen	
7 sept 1999 (onderzoek Bullens)			nooit	
6 sept 2000 (aanvullende verklaring)			zelfde als broer en vader	
6 dec 2000 (aanvullende aangifte)	vanaf 7-8 jaar	in eigen slaapkamer op Rozenburgseweg	vingeren, beffen, aftrekken, later gemeenschap (vanaf ongesteld worden met condoom)	minder dan vader en broer en minder na verloop van tijd; laatste keer week voor 28 juni 1999

<i>Anton-Vader</i>	<i>Tijd</i>	<i>Plaats</i>	<i>Daad</i>	<i>Frequentie</i>
15 jan 2001 (aangifte)	a) 12 ^e verjaardag b) voor en na 12 ^e verjaardag	b) slaapkamer Lionetlaan	a) seksueel betast, aftrekken b) aftrekken (actief en passief), geneukt worden na 12 ^e	b) wekelijks; neuken in totaal 10 keer, gestopt na 14 ^e
21 feb 2001 (aangifte tegen opa)	nog niet toen 7 jaar was, pas na opa		seksueel misbruik	
27 feb 2001 (aanvullend onderzoek Stolk)	vanaf 7 tot 15 jaar		seksueel misbruik	
10 mei 2001 (rapport Reusens)	vanaf ca. 8 jaar, is gestopt rond 14 jaar	niet in de vrachtwagen	op allerlei wijzen inclusief penetratie, soms ook geslagen erbij	
6 augustus 2001 (PBC-rapport vader)		in de vrachtwagen	seksueel gedrag	

Uit de matrices blijkt dat de door de twee aangevers afgelegde verklaringen in de periode dat het strafrechtelijk onderzoek liep, geen spectaculaire verschillen vertonen en hierin dus geen grond kan worden gevonden aan de globale betrouwbaarheid daarvan te twijfelen. Wie telkens weer de vraag moet beantwoorden hoe oud hij was toen hij leerde fietsen (om maar iets te noemen), zal al snel licht verschillende antwoorden gaan geven. Dat soort gebeurtenissen kan doorgaans niet worden gekoppeld aan wel te dateren gebeurtenissen en dan blijft het uiteindelijk een gissen naar het precieze jaar. De rol die de vrachtwagen in Antons leven heeft gespeeld, is moeilijk te beoordelen. Misschien wilde hij aanvankelijk een plekje houden waar geen vervelende dingen gebeurden en is hij daar later weer van afgestapt.

De later door Anton afgelegde verklaringen zijn buiten beschouwing gelaten. In het kader van zijn pogingen om achteraf zijn onschuld te bewijzen zijn door hem sterk uiteenlopende verklaringen afgelegd, uiteenlopend van het intrekken van de aangifte tegen zijn vader bij een notaris tot het weer herroepen van die intrekking tegenover de kamer van het Hof te Den

Haag die over een artikel 12-beklag moest oordelen. Daaruit blijkt weliswaar dat Anton gemakkelijk liegt, maar niet dat zijn tijdens het strafrechtelijk onderzoek afgelegde verklaringen inconsistent waren.

Het onwaarschijnlijkheidsargument

Veel is mogelijk in het leven en de werkelijkheid is vaak grilliger en onvoorspelbaarder dan de fantasie van een pathologische leugenaar. Toch zal een opeenstapeling van onwaarschijnlijkheden en ongerijmdheden twijfel kunnen laten ontstaan over de juistheid en betrouwbaarheid van een verklaring. Het is dus zaak om na te gaan of daarvan in dit geval wellicht sprake is. Mocht dat zo zijn, dan kan dat weer afgezet worden tegen overeenkomsten in de verklaringen van daders en slachtoffers, die niet toevallig kunnen zijn en dus hun oorsprong in de werkelijkheid moeten hebben.

Hiervoor is al gezegd dat de afgelegde verklaringen een aantal vragen doen rijzen. Sommige vragen kunnen worden beantwoord met een eenvoudig 'shit happens', bijvoorbeeld wanneer men zich afvraagt waarom oma, gesteld dat het allemaal juist is, nooit iets heeft gedaan en passief heeft toegezien hoe Jennifer werd mishandeld en lastiggevallen. Andere vragen, meer op het psychologische vlak, vinden hun beantwoording in de beperkte verstandelijke vermogens van alle betrokkenen en de geborgenheid die zelfs het akeligste gezin nog lijkt te bieden. Dat verklaart afdoende waarom Jennifer niet in staat was om eerder naar buiten te gaan met haar probleem en dat probleem dus ook niet door derden werd herkend.

Weer andere vragen zijn lastiger te beantwoorden, vooral doordat er geen adequaat onderzoek is gedaan toen dat mogelijk was. Of de politieverhoren niet deugden, zoals Timmerman beweert, is niet vast te stellen omdat alleen op de verklaringen van Anton, vader en opa – die alle drie bij gelegenheid klagen over de enorme druk die op hen werd uitgeoefend – kan worden afgegaan. Wel kan worden geconstateerd dat niets erop duidt dat is getracht opheldering te krijgen over enkele voor de hand liggende vragen, zoals:

- a) Hoe kwam Anton vanaf zijn twaalfde aan condooms, waarvan hij er een paar per week moet hebben verbruikt? Hij gooide ze immers weg volgens Jennifer.
- b) Hoe kan Jennifer zich door een opa van tegen de 75 laten slaan, die zich volgens de stukken alleen op krukken of in een rolstoel kan voortbewe- gen en overigens fors lichamelijk gehandicapt is?

- c) Hoe komt het dat het 16-jarige, schoolgaande incestslachtoffer Jennifer woorden als 'stijve penis' en 'klaarkomen' niet kent of begrijpt?
- d) Waarom blijkt uit de verklaringen van Jennifer niet dat de drie daders (Anton, vader en opa) elkaar regelmatig bij haar in bed aantreffen, mede in aanmerking genomen dat alle seksuele verkeer in twee kleine woningen en in bedden (dus niet snel en heimelijk in de bezemkast) plaatsvond en zeer frequent was?
- e) Waarom komen de verklaringen van Jennifer steeds zo moeizaam tot stand, ook als zij voor de zesde keer haar verhaal doet en inmiddels al 18 maanden uit huis is en van alle kanten wordt begeleid?
- f) Waarom is er geen DNA-kit afgenomen van Jennifer toen zij werd onderzocht door de gynaecologe? Dit had op zijn minst bruikbaar materiaal kunnen opleveren.
- g) Waarom heeft Jennifer nooit van al die aanwezige c.q. gebruikte condoms er eentje bewaard en meegenomen naar het politiebureau als bewijs? Of waarom heeft de politie haar dat niet opgedragen? Dan had ze een sterkere zaak gehad.

Nu deze vragen onbeantwoord blijven, zal moeten worden nagegaan of er een plausibele verklaring te bedenken is. Anton bleek veel te stelen (Jennifer zegt dat zij hem zelfs daarbij moest helpen) en kan dus wel wegen hebben gevonden om aan die condoms te komen. Bovendien kan hij ze ook uit het medicijnkastje van vader en opa hebben gehaald. Een geterroriseerd persoon laat zich veel welgevallen en Jennifer zag bovendien geen uitweg, dus het huis kon ze niet uit. Om dezelfde reden was terugslaan geen optie. De processen-verbaal hebben geen niveau en over de woordenschat van Jennifer kunnen we dus geen definitieve uitspraken doen. Een beetje dader zorgt dat hij zijn daad pleegt op een moment dat de kust veilig is en zo zal het incestueuze trio ook wel hebben gehandeld. En als het slachtoffer bezet was, zal daar geen probleem van zijn gemaakt. Het slachtoffer zelf was niet bij machte dit soort dingen op te merken. En het wekt geen enkele verbazing dat Jennifer er moeilijk over praat, want dat is een bekend verschijnsel. De DNA-kit is niet afgenomen omdat volgens verbalisante Van Poppel het slachtoffer niet in staat was een forensisch onderzoek te ondergaan. En dat verzamelen van bewijs? De eerste contacten tussen Jennifer en de politie waren gericht op het winnen van vertrouwen om Jennifer in staat te stellen uit de vicieuze cirkel te breken waarin zij gevangen was. In die

situatie lijkt het heel onverstandig Jennifer te belasten met het heimelijk verzamelen van bewijzen tegen haar kwelgeesten.

Kortom, het kost weinig moeite om alles weg te verklaren wat voor twijfel zou kunnen zorgen. Toch blijft er iets knagen, want je had natuurlijk liever gezien dat er niet-speculatieve antwoorden op deze vragen waren gekomen. Het muisje is echter zo klein en zijn tandjes zijn nog zo zacht, dat een gereede twijfelaar er niets mee kan. Dat komt in zekere zin goed uit, want anderzijds moet worden opgemerkt dat er in de verklaringen van Jennifer en Anton, respectievelijk Jennifer en vader geen opmerkelijke overeenkomsten zijn, die duiden op alleen aan dader en slachtoffer bekende kennis. Alle beschrijvingen worden in algemene termen gedaan en kunnen betrekking hebben op seksueel verkeer tussen elk willekeurig tweetal personen. Er wordt geen melding gemaakt van specifieke lichaamskenmerken, gewoontes of gedragingen die uniek zouden kunnen zijn. Er zijn ook geen dateringen die op een frappante manier op elkaar aansluiten. Het enige wat enigszins in de buurt komt, is de verklaring van Jennifer dat zij moest overgeven als zij haar vader had gepijpt en de verklaring van vader dat Jennifer meteen naar de badkamer ging om over te geven als hij een zaadlozing in haar mond had gekregen. Ook dat is evenwel niet erg specifiek. Als het gaat om de aangifte van Jennifer tegen Anton en vader kan daarom enerzijds niet worden gezegd dat de gang van zaken zo vreemd blijft, dat er aan de correctheid van die aangifte moet worden getwijfeld. Anderzijds bevat de aangifte van Jennifer zo weinig toetsbare informatie, dat nauwelijks kan worden onderzocht of de gang van zaken vreemd was.

Met de aangifte van Anton tegen zijn vader is meer aan de hand. Zo verklaart Anton allereerst dat hij nog heel goed weet dat zijn vader het precies op zijn 12^e verjaardag een keer met hem deed. In zijn latere aangifte tegen opa wordt het dat opa hem precies op zijn 5^e verjaardag voor het eerst seksueel benaderde. Het is onwaarschijnlijk dat die feestjes zo vaak op die manier werden gevierd en het is minstens zo onwaarschijnlijk dat Anton met al zijn beperkingen zich dat nog zo goed kan herinneren, zeker als het gaat over zijn 5^e verjaardag. Een verjaardag is tot daar aan toe, maar welke verjaardag? De overeenkomst tussen beide verklaringen is ook opmerkelijk. Stel dat het om valse aangiftes gaat, dan kan dit heel goed zijn ingegeven door de wens de aangifte aannemelijk te maken door de herinnering zogenaamd te verankeren. Anton zal uit zijn ervaringen in zijn eigen strafzaak zeker hebben opgepikt dat politie en Justitie daar belang aan hechten.

Opmerkelijk is ook dat Anton alle contacten met vader op doordeweekse dagen dateert. Redenerend vanuit de seksuele aandriften van een dader is daar nauwelijks iets bij voor te stellen, nu Anton ook in de weekenden in vaders omgeving was. Redenerend vanuit het dossier wel, want de weekenden van vader waren al gereserveerd voor seksuele contacten met Jennifer. Als het om een valse aangifte gaat, valt te begrijpen dat Anton moeite doet om zijn verklaring zo waarschijnlijk mogelijk te maken en vragen als 'En waar was Jennifer dan op dat moment?' probeert te voorkomen.

Als Anton door de gedragskundigen wordt ondervraagd (die doen dat over het algemeen beter dan politieagenten) vervalt Anton soms ook in onwaarschijnlijkheden. Tegen onderzoeker Stolk zegt hij dat de herinnering aan de seksuele contacten met zijn vader weer was teruggekomen door een gesprek met zijn moeder dat begin 2001 werd gevoerd. Dat is op zich genomen al erg onwaarschijnlijk, maar in dit geval helemaal, omdat Anton beweert dat die seksuele contacten zijn doorgestaan tot zijn 14^e en onder meer bestonden uit geregelde anale penetratie. Dat zijn geen handelingen waarvan je achteraf door een goed gesprek de betekenis en strekking gaat beseffen. Als je dan nog bedenkt dat Anton vanaf het begin heeft gezeurd over een meisje op het schoolplein dat aan zijn piemel had gezeten, dan is wel duidelijk dat het wat de oorsprong van zijn herinnering betreft om een verzinzel gaat.

Bij het eerder genoemde onderzoek van Bullens naar de geloofwaardigheid van de verklaringen van Anton en Jennifer ontspoort Anton. Het aantal keren dat vader en opa zich aan hem vergrijpen, wordt fors opgevoerd (drie keer per week met opa, drie keer per week met vader, penetraties vanaf zijn 7^e en hij moest vader ook van achteren nemen), de locaties zijn exotisch (het gebeurde altijd met opa als Anton de was ging ophangen) en als hij geen erectie kreeg, werd hij zo lang geslagen totdat hij die wel kreeg 'om ervan af te zijn'. Hij verklaart ook nog dat hij zijn kamerdeur van binnen op slot deed, maar dat opa met een tweede sleutel van buitenaf de deur opende. Advocaat Van Zundert heeft dit volledig uitgezocht en ontdekte dat de sloten die zich in de betrokken woning bevonden niet van buitenaf kunnen worden geopend als aan de binnenkant een sleutel in het slot steekt.

In de aangifte tegen opa van 21 februari 2001 verklaart Anton nog: 'Ik kan mij nog wel herinneren dat ik met opa ruzie had. Ik was toen negen jaar. Mijn opa had toen een stuk glas in zijn hand. Ik was toen met hem aan het vechten. Tijdens het gevecht werd ik met het glas gesneden in mijn arm. Ik weet niet of mijn opa dit opzettelijk deed of per ongeluk.' Als we dan kijken naar de daaraan voorafgaande aanvullende verklaring van Jennifer

van 15 april 2000, dan lezen we: 'Zoals ik al eerder heb verteld heb ik een litteken op mijn bovenbeen. [...] Ik weet dat ik ruzie had met mijn vader en dat hij hierbij opzettelijk met een stuk glas in mijn bovenbeen stak. Dit glas was even daarvoor gebroken door de ruzie.' Alles kan, maar het lijkt er erg op dat Anton zich in zijn aangiftes door het dossier heeft laten inspireren.

Ook hier is echter het probleem dat vader de juistheid van de aangifte deels erkent, namelijk wat betreft het aftrekken van Anton. Hij ontkent echter de anale contacten en het door Anton afgetrokken zijn. Die erkenning kwam wel tot stand in een zeer moeizaam verlopen verhoor, waarin volgens het proces-verbaal alleen vragen konden worden gesteld waarop 'ja' of 'nee' kon worden geantwoord. Op de zitting van 13 februari 2001 herhaalt vader dat hij Anton heeft afgetrokken, maar dat de rest niet juist is. Op de zitting van 10 oktober 2001 zegt vader daarentegen niets. Hij zit volledig 'op slot', maar zijn advocaat verklaart dat hij bij zijn eerdere verklaringen blijft.

De vraag is nu of vader ook zou zijn veroordeeld voor seksuele contacten met Anton wanneer zijn advocaat vrijspraak had bepleit. Uit het dossier komt Anton namelijk al snel naar voren als iemand die gemakkelijk liegt en pogingen doet om, op zijn onbeholpen manier, zijn hachje te redden. Zichzelf afficheren als slachtoffer lijkt hem een goede strategie (dat is niet zo, zoals hiervoor al is uitgelegd, maar dat kon Anton niet weten) en hij wordt daarin bevestigd door begrijpende en meevoelende hulpverleners en gedragswetenschappers. Het ligt dan voor de hand zijn pijlen te richten op mededader Theo, zijn vader. Dat Theo vervolgens een deel van die feiten erkent, lijkt erop te duiden dat er toch een kern van waarheid in zit, maar anderzijds zijn die bekennende verklaringen weer niet van een gehalte dat je meteen van de juistheid daarvan overtuigd raakt. Veel details komen er niet en zeker geen details die meer of minder uniek zijn. Theo is geestelijk ook niet opgewassen tegen ondervragers en heeft weinig verbaal en geestelijk gereedschap om zich te kunnen weren.

Hier komt nog bij dat – weliswaar voordat Anton aangifte had gedaan – Jennifer is gevraagd of er achterliggende oorzaken in het verleden zijn die kunnen verklaren waarom Anton zich jegens haar schuldig is gaan maken aan de in de aangifte genoemde feiten. Zij heeft toen gezegd geen oorzaken te weten. Het is niet waarschijnlijk dat Jennifer, als zij had geweten dat haar vader zich ook aan haar broer vergreep, dit voor zich had gehouden. Zij was er immers niet op uit om Anton of haar vader in bescherming te nemen.

Er bestaat dus, nu de aangifte van Anton al met al bijzonder vreemd aan doet, een gerede kans dat het om een valse bekentenis van Theo gaat en dan hoort vrijspraak te volgen, ook al is er ook een gerede kans dat de aangifte deels juist is. Merk op dat deze conclusie niet impliceert, zoals hiervoor ook al is uiteengezet, dat de rechtbank Theo ten onrechte heeft veroordeeld. Alleen door later bekend geworden informatie bij de beoordeling te betrekken en door te veronderstellen dat op de zitting een vrijspraak zou zijn bepleit, kan de conclusie worden getrokken dat Theo, voor zover het Antons aangifte betreft, wellicht had moeten worden vrijgesproken.

Het verankeringsargument

Een verklaring wordt betrouwbaarder naarmate die meer kan worden verankerd in feiten waarvan de juistheid vaststaat. In de zaak van Jennifer ontbreken dergelijke feiten niet. De hele aanloop zoals beschreven in het tweede hoofdstuk laat zien dat Jennifer een probleem had dat moeilijk kan worden toegeschreven aan andere feiten dan zij daar zelf aan ten grondslag legde. 'Aandacht vragen voor haar persoontje' is een bizarre hypothese in het geval van Jennifer, die kampte met een dilemma waar zij niet uitkwam en zelf steeds koos voor een oplossing die inhield dat er juist geen aandacht voor haar kwam. Het feit dat zij oma's hartpillen heeft geslikt en zichzelf heeft bekrast is wellicht vragen om aandacht, maar dan voor haar uitzichtloze situatie. Dat zij als persoon meer aandacht wilde, wordt niet door het dossier of latere gebeurtenissen bevestigd. Ook een door Jennifer gesmeed complot ligt niet erg voor de hand, omdat zij eigenlijk door anderen gedwongen moest worden om de vicieuze cirkel te doorbreken waarin zij was beland.

Het meeste dat zij verklaart, vindt dan ook bevestiging in andere bronnen, niet in de laatste plaats in de verklaringen van de verdachten. Sommige dingen ook niet, zoals haar stelling dat zij met haar tante voor de door haar met het glas toegebrachte verwonding naar de huisarts is geweest. Het door de huisarts verstrekte overzicht van de consulten maakt hiervan in ieder geval geen melding, maar niet is gezegd dat de huisarts van tante en haar eigen huisarts dezelfde waren. Anderzijds zijn er de twee gedocumenteerde bezoeken aan de huisarts in de periode van 13 maanden voor de aangifte, waarin zij een (negatief uitvallende) zwangerschapstest liet uitvoeren, waarover zij ook schrijft aan haar vriendin Renee Dekkers. In diezelfde briefjes wordt zowel Anton als vader genoemd. Uit het dossier blijkt niet dat Jennifer vriendjes had, dus de zwangerschapstesten ver voor de aangifte lijken een sterke bevestiging van de juistheid van haar verhaal te zijn.

Een ander punt zijn de mishandelingen die Jennifer onderging. Hiervoor is opgemerkt dat Jennifer daarover iets te gretig verklaarde toen haar een verklaring van een onderwijzeres van de basisschool werd voorgehouden, die niet in het dossier is terug te vinden. Kennelijk had verbalisante zich vergist, want het was juist de docente van de middelbare school die op mishandeling duidende blauwe plekken had gezien en daarover met Jennifer had gesproken. Jennifer wilde er toen niets over vertellen. Het betekent wel dat ook voor dit deel van haar verklaring steun in objectieve feiten kan worden gevonden.

Al met al kan daarom niet worden gezegd dat de aangiftes van Jennifer (over die van Anton hoeven we het niet meer te hebben) onvoldoende steun vinden in feiten waarover geen discussie bestaat.

Het moederargument

Anton, vader en opa zijn op een gegeven moment de hele gang van zaken toe gaan schrijven aan een door de moeder van Anton en Jennifer, Liane, bij elkaar geïntrigeerd complot. Zij zou Jennifer hebben aangezet tot het doen van aangifte om wraak te nemen voor het feit dat zij, nadat uit was gekomen dat zij hun halfzusje (en voor de Burgerlijke Stand vermoedelijk hele zus) Els van het leven had beroofd en bij hun halfbroer Pieter een poging in die richting had gedaan, geen enkel contact meer met hen had kunnen en mogen onderhouden. De beschuldiging duikt voor het eerst op wanneer vader op verzoek van de rechter-commissaris op 19 september 2000 wordt onderzocht door forensisch psychiater Suithoff.

Het is een flauwekulverhaal. Uit een rapport van de Raad voor de Kinderbescherming van vóór de eerste contacten van Jennifer met de politie (het rapport is van 10 juli 1998) blijkt dat Jennifer vragen begint te stellen over haar moeder. Zij blijkt ook contact te willen. Op 7 september 1999, dus na de aangifte van 22 juli 1999, geeft zij aan Bullens te kennen dat zij waarschijnlijk haar moeder wil leren kennen en dat zij fantaseert over wonen bij haar moeder. In juli 2000 neemt moeder contact op met de gezinsvoogd om te informeren naar Jennifer, waarbij zij zegt van vader te hebben vernomen dat Jennifer niet meer bij de grootouders woont. Dat leidt in dezelfde maand tot briefcontact tussen moeder en Jennifer. Het eerste contact komt dan tot stand op 7 augustus 2000 op het kantoor van de gezinsvoogd.

Er is dus geen enkele aanwijzing dat moeder Jennifer kan hebben beïnvloed en al helemaal niet dat zij dit daadwerkelijk heeft gedaan. Dat Jen-

nifer later bij moeder en haar zoveelste partner is gaan wonen, doet daar uiteraard niet aan af.

Het 'I miss you'-argument

Nadat Jennifer uit huis was vertrokken en in achtereenvolgende pleeggezinnen werd ondergebracht, bleef er tot de aanhouding van Anton en vader (een periode van ongeveer een jaar) met briefjes contact bestaan tussen Jennifer en het thuisfront. Zij schreef regelmatig brieven om te vertellen hoe het met haar ging en om naar de gezondheid van iedereen te informeren. Daaruit sprak een gebleven betrokkenheid van Jennifer bij het lot van de door haar verlaten gezinsleden. Aan Anton en vader schreef zij via het adres van opa, waar zij alle drie woonden tot de aanhouding van Anton en vader.

Die briefjes en kaarten zijn door Anton en vader aangegrepen om te laten zien dat het 'allemaal niet waar was'. Ze zijn niet gedateerd en zijn dus niet in chronologische volgorde weergegeven. Een greep uit deze correspondentie (er zijn meer brieven en kaarten van gelijke strekking):

'Hoi Anton

Ik heb gehoord dat jij 2 brieven heb gestuurd maar er is iets mis gegaan met de post dus mijn vraag is wil je opnieuw schrijven naar mij. Ik wil heel graag weten wat jij geschreven heb. En wil je aan opa en pa vragen of ze ook wat willen schrijven. Hoe is het verder met jou heb je werk ik hoop het wel. Ik ga eerst mijn school afmaken dit is mijn laatste jaar VBO verzorging dus ik hoop dat ik slaag. Ga jij ook nog een opleiding doen of vind je het zo goed. Ik denk dat ik zo ga stoppen want ik ben heel erg moe. Ik heb vannacht niet zo goed geslapen vandaar. Ik moet 28 augustus weer naar school. Ik heb er geen zin maar het is belangrijk voor mijn toekomst. Gaat het goed met opa's gezondheid en met pa zijn knieën. En gaat het met jou ook goed. Ik hoop het wel.

xxxxxx en heel veel liefs

Je zusje Jennifer

Ik hou van jullie alledrie

Ik ben jullie niet vergeten

[tekeningen met hartjes]'

'Hoi pa en opa

Ik hoop dat het goed gaat met jullie. Er zit een kaart voor Anton bij wil je die aan hem geven en niet verscheuren. Het is heel belangrijk voor mij dat hij die kaart leest.

Beste pa: Hoe is het met je knieën. Moet je nog naar een revalidatie want dat weet ik niet waar je heen gaat. En wanneer kan je weer werken of kan dat voorlopig niet.

Beste opa: hoe is het met u ik hoop goed. U heeft het zeker nog steeds moeilijk omdat oma nu weg is. Ik mis oma ook heel erg Veel sterkte ermee

=xxxxxxxx= en heel veel liefs

Je dochter/kleindochter Jennifer

[in wolkjes, twee keer met een hartje: willen jullie terugschrijven dat zou ik fijn vinden; ik hou van jullie; ik ben jullie niet vergeten ik hoop jullie mij ook niet?]

* Omdat ik toch van je hou als zus

ik hou van je als zusje

Hallo Anton

hier een kaart erbij van je zusje ik heb deze kaart zelf gemaakt er zit gelijk een brief bij

Ik mis je en ik hou van je als zusje

veel liefs je zusje

[getekend hartje]

Jennifer'

'hoi pa, Anton, opa

Hoe is het met jullie. Met mij niet zo ik wil graag naar huis komen want ik mis jullie ontzettend en ik verveel me nou. is pa al geopeerd ik hoop dat het goed gaat nou jullie horen nog van mij

=xxxx= en heel veel liefs and lots of love

Jennifer

[getekend hartje]'

'Hoi Anton,

Hoe is het? Met mij goed. Ik moet je een paar dingen schrijven. Je moet voor je eigen toekomst kiezen en niet doen wat pa of opa zegt. Je moet voor je eigen kiezen echt waar. En als je het huishoudelijke werk moet zeg dan dat ze het zelf moeten doen. Ze moeten voor hun eigen leren zorgen jij hoeft niet voor hun te zorgen laat je niet op je kop zitten door hun. Je moet het zelf weten maar volg mijn advies op. Wat is het beste voor jezelf.

xxxx heel veel liefs

Jennifer

[getekend hartje]

I miss you very much'

'hoi pa, Anton, opa

Hoe is het? Ik hoop goed? Is pa al geopereerd.

Ik weet niet hoe ik het nu moet zegen. Maar ik wil best naar huis komen. Maar als ik thuis kom, dan is alles nog precies hetzelfde. Er is niks veranderd bij jullie. Ik moet voor me eigen kiezen en dat moeten jullie ook doen. Jullie moeten voor je eigen zorgen en wat betreft die laatste kaart van Anton daar ben ik niet blij mee. Wie reageren er nou niet terug? Wie neemt geen contact op met de jeugdzorg? En wie kan er niet normaal praten? Wie zit er alleen maar te schelden op de jeugdzorg? In één kaart stond dat pa niet boos is maar wie zegt dat dat zo is. Als ik het zo hoor van de jeugdzorg dan denk ik dat pa wel boos is. Ik vind dat jullie met de jeugdzorg moeten praten als jullie willen dat ik naar huis kom anders heeft het geen zin. Willen jullie terugreageren op deze brief. Ik hoop dat jullie dat doen en ik hoop dat jullie dit begrijpen.

Nou ik stop.

= xxx = en heel veel liefs

Jennifer.'

Kun je schrijven dat je iemand mist en van hem houdt wanneer je jarenlang door die persoon gedwongen bent seksueel contact in alle maten en soorten te ondergaan en je om die reden, met behulp van de politie, uit huis bent gegaan? Het verschijnsel is bekend en het komt vaker voor dat incestslachtoffers weer heel graag contact willen met hun vader of opa

die inmiddels door hun toedoen in de gevangenis zit. In het kader van een getuigenverhoor heeft Jennifer hierover verklaard. Haar verklaring voor de briefjes is heel eenvoudig en afdoende: 'Ook al vind ik dat Anton moet worden gestraft voor wat hij heeft gedaan en hij voorlopig niet vrij mag komen, hij blijft wel mijn broer.'

Magisch maagdenvlies

Het meest benadrukte argument dat door Anton, Theo en hun pleitbezorger naar voren wordt gebracht, heeft betrekking op het maagdenvlies (hymen) van Jennifer. Het argument leunt sterk op de stelling dat het al dan niet ondergaan hebben van vaginale seksuele contacten kan blijken uit de toestand van iemands maagdenvlies. Bij een eerste penetratie zou het in de vagina penetrerende orgaan (dat kan eventueel iets anders zijn dan een geslachtsdeel) door een vlies heen moeten, dat vervolgens onherstelbaar zou scheuren. Dat zou dan nog gepaard kunnen gaan met nevenverschijnselen als pijn en bloedingen en gevolgd kunnen worden door een gelukzalige althans gewijzigde kijk op het bestaan.

Deze voorstelling van zaken heeft ook, zo meent men, diagnostische waarde. Als het vlies er niet meer is of gescheurd is, moet er seksueel verkeer hebben plaatsgevonden. De daarop gebaseerde controles in meer op de islam georiënteerde landen, die de aanstaande echtgenoot moeten verzekeren van de maagdelijkheid van hun aanstaande echtgenote, zijn bekend. Ook in de wereldliteratuur vinden we hier sporen van terug. De Griekse romancier M. Karagatsis vertelt in zijn onvoltooide meesterwerk *Nummer 10* van mevrouw Marina die met haar dochters Sia en Maria in een Atheense woonkazerne aan de Odos Parasangis nr. 10 woont.⁵³ De stoelgang van dochter Sia is altijd perfect geweest, maar op een gegeven moment krijgt zij last van verstoppingen en verdwijnt zij daarom midden in de nacht naar de aan de andere zijde van het gebouw gelegen toiletten. Toen moeder Marina op een kwade nacht óók moest, was van Sia geen spoor te bekennen. Ze werd vervolgens door moeder en zus opgewacht.

- Waarom bleef je zo lang weg, honneponnetje van me? Had je weer zo'n last van je verstopping?
- Ja, ja... verstopping en buikkrimp, mompelde het meisje buiten adem.

53. Karagatsis (1965) (de vertaling is van eerste auteur dezes).

De eerste klap in haar gezicht kwam hard aan.

- Daar! Slet! Noem je dat een verstopping? Bij ons in het dorp noemen we dat neuken!

Het werd een hele opschudding: gebrul, gehuil, hysterisch geschreeuw. Heel «nr. 10» werd wakker en verzamelde zich voor de deur van de plaats van handeling. Iemand probeerde naar binnen te gaan om de vechtende kluwen uit elkaar te halen, maar mevrouw Marina zette de man vierkant buiten, hem bedelvend onder haar gekruide vocabulaire.

- Rot op, aartshoerenloper, in plaats van je varkensneus in mijn familie zaken te steken! Kijk naar je eigen rotzooi en je vrouw die enz. enz.

Ondanks het pak slaag vertelde Sia niet wie haar minnaar was, overigens zonder zijn bestaan te ontkennen. Dat bestaan had de zeer ervaren mevrouw Marina al door een summier anatomisch onderzoek vastgesteld.

Werd Sia slachtoffer van volksgeloof? Nee, want later heeft ze alsnog bekend. Maar volksgeloof is het wel, want maagdenvliezen bestaan niet, medisch gezien. Het zit als volgt. Bij de ontwikkeling van de externe geslachtsorganen is op een gegeven moment zowel bij de man als de vrouw een zogenoemd urogenitaal membraan ('vlies', zo u wilt) te zien. Bij de vrouwelijke foetus degenereert dit membraan, waarbij de mate van degeneratie van persoon tot persoon verschilt. In zeer uitzonderlijke gevallen (1 op de 2000)⁵⁴ blijft het membraan compleet bestaan (hymen imperforatus) en is er soms een operatieve ingreep nodig om de vagina toegankelijk te maken. In alle andere gevallen verdwijnt het membraan (het hymen) volledig of blijft er alleen nog een randje (ring, de meest voorkomende vorm (annulair), of gedeeltelijke ring (crescent, semilunaris)) binnen de kleine schaamlippen zichtbaar. In weer andere gevallen heeft het hymen de vorm van een soort gerafelde voorhang. Meestal zijn restanten van de hymenaalring herkenbaar.

Penetratie kan gevolgen hebben voor het hymen. Dat wordt normaal gesproken beschermd door de uitwendige geslachtsdelen en wordt alleen door penetratie blootgesteld aan externe invloeden met een zekere kracht. Dergelijke vaginale manipulaties kunnen leiden tot een niet-spontane

54. Acar, Balci, Karatayli, Capar & Colakoglu (2007).

verwijding/beschadiging van de hymenaalring. Dat hoeft geen zichtbare afwijkingen tot gevolg te hebben, ook al zijn beschadigingen wel mogelijk. Die beschadigingen kunnen bestaan uit perforatie (bij de minder voorkomende niet-annulaire vormen) of uit inscheuringen van de hymenale ring. Hoe geringer de ring is, hoe kleiner de kans op beschadigingen uiteraard is. Beschadigingen kunnen in sommige gevallen weer herstellen zonder sporen achter te laten. In andere gevallen zijn de beschadigingen blijvend of leiden zij tot vermindering/verkleining van de hymenale ring. Ook in dit geval is niet altijd zichtbaar dat er beschadigingen zijn geweest. Frequent seksueel verkeer zorgt voor het stap voor stap verder oprekken van de hymenaalring waardoor de kans op beschadigingen bij penetratie afneemt.

De eerste conclusie die hieruit volgt, is dat aan de aangetroffen *vorm* van het hymen geen enkele conclusie kan worden verbonden, wanneer niet de oorspronkelijke vorm bekend was. Al kort na de geboorte kan de hymenaalring immers spontaan volledig verdwenen zijn, zodat de afwezigheid daarvan niet aan een bepaalde oorzaak kan worden toegeschreven. Dat geldt a fortiori voor iedere restantvorm van het hymen. Slechts bij vergelijking kan tot een verandering worden geconcludeerd die aan penetratie moet worden toegeschreven, want iedere denkbare toestand (zelfs de volledige afwezigheid van een hymen) kan de natuurlijke van de betrokken persoon zijn. Zelfs uitgebreid onderzoek van meisjes van wie vaststond dat zij vele malen vaginaal waren gepenetreerd kon geen algemene afwijkingen aan het licht brengen aan de hand waarvan, onafhankelijk van kennis omtrent de oorspronkelijke vorm, die penetratie kon worden vastgesteld.⁵⁵

De tweede conclusie is dat de afwezigheid van beschadigingen aan het hymen niets zegt en zeker penetratie niet uitsluit. Het hymen kan immers zo gering of soepel zijn dat beschadigingen bij penetratie niet optreden of de beschadigingen kunnen restloos genezen zijn.

De derde conclusie is dat de aanwezigheid van beschadigingen wél om een verklaring vraagt. De beschermde positie van het hymen brengt met zich mee dat, als er beschadigingen worden geconstateerd, er ook een externe oorzaak moet zijn. Dat hoeft niet per se seksuele penetratie te zijn, maar de beschadigingen ondersteunen een dergelijk vermoeden wel. Seksuele penetratie kan immers meer of minder grote slijmvliescheurtjes in de hymenaalring veroorzaken.

55. Berenson, Chacko, Wiemann, Mishaw, Friedrich & Grady (2002).

Toegepast op het geval van Jennifer zullen we eerst moeten nagaan wat nu precies is vastgesteld bij het gynaecologisch onderzoek op 30 juni 1999. Deze arts heeft daarover – het kwam hiervoor al ter sprake – niet meer genoteerd dan: ‘In speculo: onderzoek niet verricht; intact hymen.’ Zij is later als getuige gehoord en heeft hierover het volgende verklaard:

‘U vraagt mij wat [dit] betekent. Dat betekent dat het onderzoek niet met een speculum heeft plaatsgevonden. Hymen betekent maagdenvlies. Ik heb van Jennifer geen toestemming om inhoudelijk op deze brief in te gaan. Ik wil me beroepen op mijn verschoningsrecht. U vraagt mij of in dit rapport een typefout is gemaakt. Dit is niet het geval. [...] Het klopt dat het maagdenvlies in zijn algemeenheid er verschillend kan uitzien. Het kan van de ene kant bestaan uit een dun vliesje maar aan de andere kant uit een dun randje. Het kan in het algemeen ook zijn dat je rafelige randen ziet en dat het toch een intact maagdenvlies is. In het algemeen zegt het wel of niet intact zijn van het hymen niets over de vraag of er gemeenschap of seksuele handelingen hebben plaatsgevonden. [...] Theoretisch is het mogelijk dat iemand jarenlang dagelijks geslachtsgemeenschap heeft en dat toch het maagdenvlies intact is.’

Gelet op de verklaring van de arts-assistente gynaecologie is duidelijk wat zij bedoelt met ‘intact hymen’. Zij bedoelt niet dat er een hymen imperforatus te zien is, maar dat er aan de hymenale ring geen beschadigingen te zien waren. Zij verbindt daaraan ook de juiste conclusies: een intacte hymenale ring heeft geen enkele diagnostische waarde voor beantwoording van de vraag of seksuele gemeenschap heeft plaatsgevonden.

Ook als het juist is dat, zoals Jennifer heeft verklaard, het laatste seksuele contact met haar vader plaatsvond op 27 juni 1999, dus drie dagen vóór het gynaecologisch onderzoek, is de bevinding van een intact hymen hiermee niet in tegenspraak. Zelfs het eerste seksuele contact hoeft geen sporen na te laten, laat staan het zeshonderdste. En nu kun je, meezingend in het koor van Anton en Theo, wel moeilijk gaan doen over de kwaliteiten van gynaecologe en het feit dat zij geen speculum heeft gebruikt. Maar als wetenschappelijk niet kan worden onderbouwd dat na een recente penetratie altijd enige verandering aan de hymenaalring moet worden geconstateerd, blijft de waarneming dat het hymen intact is waardeloos voor de conclusie dat betrokkene nog maagd is. Die waarneming wordt niet min-

der waardeloos wanneer deze afkomstig is van een topgynaecoloog met 30 jaar ervaring met behulp van de meest geavanceerde apparatuur die denkbaar is.

Tot slot

Zoals eerder is opgemerkt, is in het onderzoek door de politie naar de aangiftes een aantal zaken onduidelijk gebleven, waardoor de mogelijkheid blijft bestaan dat Anton en Theo onschuldig zijn. Zo kan op basis van de processen-verbaal geen conclusie worden getrokken over de kwaliteit van het verhoor. Dit kan suggestief van aard zijn geweest of er kan druk op de verdachten zijn uitgeoefend, zoals Theo en Anton beiden beweren. Dit valt echter niet te controleren. Wel kan op basis van de beschrijvingen uit het dossier worden opgemaakt dat zowel Theo als Anton tot de categorie kwetsbare verdachten behoren. Uit onderzoek blijkt dat zwakbegaafde mensen extreem vatbaar zijn voor suggestie en ook inschikkelijker zijn dan personen met een gewone intelligentie.⁵⁶ Deze kwetsbaarheid in combinatie met verhoren zoals die zijn uitgevoerd volgens Theo en Anton kan leiden tot het afleggen van een valse bekentenis. Of dit ook in deze zaak het geval is geweest, kan op basis van het dossier niet worden vastgesteld.

Een andere reden voor gereede twijfel is de aangifte van Jennifer. Haar verhaal is kort en getuigt van weinig details. Naarmate de tijd verstrijkt, komt Jennifer met duidelijkere omschrijvingen en met meer aantijgingen. Dit incrementele karakter van Jennifers aangiftes wordt in de literatuur gezien als een aanwijzing van valse aangifte.⁵⁷ Hierbij dient opgemerkt te worden dat Jennifer in eerste instantie tijdens een gesprek met Bullens heeft ontkend dat opa haar heeft misbruikt. Dit valt niet te rijmen met haar latere beschuldigen aan opa's adres. Bovendien verschilt de inhoud van de verhalen die zij over de verschillende daders vertelt, niet bijzonder van elkaar. Jennifer gebruikt een soort blauwdruk over het misbruik wat ze voor zowel broer, vader als opa gebruikt. Deze stereotiepe vorm van een aangifte, evenals het gebrek aan detail, is ook een aanwijzing voor de valsheid ervan.

Een laatste opvallendheid in dit verhaal is dat Jennifer nooit zwanger is geworden. Als een meisje dusdanig vaak als zij seksueel wordt misbruikt en als dit vaak onbeschermd gebeurt, ligt het voor de hand dat er inmiddels

56. Gudjonsson (2003).

57. Lindsay & Read (1995).

een nieuwe generatie Tamboer zou zijn geboren. Dit blijven echter speculaties waarvoor in het huidige dossier geen ondersteuning kan worden gevonden om de simpele reden dat er in dit politieonderzoek nooit rekening is gehouden met bovenstaande en eerdergenoemde twijfels.

De balans opmakend, is de conclusie dat op basis van het strafdossier Anton en Theo niet onomstotelijk de conclusie kan worden getrokken dat zij onterecht zijn veroordeeld voor seksuele contacten met zus en dochter Jennifer. Over de sanctie laten we ons niet uit, dat zou een beoordeling van andere aard vergen.

De gynaecoloog van de Universiteit Maastricht die werd gevraagd in deze zaak een rapport uit te brengen werd, zoals gebruikelijk is, als laatste vraag voorgelegd of de zaak hem overigens nog aanleiding gaf tot het maken van opmerkingen. Zijn antwoord was kort en duidelijk: 'Triest'.

BIJLAGE 1: LIJST MET PERSONEN

<i>Naam</i>	<i>Rol</i>
Gezin	
Jennifer	Aangeefster (geboren 1983)
Anton	Verdachte, aangever, broer van Jennifer (geboren 1981)
Theo Tamboer	Verdachte, vader van Anton en Jennifer (geboren 1952)
Opa	Verdachte, opa van Anton en Jennifer, vader van Theo (geboren 1925)
Oma	Oma van Anton en Jennifer, moeder van Theo (geboren 1928)
Familie	
Corine	Zus van vader Theo, tante van Anton en Jennifer
Denise	Tweede ex-vrouw van Theo
Els	Dochter van Liane, halfzusje van Anton en Jennifer †
Liane	Moeder van Anton en Jennifer, eerste ex-vrouw van Theo
Pieter	Zoon van Liane, halfbroer van Anton en Jennifer
Tessa	Dochter van Liane, halfzusje van Anton en Jennifer
Anderen	
Renee Dekkers	Vriendin Jennifer
Liesbeth	Vriendin Jennifer
Patricia	Vriendin Jennifer
E. Rissen	Gezinsvoogd
C.J.A. Stekelenburg	Zenuwarts
Personen met rol in strafzaken	
Mr. I. Alderlieste	Advocaat Jennifer
Mr. A.C. Bosch	Advocaat Theo
Prof. dr. R.A.R. Bullens	Pedagoog, hoogleraar forensische kinder- en jeugdpsychologie
Drs. A.H. Eenhoorn	Forensisch psycholoog
Mr. M. Jansen	Advocaat Anton
H. Klouwens	Hoofdagent

Naam	Rol
Drs. H.E.W. Koornstra	Psycholoog Pieter Baan Centrum Utrecht
Agent Kriek	Wijkagent
J. Loerakker	Psychiater Pieter Baan Centrum Utrecht
M. van Poppel	Hoofdagent
M.J.M. Reusens	Kinder- en jeugdpsychiater
Agent Roos	Wijkagent
Drs. J.S.H. Stolk	GZ-psycholoog
J. Suithoff	Forensisch psychiater
Dr. H. Timmerman	Criminoloog
Mr. C. Veraart	Zedenexpert, advocaat
Peter R. de Vries	Journalist
Prof. dr. W.A. Wagenaar	Hoogleraar psychologische functieleer
Mr. W.H. van Zundert	Advocaat Theo en opa

LITERATUUR

- Acar, A., O. Balci, R. Karatayli, M. Capar & M.C. Colakoglu (2007). The treatment of 65 women with imperforate hymens by a central incision and application of Foley catheter. *BJOG: An International Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 114, 1376-1379.
- Berenson, A.B., M.R. Chacko, C.N. Wiemann, C.O. Mishaw, W.N. Friedrich & J.J. Grady (2002). Use of hymenal measurements in the diagnosis of previous penetration. *Pediatrics*, 109, 228-235.
- Bilo, R.A.C. & A.N. Bosschaart (1996). Anogenitale afwijkingen en vermoedens van seksueel misbruik. In: R.A.C. Bilo & A.P. Oranje (red.), *Het ongelukshuidje. Medische aspecten van kindermishandeling* (pp. 203-214). Zwolle: Ziekenhuis De Weezenlanden.
- Caruso, K.R. (1993). *Projective story telling card: Interactive assessment and treatment system. User's manual*. Redding, CA: Northwest Psychological Publishers.
- Crews, F.C. (1995). *The memory wars. Freud's legacy in dispute*. London: Granta.
- Crombag, H.F.M., P.J. van Koppen & W.A. Wagenaar (1994). *Dubieuze zaken: De psychologie van strafrechtelijk bewijs*. Amsterdam: Contact (2e herziene druk).
- Crombag, H.F.M. & H. Merkelbach (1996). *Hervonden herinneringen en andere misverstanden*. Amsterdam: Contact.
- Crombag, H.F.M. & W.A. Wagenaar (2000). Audite et alteram partem. *Trema*, 23, 93-96.
- Draijer, N. (1990). *Seksuele traumatisering in de jeugd. Lange termijn gevolgen van seksueel misbruik van meisjes door verwanten*. Amsterdam: SUA (diss. VU Amsterdam).
- Feith, R. (1910). Het bewijs in strafzaken: Pre-advies. *Handelingen Nederlandse Juristenvereniging*, 40 (I), 1-95.
- Geraerts, E., H. Merkelbach & M. Jelicic (2007). Van geheugenspel naar aha-erlebnis: Twee typen hervonden herinneringen. *De Psycholoog*, 41, 77-84.
- Goldzband, M.G. (1995). The hottest topic. *Psychiatric Annals*, 25, 477-485.
- Gudjonsson, G.H. (2003). *The psychology of interrogations and confessions. A handbook*. Chichester: Wiley.
- Israëls, H. (2001). *Heilige verontwaardiging. Een onderzoek naar de feministische visie op incest*. Amsterdam: Contact.
- Karagatsis, M. (1965). *Τό Δεκα*. Athene: Estia.
- Koppen, P.J. van (2001). Kroniek rechtspsychologie in 2001: Na het zedendelict. *Tijdschrift voor Criminologie*, 43, 428-432.

- Koppen, P.J. van (2003). *De Schiedammer parkmoord. Een rechtspsychologische reconstructie*. Nijmegen: Ars Aequi Libri (met medewerking van Ch. Dudink, M. van der Graaf, M. de Haas, J. van Luik en V. Wijsman).
- Koppen, P.J. van (2004a). *Paradoxen van deskundigen. Over de rol van experts in strafzaken*. Deventer: Kluwer (oratie Maastricht).
- Koppen, P.J. van (2004b). Weg van de toerekeningsvatbaarheid: Over rapportages over de verdachte. *Trema*, 27, 221-228.
- Koppen, P.J. van (2007). Psychologen voor Justitie: Over gedragswetenschappelijke hulp aan de politie of de rechter. *De Psycholoog*, 42, 3-7.
- Koppen, P.J. van & J. ten Kate (2003). *De Hoge Raad in persoon. Benoemingen in de Hoge Raad der Nederlanden 1838-2002*. Deventer: Kluwer.
- Lindsay, D.S. & J.D. Read (1995). 'Memory work' and recovered memories of childhood sexual abuse: Scientific evidence and public, professional, and personal issues. *Psychology, Public Policy, and Law*, 1, 846-908.
- Loftus, E.F. (1997). Dispatch from the (un)civil memory wars. In: J.D. Read & D.S. Lindsay (eds.), *Recollections of trauma. Scientific evidence and clinical practice* (pp. 171-198). New York: Plenum.
- Maaré, M. de & P.J. van Koppen (2006). *Dissidente chercheurs in Enschede*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Merckelbach, H., H.F.M. Crombag & R. Horselenberg (2002). Hervonden herinneringen. In: P.J. van Koppen, D.J. Hessing, H. Merckelbach & H.F.M. Crombag (red.), *Het recht van binnen. Psychologie van het recht* (pp. 485-505). Deventer: Kluwer.
- Merckelbach, H., H.F.M. Crombag & P.J. van Koppen (2003). Hoge verwachtingen: Over het corrumperend effect van verwachtingen op forensische expertise. *Nederlands Juristenblad*, 78, 710-716.
- Milgram, S. (1963). Behavioral study of obedience. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 67, 371-378.
- Morgan, C.D. & H.A. Murray (1935). A method for investigating fantasies: The Thematic Apperception Test. *Archives of Neurological Psychiatry*, 34, 289-306.
- Morgan, W.G. (1995). Origin and history of the Thematic Apperception Test Images. *Journal of Personality Assessment*, 65, 237-254.
- Nijboer, J.F. (1982). *Algemene grondslagen van de bewijsbeslissing in het Nederlandse strafproces*. Arnhem: Gouda Quint (diss. Leiden).
- Read, J.D. (1999). The recovered/false memory debate: Three steps forward, two steps back? *Expert Evidence*, 7, 1-24.
- Rind, B., P. Tromovitch & R. Bauserman (1998). A meta-analytic examination of assumed properties of child sexual abuse using college samples. *Psychological Bulletin*, 124, 22-53.

- Rorschach, H. (1921). *Psychodiagnostik*. Bern: Bircher.
- Rumney, P.N.S. (2006). False allegations of rape. *Cambridge Law Journal*, 65, 128-158.
- Schweighoffer, N. (1992). *Ik was pas twaalf. Het aangrijpende verhaal van een incestslachtoffer*. Weert: M & P (in samenwerking met Marie-Thérèse Cuny; vert. van *J'avais douze ans...* door Riek Bredman).
- Simmelink, J.B.H.M. (2001). Bewijsrecht en bewijsmotivering. In: M.S. Groenhuijsen & G. Knigge (red.), *Het onderzoek ter zitting. Eerste interimrapport onderzoeksproject Strafvoeding 2001* (pp. 401-460). Deventer: Kluwer.
- Smeets, T., I. Candel & H. Merckelbach (2004). Accuracy, completeness, and consistency of emotional memories. *American Journal of Psychology*, 117, 595-609.
- Wagenaar, W.A., H. Israëls & P.J. van Koppen (2009). *De slapende rechter. Waarom het veroordelen van burgers niet alleen aan rechters overgelaten kan worden*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Wakefield, H. & R. Underwager (1992). Uncovering memories of alleged sexual abuse: The therapists who do it. *Issues in Child Abuse Accusations*, 4, 197-213.
- Wood, J.M., M.T. Nezworski, S.O. Lilienfeld & H.N. Garb (2003). *What's wrong with the Rorschach? Science confronts the controversial Inkblot Test*. San Francisco: Jossey-Bass.

In dit boek worden twee zedenzaken beschreven die op het eerste gezicht sterk op elkaar lijken. In beide gevallen deed een vrouw aangifte van langdurig seksueel misbruik, van de vroege jeugd tot ver in de puberteit, terwijl de verdachten ontkenden. In beide zaken constateerde een arts dat het maagdenvlies van de vrouwen op 16- of 17-jarige leeftijd nog intact was. Beide zaken speelden zich af op de Zuid-Hollandse eilanden, in Rozenburg en Zwartewaal. Er zijn echter ook belangrijke verschillen.

In deze twee onderzoeken van het Project Gerede Twijfel van de Universiteit Maastricht wordt op nauwkeurige wijze verslag gedaan van de bevindingen. Wat betekenen verhalen over incest na jaren nog? En wat stelt een constatering van een arts over het maagdenvlies voor? Deze en soortgelijke vragen leiden in deze twee ogenschijnlijk gelijke zaken tot nogal verschillende conclusies.

Prof. dr. Peter J. van Koppen is hoogleraar Rechtspsychologie aan de Universiteit Maastricht en de Vrije Universiteit Amsterdam.

Mr. Fokke Fernhout is universitair hoofddocent aan de faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Maastricht.

Drs. Saskia van Bergen is promovenda aan de Faculteit der Psychologie van de Universiteit Maastricht.

ISBN 978-90-8974-019-9

9 789089 740915